

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Bc. Vít Klimeš

**SPORT V ZAJETÍ POLITIKY – CESTA
K OLYMPIJSKÝM BOJKOTŮM V 80. LETECH A JEJÍ
NÁSLEDKY**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. PaedDr. Jan Marek, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

Olomouc 4. května 2016

podpis

Děkuji prof. PhDr. PaedDr. Janu Markovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce.

Obsah

ÚVOD	6
1 SPORT VE STAROVĚKU.....	9
1.1 Řecká tradice	9
1.1.1 Panhelénské hry	12
1.2 Římská tradice.....	15
1.2.1 Římské slavnosti.....	16
2 SPORT V MODERNÍ DOBĚ	19
2.1 Zrození moderního olympismu	19
2.2 Národní olympijské výbory	21
2.2.1 Olympijská charta.....	22
2.3 Nesnadné počátky moderních olympijských her.....	24
3 STŘET POLITIKY A SPORTU PŘED MOSKVOU A LOS ANGELES.....	30
3.1 Olympijské hry v Berlíně 1936.....	30
4 OSUD SPORTU V KOMUNISTICKÉM ČESKOSLOVENSKU	33
4.1 Sjednocení tělovýchovy a sportu.....	33
4.2 Zlatí hokejisté obětí politické zvěle	36
4.3 Případy Vrzáňová a Drobný	39
5 MNICHOVSKÁ TRAGÉDIE	45
6 HLAVNÍ AKTÉŘI STUDENÉ VÁLKY	49
6.1 Sovětský svaz	49
6.2 Spojené státy americké	53
7 OLYMPIJSKÉ HRY RUKOJMÍMI ZÁPADU A VÝCHODU	59
7.1 Olympiády po 2. světové válce	59
7.2 Cesta k Moskvě 1980.....	62
7.3 NATO a první berlínská krize	64
7.4 Berlínská zeď a karibská krize	65
7.5 Olympiáda v Moskvě	66

7.5.1	Bojkot jako prostředek zahraniční politiky USA.....	69
7.6	Olympiáda v Los Angeles	71
8	OLYMPISMUS NA KŘÍŽOVATCE DĚJIN	75
8.1	Politické důsledky bojkotů	75
8.2	Olympijské hnutí po bojkotech.....	76
	ZÁVĚR.....	78
	RESUMÉ.....	81
	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	82
	SEZNAM PŘÍLOH.....	85

ÚVOD

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybral téma olympijských her s důrazem na bojkoty v Moskvě 1980 a Los Angeles 1984. Období studené války, tedy bipolární rozdělení světa po 2. světové válce přineslo nejednu krizi, při které se celému lidstvu zatajil dech (Kubánská krize, Berlínská krize), avšak nejen zbraněmi hrozily sobě navzájem Západ a Východ, země kapitalismu proti východnímu bloku. Soupeření těchto politických, ideologických a ekonomických systémů mělo i méně hroživou podobu. Mírovou platformou této konfrontace se stal sport, přesněji řečeno nejprestižnější soutěž sportovců celého světa – olympijské hry.

Baron Pierre de Coubertin, historik a nadšený obdivovatel olympijských her a jejich myšlenek, přes mnohá úskalí dokázal přivést v život ideu olympismu po téměř 16 stoletích. Dlouho však byl pokládán za snílka, jelikož tehdejší svět slávu antických olympijských her vnímal jako málo, nebo dokonce vůbec historickou událost. Francouzskému aristokratovi vděčí sport za mnohé. Kromě založení Mezinárodního olympijského výboru se zasloužil i o vytvoření olympijského protokolu, ceremoniálů zahájení a zakončení her, dále je autorem první olympijské vlajky, symbolu a hesla. Coubertin nabyl přesvědčení, že stejně jako ve starověkém Řecku, kdy jednotlivé státy dokázaly aspoň na dobu konání olympijských her odložit své spory stranou, tak v moderní době budou státy nacházet k sobě cestu mírově, skrze sportovní svátek, který měl sjednocovat národy, ne je rozdělovat.

Běh dějin se ale ubral jiným směrem. Dvacáté století přineslo války, revoluce, utrpení národů, vzestupy a pády států. Na politické mapě světa vyrostly mocnosti, které notně zahýbaly historií – Spojené státy americké a Sovětský svaz. Tak, jak se zvyšovala oblíbenost a prestiž sportu, dostával se i ten postupně do určitého područí politiky. Sport se stal součástí politiky, propagandy a v neposlední řadě záležitostí prestiže. Mým cílem je sledovat genezi, která vedla k olympijským bojkotům v letech 1980 a 1984, proč napětí mezi Západem a Východem se tak silně otisklo na poli sportu, co to přineslo pro konání následujících her a jakým způsobem to poznamenalo Mezinárodní olympijský výbor. Pozornost budu konečně věnovat také olympismu jako specifickému nástroji spolupráce v mezinárodní politice. Sport může někdy sloužit jako účinný katalyzátor politických jednání. Sportovní diplomacie jako forma progresivně se rozvíjející veřejné diplomacie poskytuje novou alternativu komunikace, která prostřednictvím sportu může přispět k většímu porozumění mezi státy.

Literatura zabývající se čistě politicko-sportovní problematikou není v českém prostředí nikterak bohatá. Pozornost je soustředěna spíše na historické zkoumání, eventuálně na vybraná hlediska olympismu. Výjimkou je dílo Jana Kalouse a Františka Koláře¹ rozebírající zásahy do sportovního života v komunistickém Československu. K výročí 150 let Sokola vznikla práce s textem Marka Waice.² Další monografie řeší například jednotlivé olympiády nebo aspekty olympismu a sportu. Michal Králík objasňuje ve své publikaci vztahy mezi sportem a právem od starověku po moderní dobu a nevyhýbá se ani tématům dopingů a úplatkářství.³ Zevrubně popisuje olympismus Miloš Kosík, a to včetně olympijské charty.⁴ Po sametové revoluci vyšla dvoudílná Olympijská kronika od Karla Procházky⁵, zajímavá i tím, že text knihy je zároveň kromě češtiny i ve francouzštině a angličtině. Jedná se o práci spíše encyklopedického charakteru. Takovéto práce popisují postupně historii všech olympijských her, které se konaly do doby vydání těchto publikací. V tomto ohledu je třeba říci, že takovéto práce vycházejí poměrně pravidelně. Výrazně se však liší způsobem zpracování. U některých prací převládá kvalitní grafický doprovod, texty jsou povrchní, zaměřují se často na zajímavosti, spíše než za odborné práce je lze považovat za práce sportovně-žurnalistické.

Nicméně v řadě prací encyklopedického charakteru je k dispozici kvalitní odborný text. Za všechny uvedme práce Františka Koláře, jenž vedl kolektiv autorů⁶, a slovenské dílo Pavola Kršáka.⁷

Starověké olympiády popisuje po mnohaleté studii práce známé autorky Věry Olivové.⁸ Mnohem skromnější jsou publikace od Vojtěcha Zamarovského⁹ a Jiřího Sommera.¹⁰

¹ KALOUS, J.; KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*. Praha 2015.

² WAIC, M.: *Byli jsme a budem – 150 let Sokola*. Praha 2012.

³ KRÁLÍK, M.: *Právo ve sportu*. Praha 2001.

⁴ KOSÍK, M.: *Olympismus*. Brno 2010.

⁵ PROCHÁZKA, K.: *Olympijská kronika*. Brno 1994.

⁶ KOLÁŘ, F. a kolektiv: *Kdo byl kdo – naši olympionici*. Praha 1999.

⁷ KRŠÁK, P.: *Novověké olympiády – olympijské hry a ich hrdinovia od Athén po Moskvu*. Bratislava 1979.

⁸ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988.

⁹ ZAMAROVSKÝ, V.: *Vzkříšení Olympie*. Praha 2003.

¹⁰ SOMMER, J.: *Malé dějiny sportu aneb sporty našich předků*. Olomouc 2003.

Odborných prací pojednávajících o studené válce je nepřehledné množství. Ve své práci se budu opírat o monografie Martina Nováka¹¹, Petra Suchého¹², Jiřího Vykoukala¹³ nebo Petra Luňáka¹⁴.

Nejinak tomu je u zahraniční literatury, ta je vsuktu rozsáhlá. Na pomoc jsem si vybral díla autorů Michaela Dockrilla a Michaela Hopkinse¹⁵, Vivenne Sanders¹⁶, z děl zabývajících se bojkoty jsem sáhl po dílech Jerryho a Toma Caraccioliových¹⁷ a Alfreda Senna.¹⁸

Hlavním pramenem pro dějiny olympijských her z let 1980 a 1984 jsou oficiální zprávy jejich organizátorů. Tyto mnohastránkové elaboráty obsahují informace ke všem zásadním otázkám v oblasti organizace her. Jsou děleny do několika částí. První kapitoly popisují vznik a první kroky organizačních výborů. Následují další části týkající se například olympijské vesnice, stadionů, tisku a médií, reklam, akreditace a tak dále. Závěr je věnován podrobným statistikám celých her. Uvedené oficiální zprávy organizátorů pro MOV obsahují také bohatý grafický doprovod. Tyto zprávy jsou k dispozici pro všechny olympijské hry, které se v letech 1896–2012 konaly. Jejich obsah je velice podobný a byl již popsán výše, jsou psány v angličtině nebo francouzštině.

Pramenů české, respektive československé provenience je několik druhů. Nejdostupnější v řadě měst jsou dobové tiskoviny a časopisy jako Rudé právo (to je dokonce digitalizováno), Československý sport či Stadion. V národním archivu lze čerpat například těchto z fondů: předsednictvo ÚV KSČ, sekretariát ÚV KSČ, ideologická komise ÚV KSČ nebo Československý výbor olympijský 1900–1992. Čerpat lze i z Českého olympijského výboru, Archivu tělesné výchovy a sportu Národního muzea nebo různých soukromých pozůstalostí. Pierre de Coubertin zanechal coby zdroj svoje paměti a v neposlední řadě nesmíme zapomenout na internet jako takový. Zde je však potřeba upozornit na prostý fakt, že ne všechny informace, které lze na internetu nalézt, jsou bezpodmínečně pravdivé. Je tedy třeba z pohledu historika přistupovat k těmto zdrojům s maximální opatrností a obezřetností.

¹¹ NOVÁK, M.: *Džihád proti Kremlu*. Praha 2008.

¹² SUCHÝ, P.: *Reagan a říše zla, vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981–1989*. Brno 2004.

¹³ VYKOUKAL, J.; LITERA, B.; TEJCHMAN, M.: *Východ. Vznik, vývoj a zánik sovětského bloku 1944–1989*. Praha 2000.

¹⁴ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997.

¹⁵ DOCKRILL, M. L., HOPKINS, M. F.: *The Cold War, 1945–1991*. London: Palgrave MacMillan, 2005.

¹⁶ SANDER, V.: *The Cold war and the Americas 1945–1981*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

¹⁷ CARACIOLLI, T., CARACIOLLI, J.: *Stolen Dreams of the 1980 Moscow Olympic Games*. Chicago 2008.

¹⁸ SENN, A. E.: *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 2011.

1 SPORT VE STAROVĚKU

1.1 Řecká tradice

Nová etapa řeckého vývoje začala v 8. století př. n. l. skončila staletí zmatků a rozvratu a přišlo uklidnění. Lokální války nevymizely, nicméně až do roku 500 př. n. l. žádný cizí dobyvatel neohrozil svobodu země. Společnost Řecka stála na práci otroků a polo-svobodných obyvatel, takže menšina řecké společnosti nezabývající se těžkou každodenní prací měla prostor pro svoje záliby jako například studium přírody a společnosti, rozvíjení kultury a umění, péče o své tělo nebo aktivnější účast na politickém životě svého státu.¹⁹ Princip osobní a politické svobody plnoprávných občanů se plně uplatňoval u většiny antických řeckých států, na rozdíl od států despotického typu jako Egypt nebo Babylonie. Svobodní občané tak měli nejen právo, ale i povinnost zapojovat se do řízení společnosti. To však vyžadovalo vysokou vzdělanost, široký kulturní a politický přehled. Osvojení těchto znalostí tak vyžadovalo soustavnou přípravu a propracovaný výchovný systém.

Po odstranění nadvlády aristokracie se uvolnila cesta k novému sociálně politickému vývoji. Řada řeckých států si prošla svébytným vývojem, který často získával dost specifickou podobu. Největší rozdíly existovaly mezi vývojem ve Spartě na jedné straně, a vývojem v Aténách na straně druhé. Sparta byla původně osídlena poslední vlnou řeckých kmenů známých jako Dórové. Ti si po příchodu na Peloponés podmanili obyvatelstvo a zotročili jej. V 8. století př. n. l. Sparta přepadla sousední Mesénii, jejíž obyvatelstvo bylo přeměněno na tzv. hélóty – zemědělce bez politických práv a svobody, kteří nebyli otroky jednotlivých Spartanů, nýbrž patřili celému státu, stejně jako půda. Spartská potřeba nové půdy vedla k dalším dobovačným válkám, což vedlo k postupné militarizaci státu a jeho výchovného systému. Spartská výchova začala produkovat tvrdé, nekompromisní a bezohledné bojovníky se smyslem pro vlastenectví a přátelství.²⁰

Důležité body výchovy byly obsaženy v tělesných cvičeních, ve vojenském cvičení a v otužování, které doplnily hudba, sborový zpěv a tanec, jejichž cílem však nebyla kultivace člověka, ale naopak měly rozvíjet bojového ducha, psychicky připravit mladé členy spartské obce na utrpení a na válku. Čtení a psaní bylo omezeno na minimum a celková míra kultury byla nízká. Přitom měl spartský výchovný systém i některé pokrokové rysy, které však byly devalvovány až omezenou militarizací, takže se život ve Spartě podobal

¹⁹ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 130.

²⁰ SOMMER, J.: *Malé dějiny sportu aneb o sportech našich předků*. Olomouc 2003, s. 34–35.

životu v kasárnách. Plusem bylo, že výchově byla podrobena veškerá mládež svobodného původu, chlapci i dívky od sedmi do osmnácti let a všem se dostávalo identické výchovy. Výchova byla organizována a řízena státem v jakýchsi internátech. Dívky byly vychovávány stejně jako chlapci jen ne s tak velkou intenzitou.²¹

Spartánská výchova měla jistě své výhody. Díky protěžovanému militarismu si Sparta zajistila převahu nad svými vnějšími nepřáteli a zároveň si upevnila moc nad hélóty a polosvobodnými perioiky. Není divu, že tvrdě vychovaní a skvěle fyzicky připravení Sparťané zpočátku dominovali tradičním všeřeckým hrám. Avšak neustálá militarizace a jednostrannost výchovného systému Sparty a přibývajících válečných konfliktů postupně znemožnily přípravu a účast Sparťanů na hrách. Zastávání za ostatními řeckými státy se prohlubovalo, porodnost se snižovala a nestačila tak nahrazovat ztráty bojovníků ve válkách. Kultivace těla tak nikdy nebyla cílem Sparťanů, starali se pouze o přípravu na válku.²²

Na druhé straně aténský systém charakterizuje uplatňování řeckého ideálu kombinující všestrannou a vyváženou výchovu slučující tělesnou zdatnost s intelektovou a morální vyspělostí, tj. kalokagathii.²³

Součástí vzdělání byly tyto tři složky: gymnastika, tj. tělesná cvičení, základy branné výchovy a hry, muzika a gramatika, tj. výuka čtení a psaní. V klasické době, asi v 6.–4. století př. n. l., byl systém rozpracován a podpořen vznikem řady výchovných institucí. V 5. století př. n. l., zejména za Perikla, procházela systematickou a všestrannou výchovou prakticky veškerá mužská část mládeže. Vzhledem k potřebám doby tvořila gymnastika nejméně 50 % náplně výchovy.²⁴

Povaha výchovného systému byla opět determinována ekonomickými a politickými principy aténskému státu. Atény se staly důležitým obchodním a výrobním centrem, své jmění zvětšovaly spíše intenzivní cestou, rozvojem obchodu a výroby. To ovšem vyžadovalo širší vědomosti. Hrubá síla byla již nedostačující. Základem byla a zůstala práce otroků, ale podíleli se na ní v určité míře, zejména v řídicí oblasti, i vzdělání svobodní aténští občané.

Athénská demokracie tedy vyrostla na tom ekonomickém základě usilující o co největší účast svobodných občanů na řízení státu. Vývoj obchodu a výrobu logicky vyžadoval duševních a tělesných sil občanů, a tím pádem i výchovného systému. Výchova byla privátní věcí rodiny, kde měl hlavní slovo otec. Nepřekvapivě majetnější měli hodnotnější výchovu,

²¹ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 98.

²² SOMMER, J.: *Malé dějiny sportu aneb o sportech našich předků*. Olomouc 2003, s. 36.

²³ ZAMAROVSKÝ, V.: *Vzkříšení Olympie*. Praha 2003, s. 110.

²⁴ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 135.

chudší občané si museli vystačit pouze se základním vzděláním. Až v 5. století př. n. l. se situace zlepšila, jelikož díky úsilí aténskému státu o větší demokratizaci se kvalitnější vzdělání dostalo k širším masám obyvatel.

Ačkoli řecký svět byla na svou dobu v mnoha ohledech pokrokový, tak ženy a dívky zdaleka neměla rovnoprávné postavení s muži. To se odráželo i v systematické výchově, která jim byla prakticky zapovězena. Řečtí muži především vyžadovali po ženách, aby ovládaly domácí práce, jež je připravovaly na budoucí role matek a manželek. Jinak se jim dostalo jen toho nejzákladnějšího vzdělání, kdy ještě k tomu se mohly věnovat hře na hudební nástroj, tanci či různým pohybovým hrám. Z výchovy byli vyloučení otroci, jimž bylo zapovězeno i cvičit. Tělesná výchova získala statut základního práva, a lze bez váhání konstatovat, že stala vlastně povinností každého svobodného občana.

Ucelenou systematickou výchovou tedy procházeli jen chlapci. Od sedmi do čtrnácti let navštěvovali tzv. školu gramatistů²⁵, kde se učili číst, psát a počítat, současně nebo o něco později začali navštěvovat další soukromé učitele, tzv. kitharisty, u nichž se učili hudbě, zpěvu a rétorice. Přibližně ve čtrnácti letech začali chlapci navštěvovat zápasnickou školu, tzv. palaistru, kde cvičili, učili se plavat a hráli různé hry. Návštěva palaistry byla na rozdíl od školy gramatistovy a kitharistovy bezplatná. Hry a tělesná cvičení byly součástí výchovy od malička a byly uplatňovány i v obou typech škol.

Nejvýznamnějším výchovnou institucí antického Řecka i Atén byla tzv. gymnázia.²⁶ Zpočátku je navštěvovali jen mladíci a muži z nejzámožnějších rodin, hlavně od 5. století př. n. l. se dočkaly širší vrstvy svobodných mužských obyvatel. Gymnázia se vyvinula ve veřejné školy udržované za státní peníze. V gymnáziu se mladíci, případně dospělí muži připravovali na veřejné závody, ale záběr jejich studia byl široký – vedle povinné gymnastiky se cvičili ve filozofii, politice, literatuře, řečnictví. Tyto věci byly nezbytností pro vedení státu. Doba dospělosti byla Řeků stanovena 18 rokem, kde nastupovali dvouletou vojenskou službu, tzv. efēbii. Když tato povinnost skončila, byli z nich plnoprávní občané, kteří i nadále mohli navštěvovat gymnázia.²⁷

Gymnázia disponovala studovny, přednáškovými sály a knihovny, základním prvkem však byla palaistra²⁸ (kolbiště), a síně pro míčové hry a tělesná cvičení. Gymnázium bylo vybaveno odkrytými i zastřešenými běžeckými dráhami a nepostradatelným

²⁵ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 125.

²⁶ Tamtéž, s. 106.

²⁷ Tamtéž, s. 149.

²⁸ Tamtéž, s. 100.

hygienickým zařízením vysoké kvality jako sprchy, bazény, prostory pro masáž i relaxaci. Gymnázia se stala nejen středisky výchovy a vzdělání, ale i politického života města, místem dalšího vzdělávání dospělých, centrem odkud se šířila vzdělanost a kultura.

Gymnázia a palestra byla místem pořádání soutěží všeho druhu, a to nejen sportovních, ale i hudebních nebo literárních. Rovněž se zde muži chystali na velké soutěže typu olympijských her. Účastníci her měli povinnost přijet před začátkem her do gymnázia města Elis, které hry v Olympii pořádalo. Zde pak byli pod bedlivým dohledem podrobení měsíční přípravě, na jejímž závěru je čekala kvalifikace a pouze ti nejlepší dosahující „olympijských limitů“ mohli závodit jako sportovci na olympijských hrách.

Tělesná výchova byla nezbytnou součástí života řeckého svobodného občana. Prošel jí každý, každý měl povinnost cvičit, a stát pro to vytvářel vhodné podmínky výstavbou a údržbou tělovýchovných a vzdělávacích zařízení. Prakticky každé město mělo vedle palaister a gymnázií lázně, plavecké bazény a speciální zařízení, ve kterých se konaly veřejné soutěže – stadiony, kam se vešlo obvykle kolem 20–40 tisíc diváků.

1.1.1 Panhelénské hry

U řady měst se nacházely hippodromy, dostihové dráhy. Každý městský stát pořádal veřejné hry, z nichž některé převýšily význam města, staly se hrami regionálními (jako např. hry v Aténách nazývané hry panaténajské) a některé, které se konaly na starých kultovních místech, se staly hrami panhelénskými, tj. všeřeckými. Všeřecké hry dosáhly velkého významu. Nebyly to jen velké náboženské svátky všech Řeků, byly to postupem času skutečné sportovní soutěže, na kterých se v určité časové posloupnosti scházeli představitelé jinak rozdrobeného řeckého kulturního a politického světa. Na hrách si Řekové uvědomovali svoji národní sounáležitost, zde si vyměňovali zkušenosti, byla zde přednášena nová umělecká a vědecká díla a mnohdy se předváděly i divadelní hry a uzavíraly se politické a ekonomické smlouvy.

Ze čtveřice panhelénských her – her nemejských, pýtijských, istmických a olympijských²⁹ – byly nejslavnější hry olympijské, které se konaly každé čtyři roky v posvátném okrsku na západě poloostrova Peloponésos v Olympii. Jejich význam dokládají nejen zachované Pindarovy *Olympijské zpěvy* a díla dalších řeckých a římských autorů, ale již ta skutečnost, že Řekové podle tzv. olympiád (tj. čtyřletého období mezi konáním olympijských her) počítali svůj letopočet. Přičemž za základ bylo vzato (podle tradice) **uspořádání I. olympijských her roku 776 př. n. l.** Toto datum má ovšem jen význam

²⁹ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 117.

pomocný, neboť nezachycuje skutečný počátek olympijských her. Bylo určeno dodatečně v 5. století př. n. l.

Počátky těchto her jsou spojovány s náboženskými obřady na počest různých bohů nebo na počest mrtvých hrdinů či s oslavami plodnosti. Postupem času tento náboženský ráz ustoupil do pozadí, i když náboženské obřady vždy zůstaly důležitou součástí oslav. Do popředí vystoupily sportovní soutěže, na kterých si mládež z celého antického Řecka měřila své síly, demonstrovala svou připravenost k boji za svobodu svého státu, svou fyzickou zdatnost a vypěstlost. Program těchto her se postupně vyvíjel a rozšiřoval a spolu s tím se zvyšoval i počet dní, kdy se soutěže konaly. První soutěží byl obvykle běh na jeden stadion (192,27 m) a hry zpočátku trvaly jeden den, později se počet disciplín zvýšil a tím se délka trvání prodloužila na pět dní (jsou zprávy i o delším konání her, ale nejsou podloženy).³⁰

Nezapomínejme zmínit, že všechny řecké obce v dobách her uznávaly pravidlo ekecheiria.³¹ Tento pojem stanovil všeobecný posvátný mír, který trval po dobu soutěží a platil pro všechny řecké státy. Prvně byla tato smlouva sepsána v začátku 8. století př. n. l. mezi élidským králem Ífitosem a spartským Lykúrgosem. Důležitost pravidla ekecheiria dokazuje fakt, že se dochovala do 2. století n. l.

Istmické hry se konaly v Istmu u Korintu, mezi panhelénské hry se zařadily v 6. století př. n. l. Konaly se každého 2. a 4. roku olympiády, a to na počátku jara, snad v dubnu. Na programu byly závody gymnické, hippické (jezdecké) a múzické. Byly zasvěceny bohu moří Poseidonovi.

Nemejské hry se staly panhelénskými hrami také v 6. století př. n. l. Konaly se v Nemei v severní části Peloponésu a byly založeny jako smuteční slavnost k počtě boha vegetace, umírajícího v rámci vegetačního cyklu buď v zimě, nebo v době letního sucha, později byly zasvěceny Diovi. Konaly se v létě, a to každého 2. a 4. roku olympiády. Na programu byly soutěže gymnické; hippické i múzické.

Pýtijské hry se konaly na počest boha Apollona. Mezi panhelénské hry patřily od 6. století př. n. l. Konaly se zpočátku po osmi letech, od roku 589 př. n. l. po čtyřech letech v nejslavnějším náboženském okrsku Řecka v Delfách. Na programu byly soutěže gymnické, hippické a múzické. Z múzických byly nejslavnější soutěže kitharistů, kteří zpívali písně k oslavě boha Apollona: Tyto soutěže byly a zůstaly hlavním jádrem her.

³⁰ ZAMAROVSKÝ, V.: *Vzkříšení Olympie*. Praha 2003, s. 116.

³¹ Tamtéž, s. 115.

Snem každého mladého Řeka bylo zvítězit nejen na některých z těchto čtyř her, z nichž nejvyšší pocty získal vítězstvím v Olympii, ale zvítězit v jedné olympiádě (čtyřletí) na všech těchto hrách. Několika závodníkům se to také podařilo.

Vedle mužských her byly pořádány také ženské hry heráie, které se konaly v mnoha řeckých městech a posvátných okrscích. Největší a nejslavnější se konaly v Héřině svatyni v Argu a na ostrově Samu, tam však nebyly – pokud víme – jejich součástí sportovní soutěže. Heráie se konaly i v Olympii, kde jejich součástí byl i běh na dvě třetiny stadionu: Pravděpodobně byly spjaty s oslavou plodnosti.³²

Příprava na hry, ať již v rámci palaistry, gymnázia, města, regionu nebo celého Řecka, vyžadovala soustavnost a cílevědomost. Postupem času v oblasti tréninku dosáhli Řekové vynikající úrovně. Vznikl propracovaný čtyřdenní tréninkový cyklus spojený se správnou životosprávou, lékařskou péčí, s masážemi, koupelemi a možno říci rehabilitací. Vznikla prakticky jednotná pravidla, a co je důležité, Řekové se na hry nedívali jen jako na podívanou, ale především se na ně dívali jako na důležitou součást výchovy, kterou každý z nich prošel, a proto také, alespoň v klasickém období, nebyli jen konzumenty, ale soutěžím skutečně rozuměli a sami podle věku si udržovali fyzickou zdatnost. To ovšem platí pro klasické období, prakticky do konce 4. století př. n. l. Pak se ztrátou samostatnosti klesal význam tělesné výchovy, tím klesal i její podíl ve výchově. Postupně narůstal význam rozumové výchovy.

Řecké hry se postupně staly podívanou, změnily se v soutěže profesionálních závodníků, kteří se tím živili. A pod vlivem římského pojetí se do her a soutěží stále více tlačilo násilí a krev. Vlastní panhelénské hry tím nebyly sice nikdy plně zasaženy, ale i tam se násilí postupně prosazovalo. Hry začaly plnit jiné funkce než předtím. Staly se formou podívané a způsobem obživy.

Nejvýznamnější a nejznámější Olympijské hry však byly víc než pouhé soutěže – udržovaly řecký národ, zvyšovaly jeho sebevědomí. Daly vzniknout mnoha mistrovským dílům a mravním ideálům platným dodnes. Nejznámějším z nich je proslulá kalokagathie. Výklad tohoto poněkud komplikovaného slova je prostý. Jde o to, že rozvoj duševních schopností má být harmonicky spojen s všestranným rozvojem tělesným a naopak. Olympijské hry pak usilovaly o to uplatnit tento ideál v celořeckém měřítku. Scházeli se na nich nejen sportovci, ale také státníci, filozofové (je poměrně málo známo, kolik toho antičtí filozofové napsali o sportu), malíři, sochaři či vědci. Všichni, aby se na hry dívali, někteří

³² OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 117.

dokonce účastnili nebo hájili své názory či o nich přesvědčovali jiné. A tak se dá bezpochyby říct, že hry byly největší kulturní a společenskou akcí Řecka.

1.2 Římská tradice

Během 1. tisíciletí př. n. l. se do popředí vývoje evropské civilizace dostal i Apeninský poloostrov. Zatímco jih byl kolonizován Řeky, ve střední a severní části se začala vyvíjet v 8. až 6. století př. n. l. svébytná, a tak trochu záhadná civilizace Etrusků, o jejichž původu se stále vedou spory. Skutečností je, že v etruské kultuře se spojují jednoznačně vlivy orientální i řecké. Je paradoxní, že Etruskové založili město Řím, kterému stačilo několik století k tomu, aby svoje zakladatele přerostlo, a nakonec i dobylo.

Římská kultura od dob království, přes republiku až po císařství si díky permanentní vojenské expanzi osvojila charakteristické rysy. Byla základem pro organizaci společnosti, zformování jejich hodnotových kritérií, obměnila se v tělesné kultuře i ve slavnostech a hrách.³³

V Římě se stát o vzdělávání nestaral a pokládal ho za soukromou věc rodičů. V počátcích římské republiky byla výchova malých Římanů prostá a přísná. Jejím cílem bylo v dětech vypěstovat známé starořímské ctnosti: úctu ke starším, mravnost, zbožnost, poslušnost, sebedůvěru, vytrvalost a důstojnost. Děti vychovávali především rodiče. Matky dcery, otec syny. Základní znalostí každého Římana bylo umět číst, psát, počítat. Otec také často své syny zasvěcoval do poněkud odbornějších znalostí. Učil je orat, jezdit na koni, plavat, zacházet se zbraní, ale také náboženským obřadům a základním znalostem zákonů.

Militarismus Římanů se promítal v jejich fyzické kultuře. Zatímco v helénistickém světě zaujímal prvořadé postavení soustavný a systematický výcvik, tak na Apeninském poloostrově se všeobecné obliby nedočkal. Vojenský výcvik měl dominantní pozici, navíc se řecká atletika setkala u Římanů s nepochopením i kvůli údajné neužitečnosti, změkčilosti a tudíž škodlivosti. Další potíže působila nahota řeckých atletů, jež byla proti římským morálním zásadám, a v neposlední řadě fakt, že vědomí o vlastní nadřazenosti bránilo Římanům účastnit se cvičení pod vedením trenérů, povětšinou řeckých propuštěnců a otroků.³⁴

Slavnosti byly zpočátku konány k uctění bohů. Největší oblibě se těšili bohové Mars a Jupiter. Měsíc březen značil počátek válečné sezony a byl zasvěcen bohu války Martu. V jeho průběhu mu byly zasvěcovány nejrůznější vojenské trubky a štíty. Naproti tomu

³³ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 163.

³⁴ Tamtéž, s. 166.

nejvyšší římský bůh Jupiter, ochránce státu a dárce vítězství, měl vyhrazené měsíce květen, kdy slavnostní procesí shazovala figuríny do řeky (údajně měly představovat zajatce), a říjen zakončující válečnou sezonu závody vozů s dvojspřežím.³⁵

Náboženské rituály byly přímým předchůdcem oslavy válečných vítězství, nejimpozantnějších římských ceremoniálů, známých jako triumphus. Ty nabývaly na nádheře a rozsahu s rozšiřující se římskou expanzí a vítěznými taženími. Triumfy kombinovaly náboženské a světské prvky, nicméně hlavním předmětem oslav byl člověk, úspěšný vojevůdce. Na konec triumfálních procesí se konaly veřejné hry (ludi, také obecný název pro volný čas a zábavu). Ty se však postupně oddělily od válečného ceremoniálu a nabyly samostatnou podobu.³⁶

1.2.1 Římské slavnosti

Přibližně od roku 366 př. n. l. byly tyto hry pořádány již jen jako samostatné akce, a to pravidelně každého roku v září. Jsou známy pod názvem Ludi Romani, příp. Ludi Magni, tj. hry římské nebo také velké. Od konce 3. století přibýlo dalších pět her: hry plebejské, hry apolonské, hry bohyně Cerery, hry maloasijské Velké matky a hry Flořiny. Zpočátku byly jednodenní, na sklonku republiky už trvaly až 17 dní v roce. Součástí těchto her byly hry v cirku (ludi circenses), hry se zvířaty (ludi venationes) a divadelní představení (ludi scaenici).³⁷

Hry v cirku byly etruského původu a velké oblibě se těšily závody vozů. To mělo původně náboženský význam, jelikož v římské kultuře vozy reprezentovaly jeden z atributů nejvyššího boha Jupitera. Kromě závodů vozů se v cirku předváděla umělecká jízda na koni představovaná akrobatickými přeskoky z jednoho koně na druhého (ars desultoria). Trochu překvapující je fakt, že závody koní se nikdy nestaly součástí her v cirku.³⁸

Po římské invazi Peloponésu se v cirku začala objevovat řecká atletika jako box, zápasy a závody v běhu. Kuriózní situace nastala v roce 80 př. n. l., kdy bylo do Říma přivezeno tolik závodníků, že to ohrozilo samotné konání olympijských her. Avšak i přes tento a mnohé další pokusy si řecká atletika oblibu ve „Věčném městě“ nezískala. Dále pod řeckým kulturním vlivem proběhly i snahy o to, aby se součástí her stala divadelní představení. Pro nezáměr se však konala až do konce republiky v improvizovaných dřevěných prostorách, které byly po jejich skončení strženy.³⁹

³⁵ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 166–167.

³⁶ Tamtéž, s. 167.

³⁷ Tamtéž, s. 167–168.

³⁸ Tamtéž, s. 169–170.

³⁹ Tamtéž, s. 170.

Gladiátorské hry (*munus gladiatorium*), které byly převzaty z Etrurie, se do Říma dostaly z Campanie. Původně byly tyto hry součástí pohřební slavnosti, při níž měla gladiátory prolévaná krev vyjadřovat míru bolesti. V Římě zápasily poprvé roku 264 př. n. l. při pohřbu na dobytčím trhu tři dvojice etruských gladiátorů. Počátkem 1. století př. n. l. hry ztratily svůj původní význam a byly pořádány při triumfech, o svátcích i mimo ně jako hry zábavné. Pořádání her nabylo velkého politického významu. Na starost je měli aedilové a v době císařské praetoři. Již záhy v době republiky se za aedily dávali volit ti, kdo si chtěli získat přízeň a hlasy voličů. Gladiátorské hry byly původně pořádány na fóru, v cirku a od konce republiky v amfiteátru. Byly velmi oblíbené, takže se amfiteátry v době císařské stavěly v celém impériu (ve východní části říše se gladiátorské hry konaly v divadlech).⁴⁰

Proslulé byly i někdy bizarní hry se zvířaty (*venationes*). Jejich využití mělo několik podob. V prvé řadě šlo o lov, nejčastěji medvědů, lvů, panterů, ale dokonce i nosorožců a slonů. Za císaře Nerona při hrách padlo za obět' čtyři sta medvědů a tři sta lvů. Časté byly i vzájemné souboje mezi zvířaty, např. nosorožce a slona, nebo lva a býka. Někdy pro větší pobavení diváků byla soupeřící zvířata přivázána k sobě provazem. Hry se zvířaty nepředstavovaly pokaždé krev. Jsou známy případy, kdy cvičená zvířata předváděla své umění. Třeba lvi chytali zajíce opatrně do zubů, následně je pouštěli a znovu chytali, dále klekající a tančící sloni, na jejichž hřbetech chlapani a dívky předváděli akrobatické kousky, nebo vycvičení tuleni zdravili diváky a reagovali na své jméno.⁴¹

Pod tlakem křesťanství se postupně hry v amfiteátrech omezovaly, a to od 4. století n. l. Jednalo se hlavně o humanistická kritéria, kdy tisíce křesťanů našli svou smrt v arénách. To se však setkal s odporem širokých vrstev obyvatelstva, které nechtěly o svoji tradiční zábavu přijít. Přesto se zákazy postupně prosadily. Nejprve byly zavřeny gladiátorské školy a zápasy gladiátorů vymizely s koncem 4. století. Hry se zvířaty přežily až do 6. století, a to jak v západních, tak i východních oblastech.⁴²

Roku 394 zakázal císař Theodosius I. ve východní části říše pohanské hry, a tím i konání olympijských her. Roku 426 tento zákaz zopakoval jeho nástupce Theodosius II. Zkázou Olympie dovršili nájezdy barbarů v průběhu 6. století a zemětřesení spojená se záplavami. To způsobilo, že helénistické centrum kultury a sportu zmizelo pod několikametrovými

⁴⁰ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 170.

⁴¹ Tamtéž, s. 180.

⁴² Tamtéž, s. 190.

nánosy písku. Olympiády tak doslova zmizely z povrchu zemského na dlouhá staletí a čekaly na své vzkříšení.⁴³

⁴³ OLIVOVÁ, V.: *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha 1988, s. 192.

2 SPORT V MODERNÍ DOBĚ

2.1 Zrození moderního olympismu

Antické dědictví v čele se slavnou Olympií zmizelo na dlouhá staletí z povrchu zemského, naštěstí díky mnoha umělcům a vědcům nevymizela z paměti lidstva. Již v roce 1647 Němec Matthias Palbitzki během své tříleté cesty po Řecku správně lokalizoval polohu Olympie na soutoku řek Alfei a Kladei. Francouzský mnich Bernard de Montfaucon v roce 1723 upozornil dopisem kardinála Quiriniho na možnost antických vykopávek v Olympii, jelikož ale Řecko bylo v té době pod nadvládou Turků, tak zahájení výzkumu nebylo v tuto dobu reálné. Podrobněji prozkoumat Olympii se podařilo anglickému archeologovi Richardu Chandlerovi ve druhé polovině 18. století doprovázeného architektem a kreslířem. První topografický náčrt Olympie, byť s několika nepřesnostmi, vytvořil francouzský diplomat a archeolog Favuel v roce 1783. Podařilo se mu správně lokalizovat nejvýznamnější stavbu – Diův chrám. Toto schéma se dočkalo uveřejnění poprvé v roce 1807 anglickým architektem Wilkinsem.⁴⁴

Skutečný archeologický výzkum začal na popud francouzské vlády v roce 1829, která jako součást vojenské expedice (porážka Turecka a vyhlášení řecké nezávislosti) vyslala i skupinu umělců a vědců. I přes slibné výsledky této výpravy řecký prezident dosáhl u francouzské vlády jejího odvolání. Řekům se totiž nelíbilo provádění vykopávek bez jejich souhlasu a odvážení cenných nálezů do Francie. Spor byl tedy urovnán tím, že již odvezené památky byly darovány pařížskému Louvru a výkopové práce byly ukončeny.⁴⁵

Tím, kdo definitivně vynesl dědictví Olympie do světového podvědomí, byla německá výprava pod vedením profesora berlínské univerzity Ernsta Curtiuse. Ten na svůj podnik získal od císaře Viléma I. nejen souhlas, ale i částku 57 000 tolarů. Mezi podepsáním smlouvy s řeckou vládou v květnu 1874 umožňující výzkum a samotným zahájením vykopávek v říjnu 1875 uběhl ale více než rok. Už první týdny výzkumu přinesly slibné výsledky a potvrdily, že zprávy o historickém bohatství Olympie nebyly přehnané. Na výzkumu se vystřídala celá řada německých vědců a na jaře 1879 navštívil Olympii i řecký král Jiří I. Ten rozhodl, že veškeré nálezy mají zůstat na místě. O několik let později, díky finančnímu daru aténskému bankéře Syngrese, bylo vybudováno Olympijské muzeum. Curtiusova smlouva garantovala provádění vykopávek na celých deset let, avšak po zásahu německého kancléře Bismarcka na jaře roku 1881 byly rozsáhlé archeologické vykopávky

⁴⁴ PROCHÁZKA, K.: *Olympijská kronika 1894–1994*. Díl 1., Praha 1994, s. 34.

⁴⁵ Tamtéž, s. 35.

ukončeny.⁴⁶ Jistému francouzskému baronovi tyto vykopávky pomohly vytyčit jeho plán na vzkříšení olympijských her. Komentoval to slovy:

*„Německo vyneslo na světlo dne trosky Olympie, proč by Francie nemohla vzkřísit její starou slávu?“*⁴⁷

Oním baronem byl Pierre de Coubertin, pařížský rodák, který na starověkém odkazu vybudoval koncept her nejen se soutěžní a sportovní náplní, ale dal mu i význam hlouběji etický a lidský.

Rodinná tradice Coubertina předurčovala ke kariéře vojenské nebo politické, nicméně zvítězil u něj zájem o historii a pedagogiku. Vyrůstal v atmosféře poraženectví po porážce v bitvě u Sedanu, která Francii na dlouhá desetiletí ponížila. Východisko, jak zvednout víru ve vlastní schopnosti ve francouzské společnosti, viděl ve změně výchovy mládeže. Odsud už byl jen krůček k jeho novému zájmu – sportu.⁴⁸

Inspiraci získával Coubertin na svých cestách v zahraničí. Mocně na něj zapůsobil rozvoj a vliv sportu na výchovu mládeže v Anglii. Na zdejších univerzitách se oproti starým výchovným metodám prosadil smysl pro osobní odpovědnost, fair soutěžení a kamarádství provozováním sportu. Dále Coubertin postupně navštívil Spojené státy, Švédsko a Řecko. Tyto cesty ho ještě hlouběji utvrdily o důležitosti sportu ve výchově mládeže. Největší dojem na něm zanechalo dílo helénismu, na kterém se mu zalíbila charakteristická vlastnost – harmonie těla a ducha, závislost lidské činnosti a úsilí v oblasti fyzické a duševní.⁴⁹

S velkým pochopením se Coubertinův nápad o obnově olympijských her zpočátku nasetkal. Poprvé tuto myšlenku nadnesl již 25. listopadu 1892 na zasedání Unie francouzských společností atletických sportů na půdě pařížské Sorbony. Coubertin se ale nevzdal a prosadil svolání mezinárodního kongresu pro studium a propagaci amatérských zásad. Otázka amatérismu v tehdejší sportovním světě budila velké vášně a Coubertin jí využil ke znovuotevření otázky obnovy olympijských her. Tak se stalo, že se kongres v červnu 1894 sešel opět v Sorboně již pod názvem Kongres pro obnovení olympijských her. Zde se mu podařilo úspěšně odhlasovat obnovení olympijských her a následně vznikl nový řídicí orgán k nim určený – Mezinárodní olympijský výbor (MOV).⁵⁰ Sídlem této organizace se v roce 1916 stalo švýcarské Lausanne.

⁴⁶ PROCHÁZKA, K.: *Olympijská kronika 1894–1994*. Díl 1., Praha 1994, s. 36.

⁴⁷ KOŠÍK, M.: *Olympismus*. Brno 2010, s. 21.

⁴⁸ COUBERTIN, P.: *Olympijské paměti*. Praha 1977, s. 160.

⁴⁹ Tamtéž, s. 160.

⁵⁰ KOŠÍK, M.: *Olympismus*. Brno 2010, s. 23–24.

Do čela MOV byl zvolen řecký spisovatel a tělovýchovný pracovník Demétrios Bikélas, generálním tajemníkem se stal Pierre de Coubertin. Výbor čítal třináct stálých členů ze třech světadílů, včetně dr. Jiří Gutha zastupujícího Čechy. MOV pro potvrzení svojí výlučnosti přijal zásadu samovolitelnosti svých členů. Na kongresu v Sorboně se rovněž ustanovily zásady konání olympijských her platící prakticky dodnes. Hry se konají po čtyřech letech, všichni sportovci jsou si rovni, soutěže mají mít moderní charakter a her se smějí účastnit jen amatéři (poslední zásada způsobila v budoucnu nejednu nesnázi). Olympijské hry jako mezinárodní setkání sportovců se mají pokaždé konat v jiném městě. Coubertin prosazoval pro první hry Paříž v roce 1900. To se zdálo delegátům pozdě, a tak nakonec zvítězily Atény s rokem konání 1896. V neposlední řadě se kongres usnesl, že součástí her budou tyto disciplíny – atletika, cyklistika, gymnastika, plavání, střelba, šerm, tenis, vzpírání a zápas.⁵¹

Exekutivu MOV, kromě předsedy voleného na osm let, tvoří čtyři místopředsedové volení na období čtyř let a jedenáct dalších členů MOV. Předseda svolává jednotlivé schůze. Exekutiva má ve své kompetenci pořádání schůzí s mezinárodními sportovními federacemi (MSF) a také s NOV nejméně jednou za rok. Zasedání MOV se koná minimálně jednou ročně. Zasedání MOV se konalo již třikrát v Praze – VIII. kongres MOV v roce 1925, 79. zasedání MOV v roce 1977, 115. zasedání MOV v roce 2003. MOV v současnosti sdružuje a uznává 205 národních olympijských výborů, jako dosud poslední byly přijaty výbory Východního Timoru, Afghánistánu a Iráku.⁵²

Jako oficiální jazyk MOV byly ustanoveny francouzština a angličtina. Při všech zasedáních MOV musí být zajištěn simultánní překlad do němčiny, španělštiny, ruštiny a arabštiny. V případě nesrovnalostí francouzské a anglické podoby Olympijské charty a všech ostatních dokumentů MOV rozhoduje francouzský text, pokud není výslovně písemně uvedeno jinak.⁵³

2.2 Národní olympijské výbory

Po vzniku MOV následovalo zakládání jednotlivých národních olympijských výborů (NOV). Ty vznikly ve Francii v USA shodně v roce 1894 a ihned byly i uznány. Rok poté vzniká výbor v Řecku a pro Čechy v roce 1899. Není bez zajímavosti, že v době konání první olympiády existovaly pouze tři národní olympijské výbory. Švédsko, jako pořadatel v pořadí páté olympiády, založilo svůj výbor až v roce 1913, nicméně jeho sportovci startovali na všech předchozích hrách a generál Viktor Gustav Balck byl členem prvního

⁵¹ KOSÍK, M.: *Olympismus*. Brno 2010, s. 24–25.

⁵² Tamtéž, s. 53–54.

⁵³ Tamtéž, s. 54.

MOV. Největší počet NOV vznikl po obou světových válkách, avšak některé z nich musely na své uznání MOV dlouho čekat. To byl případ Islandu, jehož výbor vznikl v roce 1921, ale uznán byl až v roce 1935.⁵⁴

Je nasnadě, že vznik nebo zánik jednotlivých NOV odrážel politickou situaci ve světě. To nejvíce poznamenalo Německo a Sovětský svaz. Německo vystupovalo pod svým tradičním názvem do roku 1952, s výjimkou období po obou světových válkách, kdy bylo označeno jako agresor. Mezinárodně byl německý výbor uznán v roce 1950. V letech 1956–1964 reprezentovalo rozdělené Německo na olympijských hrách společné družstvo. Počínaje rokem 1968 němečtí sportovci startovali za dva samostatné státy – NDR a SRN. Ke sjednocení nejen německých států, ale i jejich výborů došlo až po pádu Berlínské zdi na začátku devadesátých let.⁵⁵

Ještě mnohem složitější byla geneze výborů na území bývalého Sovětského svazu. Vzniklé republiky neztrácely čas a vytvořily vlastní olympijské výbory. Některé z nich navazovaly na své předchůdce. Jednalo se zejména o Estonsko a Litvu, které měly olympijské výbory již v roce 1924, ale po okupaci Sovětským svazem zmizely oba státy z olympijské mapy. K jejich obnovení došlo až v roce 1990, k nim se připojilo i Lotyšsko. Postupně se objevila celá řada nových NOV – Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Uzbekistánu, Běloruska a Ukrajiny. Prvního startu na olympiádě se sportovci těchto zemí dočkali na hrách v Barceloně v roce 1992.⁵⁶

2.2.1 Olympijská charta

Po smrti řeckého spisovatele Vikélase se funkce předsedy MOV ujal otec olympismu Pierre de Coubertin. Za jeho předsednictví byla v roce 1921 schválena Olympijská charta, něco na způsob kodifikovaného zákoníku nebo ústavy mezinárodního olympijského hnutí. Jejimi základními principy jsou:

1. *„Olympismus je životní filozofií, povznášející a vyváženě spojující v jeden celek zdatnost těla, vůle a ducha. Spojením sportu, kultury a výchovy usiluje olympismus o vytvoření způsobu života, založeného na radosti z vynaloženého úsilí, na výchovné hodnotě dobrého příkladu, sociální odpovědnosti a na respektování základních universálních etických principů.*
2. *Cílem olympismu je zapojit sport do služby harmonického rozvoje lidstva s cílem vytvořit mírovou společnost, která dbá o zachování lidské důstojnosti.*

⁵⁴ PROCHÁZKA, K.: *Olympijská kronika 1894–1994*. Díl 1., Praha 1994, s. 72.

⁵⁵ Tamtéž, s. 70.

⁵⁶ Tamtéž, s. 71.

3. *Olympijské hnutí představuje svornou, organizovanou, všeobecnou a trvalou činnost všech jednotlivců a uskupení inspirovaných hodnotami olympismu, uskutečňovanou pod vedením M.O.V. jako nejvyššího orgánu. Je rozšířeno na pěti kontinentech. Jeho vyvrcholením je účast sportovců celého světa na velkém sportovním festivalu, na olympijských hrách. Jeho symbolem je pět propojených kruhů.*
4. *Provozování sportu je lidským právem. Každý jednotlivec musí mít možnost provozovat sport bez jakékoli diskriminace a v olympijském duchu, jenž vyžaduje vzájemné porozumění v duchu přátelství, solidarity a fair-play.*
5. *Vzhledem k tomu, že sport se uskutečňuje v rámci společnosti, mají sportovní organizace spadající do olympijského hnutí autonomní práva a povinnosti, tedy možnost svobodně vytvářet a kontrolovat pravidla sportu, určovat strukturu a správu vlastních organizací, dále mají právo svobodných voleb bez jakéhokoli vnějšího vlivu a odpovědnost za uplatňování zásad dobré správy.*
6. *Jakákoli forma diskriminace vůči zemi nebo osobě z důvodu rasy, náboženství, politického přesvědčení, pohlaví či z jiného důvodu je neslučitelná s příslušností k olympijskému hnutí.*
7. *Příslušnost k olympijskému hnutí vyžaduje dodržování Olympijské charty a uznání ze strany M.O.V.*⁵⁷

K řešení sportovních sporů sportovců a sportovních federací mimosoudní cestou MOV vytvořil v roce 1983 Dvůr sportovní arbitráže (The Court of Arbitration for Sport – Tribunal Arbitral de Sport), coby garanta zákonných práv ve sféře sportovní justice. Jeho cílem je vyřešení sportovních sporů předtím, než by se dostaly před řádný civilní soud.⁵⁸

Stěžejní složkou olympiád jsou jeho olympijské řády obsahující pět částí – hlavní zásady, stanovy Mezinárodního olympijského výboru, ustanovení o národních olympijských výborech, všeobecné řády olympijských her a protokol olympijských her. Autorem většiny těchto norem je Pierre de Coubertin. K doplňkům řádů docházelo na zasedání MOV. Stěžejní pro konání a organizaci olympijských her jsou hlavní zásady, zde je jejich překlad z francouzštiny z roku 1967:

- 1) *„Olympijské hry (OH) se konají každý čtvrtý rok. Scházejí se zde k upřímnému a nestrannému závodění amatéři všech národů. Na hrách se nepřipouští rozlišování zemí nebo osob z důvodů národnostních, náboženských či politických a nikdo nemůže být vyloučen z národního družstva.*

⁵⁷ Olympijská charta [online] In: <http://www.olympic.cz/text/26--olympijska-charta> [cit. 2016-04-15].

⁵⁸ KRÁLÍK, M.: *Právo ve sportu*. Praha 2001, s. 120.

- 2) *Olympijskými hrami se zasvěcuje olympiáda, t. j. údobí čtyř po sobě jdoucích let. První novodobá olympiáda byla slavena v Aténách roku 1896. Olympiády i olympijské hry se počítají od tohoto data, i když se v některé olympiádě hry nemohly konat.*
- 3) *Cílem olympijského hnutí je podporovat rozvoj tělesných i mravních vlastností, které jsou základem amatérské sportu, kromě toho svoláváním sportovců na světě každý čtvrtý rok k nestrannému a bratrskému soutěžení, napomáhat k lásce a k udržení míru mezi národy.*
- 4) *Olympijské hnutí řídí a olympijské hry kontroluje výhradně Mezinárodní olympijský výbor, jehož složení a pravomoc jsou popsány v níže uvedených řádech. Uspořádáním olympijských her je poctěno město, nikoli země nebo území. Výběr města, kde budou slaveny, patří výlučně do pravomoci Mezinárodního olympijského hnutí. Každá kandidatura na pořádání olympijských her musí být podána vrcholným orgánem příslušného města se souhlasem národního olympijského výboru, který se musí zaručit, že OH budou uspořádány ke spokojenosti Mezinárodního olympijského výboru a za podmínek jim stanovených.“ [...]*⁵⁹

2.3 Nesnadné počátky moderních olympijských her

Uspořádání jakékoliv akce, zvláště těch s ambicemi získat patřičný věhlas, vyžaduje dobré organizační a finanční zázemí. Zvláště olympijské hry konané před a těsně po 1. světové válce trpěly četnými neduhy, které se dařilo odstranit jen velmi pomalu. V Řecku měla obnova olympijských her nadšený ohlas, ale bylo zřejmé, že půjde o velice nákladnou záležitost. Obavy o konání her v Aténách zašly dokonce tak daleko, že jako s případnou náhradou se počítalo s rakousko-uherskou Budapeští. Patřičný kapitál, který by zabezpečil konání her v Řecku, se podařilo získat až po zásahu řeckého prince Konstantina, který vyzval k národní sbírce (320 000 drachem) a štědrému daru podnikatele Georgise Averoffa.⁶⁰

Počátek her připadl na 75. výročí nezávislosti Řecka. Z dnešního pohledu byla účast skromná – 311 sportovců ze třinácti zemí, z toho přes dvě třetiny byli domácí reprezentanti. Paleta účastníků byla pestrá – v britské výpravě byli dva zaměstnanci velvyslanectví v Aténách, kompletní výpravu Američanů tvořili zase studenti, již se stali na hrách celkově nejúspěšnějšími. Česká obec sokolská (ČOS) obdržela od výboru pozvánku, ale její představitelé se postavili proti účasti Čechů. Naši zemi tak v Řecku zastupoval pouze člen

⁵⁹ KROUTIL, F., SOKOL, A.: *Olympijské hnutí ve světě a u nás*. Praha 1970, s. 9–10.

⁶⁰ BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 12.

MOV dr. Jiří Guth, který si pro tento účel musel na klatovském gymnáziu vzít dovolenou. První novodobé olympijské hry skončily úspěchem, vzešli z nich první vítězové, jako například domácí běžec Spyridon Louis, který zvítězil v legendami opředeném maratonském běhu.⁶¹

Konání druhých olympijských her prosadil Pierre de Coubertin do Paříže, kde se staly jednou z atrakcí Světové výstavy. To se ukázalo jako nešťastné rozhodnutí, neboť organizace her vážla. Soutěže se táhly několik měsíců, atletické závody probíhaly na trávě v Bouloňském lesíku (skokani si údajně museli sami budovat doskočiště). Chyběl jasný harmonogram, někteří sportovci svoje závody zmeškali, jindy se zúčastnili náhodní kolemjdoucí. Tak se stalo, že holandské dvojici chyběl kormidelník, takže přemluvili malého chlapce, aby s nimi jel závod. Holanďané zvítězili, avšak osmiletý Pařížan se mezitím vytratil v davu a jméno pravděpodobně nejmladšího vítěze v historii her neznáme. Premiéru na hrách si odbyly ženy, i když pouze v golfu a tenisu.⁶²

Poprvé se účastnili her, byť ve skromném počtu, čeští sportovci. Vyniká mezi nimi František Janda-Suk (stříbro za hod diskem) a Hedwiga Rosenbaumová, startující soukromě za „Prahu“ (bronzové medaile ve dvouhře žen a smíšené čtyřhře). O stavu pařížských her a dekorování vítězů se Jiří Guth vyjádřil takto:

„Nic nebylo tak ubohé, jako rozdělování olympijských cen po závodech pařížských. Byla jakási hostina pod širým nebem, hodně hospodská, a pak se rozdával galanterní brak.“⁶³

Guth po návratu do vlasti srovnával hry v Paříži a v Aténách a podrobil je ostré kritice. Nelíbila se mu především zmatečnost, s jakou organizátoři ohlašovali české borce. Jednou jako Maďary, jindy jako Američany nebo „vídeňské“ Rakušany. Teprve po protestech českých funkcionářů se dosáhlo označení „Rakušané-Češi“. Naneštěstí na těchto hrách přišly první útoky rakouských úředníků a funkcionářů proti české olympijské samostatnosti, jelikož pařížské noviny uveřejnily zkomolené označení českých sportovců, že „Češi nejsou Rakušany“.⁶⁴

Jestli hry v Paříži zanechaly po sobě jakousi pachůť, tak následující hry v americkém St. Louis byly na tom ještě hůře. Dalekou cestu na americký kontinent si ne každý mohl dovolit, takže konečná účast sportovců se zastavila na čísle 625, což bylo více než o polovinu méně než na předchozích hrách. I tentokrát se hry staly součástí světové výstavy a k tomu

⁶¹ BENDL, V. a kol.: *Knihy olympijských her*. Praha 1994 s. 12.

⁶² Tamtéž, s. 12–13.

⁶³ ERBEN, E., HAVRÁNKOVÁ, H.: *Český olympismus*. Praha 1999, s. 12.

⁶⁴ Tamtéž, s. 15.

navíc i oslav 100. výročí připojení Louisiany k USA. Američané nedostáli svého slibu, že vypraví loď pro Evropany, a tak se ze Starého kontinentu vypravilo pouze 42 sportovců ze sedmi zemí. Za svou starou vlast startovala řada emigrantů, to však přineslo zmatek a přidělalo vrásky pořadatelům. Do Ameriky se dokonce nevypravil samotný Coubertin, nahradili ho pouze tři členové MOV včetně dr. Jiřího Gutha.⁶⁵

S počtem účastníků zahýbal závod cyklistů, kde startovali amatéři i profesionálové, a proto byl následně z olympijského programu vyškrtnut. Naopak basketbal, který je někdy uváděn jako jeden z tehdejších olympijských sportů, byl sportem pouze ukázkovým. Největší skandál přinesl maratonský závod. Americký běžec Fred Lorz doběhl na stadion relativně svěží a vychutnával si ovace diváků. Až hodinu po závodě vyšel najevo jeho podvod. V průběhu závodu ho totiž postihly křeče, a tak se nechal dovézt autem až před stadion. V reakci na to byl doživotně diskvalifikován a vítězem se stal jiný Američan Thomas Hicks. I u něj panovaly pochybnosti, jelikož ho jeho manažeři v průběhu závodu dopovali alkoholem a strychninem, takže se do cíle polomrtvý doslova dopotácel.⁶⁶

Hry v St. Louis roztažené do sedmi měsíců měly do ideálu daleko. Američané pojali olympiádu po svém. Na důstojnosti nepřidaly tzv. antropologické dny, kdy se nejrůznější národy (američtí Indiáni, afričtí Pygmejové, Patagonci, Ainu z Japonska) předháněly v parodování olympijských sportů. Paradoxně tyto exhibice získaly u diváků největší ohlas.⁶⁷

Olympijské hry v Londýně 1908 si napravily reputaci i přesto, že se opět staly součástí výstavy, tentokrát britsko-francouzské imperiální výstavy. Až na napotřetí se jevilo toto spojení jako podařené. Původně čtvrtá olympiáda se měla konat v italském Římě, avšak pro nedostatek financí a politickou nestabilitu se her ujal Londýn, který měl na přípravu celé akce pouze dva roky. Byl vybudován olympijský stadion s kapacitou 68 000 diváků za 40 000 liber. Veslařské závody probíhaly na Temži v Henley a tenis se hrál na kurtech slavného Wimbledonu. Finská výprava odmítla startovat pod zástavou carského Ruska, a tak pochodovala (podobně jako Irové) při slavnostním zahájení bez vlajky.⁶⁸

Největší rozruch na hrách vzbudila anglo-americká rivalita. Organizátoři zapomněli vyvěsit vlajky Švédska a USA kolem stadionu a Američané reagovali odmítnutím sklonění praporu před králem Edwardem při slavnostním nástupu. Vzrušení nabídl finálový běh na

⁶⁵ BENDL, V. a kol.: *Knihy olympijských her*. Praha 1994, s. 13–14.

⁶⁶ Tamtéž, s. 14.

⁶⁷ Tamtéž, s. 14.

⁶⁸ Tamtéž, s. 15.

400 metrů, kdy se utkali Angličan Wyndham Halswelle a tři Američané, z nichž byl ten nejrychlejší, John Carpenter, po doběhu diskvalifikován. K opakovanému závodu Američané protestně nenastoupili, a tak si domácí borec osamoceně doběhl pro zlatou medaili. Kuriózní problém museli řešit Američané v přetahování lanem družstev proti Anglii. Domácí výběr si s bagančaty na nohou mnohem lépe poradil s kluzkou londýnskou trávou, a když si Američané chtěli podobnou obuv obstarat, tak mezi místními obchodníky neuspěli. Forrest Smithson, americký student teologie, pro změnu odmítal nastoupit k nedělnímu finále na 110 metrů překážek. Nakonec se nechal přemluvit, zvítězil v novém světovém rekordu, ale celý závod absolvoval s biblí v pravé ruce.⁶⁹

I přes tyto incidenty skončila londýnská olympiáda úspěchem, který MOV tak potřeboval. Česká výprava neodjela s prázdnou díky šermířům, kteří získali dvakrát bronz. Program her byl znovu roztažen do několika měsíců, avšak většina disciplín se uskutečnila v několika červencových dnech. Po předešlých zkušenostech měl být pro příště svěřen dohled nad soutěžemi mezinárodním sportovním federacím namísto domácích dobrovolníků.⁷⁰

Konání olympiády ve švédském Stockholmu bylo schváleno již v roce 1920. Němci hlasitě prosazovali Berlín, ale ustoupili poté, co jim MOV slíbil olympiádu v roce 1916. Hry byly tentokrát chudší o box, který byl ve Švédsku zakázán. Zrušení hrozilo i cyklistice, nakonec se ale jelo aspoň na silnici. Návratu se dočkaly jezdecké soutěže, jež se nepodařilo uspořádat v St. Louis ani v Londýně kvůli nedostatku vhodných koní. Na běžeckých tratích mělo premiéru využití elektronického měření.⁷¹

Nejúspěšnější výpravou se staly Spojené státy americké. Kuriózně vyhrál oba sprinty Američan Ralph Craig, i když zavinil tři ze sedmi ulitých startů, což dnešní regule už dávno neumožňují. Za největší sportovní osobnost olympiády je považován atlet Jim Thorpe, který zvítězil v pětiboji a desetiboji, a k tomu přidal páté místo za skok vysoký a sedmé místo za skok daleký. Jeho sláva trvala dva roky, dokud massachusettské noviny nepřinesly tvrzení o tom, že hrál baseball za peníze. Problémy mezi amatéry a profesionály posílené o Thorpeho indiánský původ vedly k odebrání olympijských medailí a vymazání jeho výsledků. Thorpe, jenž zemřel v bídě v roce 1953, se dočkal oficiální rehabilitace a navrácení medailí až v roce 1982.⁷²

⁶⁹ BENDL, V. a kol.: *Knihy olympijských her*. Praha 1994, s. 16.

⁷⁰ Tamtéž, s. 16.

⁷¹ Tamtéž, s. 17.

⁷² Tamtéž, s. 17.

Velké problémy s účastí měl Český olympijský výbor, respektive s její formou. Po vleklých jednáních s představiteli Rakouska-Uherska a pomoci Pierra de Coubertina se podařilo dosáhnout toho, že čeští sportovci byli vedeni ve startovních listinách jako „Austrie-Tchèque“ a při slavnostním zahájení nesli za vlajkou s orlicí prapor s českým lvem. Poprvé však česká výprava zůstala bez medailového umístění, útěchou byla pouze dvě čtvrtá místa tenistů.⁷³

Kvůli zuřící 1. světové válce byla organizace VI. olympijských her v Berlíně narušena. Ačkoliv se nekonaly, Coubertin a ostatní členové MOV rozhodli, že dle antické tradice zůstane pořadové číslo sedm pro berlínskou neuskutečněnou olympiádu v roce 1916. O první poválečné hry se tedy zasloužil belgický přístav Antverpy. MOV se vzhledem k mezinárodnímu napětí rozhodl neobeslat ústřední mocnosti, respektive jejich nástupnické země – Rakousko, Bulharsko, Německo a Turecko. Pozvánku neobdrželo ani sovětské Rusko. Olympijskou premiéru si odbyly výpravy Argentiny, Brazílie, Nového Zélandu nebo Československa, ve které byla i naše první olympionička – tenistka Milada Skrbková. Poprvé na olympiádě v Antverpách zavlála olympijská vlajka s pěti barevnými propojenými kruhy, coby symbol přátelského soužití národů celého světa.⁷⁴

Dlouhá doba konání her (od dubna do září) umožnila zařazení i dvou zimních sportů – ledního hokeje a krasobruslení. Belgický tisk se vyjadřoval velice pochvalně o naší hokejové reprezentaci, nicméně průběh turnaje ukázal jinou realitu. Evropské týmy dalece zaostávaly v kvalitě výstroje, bruslení, technice i tvrdosti za zámořskými výběry Kanady a USA. Československé mužstvo si odneslo debakly s těmito soupeři, avšak reputaci si hokejisté napravili ziskem bronzu proti Švédsku. Součástí největšího skandálu olympiády byla československá fotbalová reprezentace složená z borců Sparty, Slavie a Viktorie Žižkov. Po jasných výhrách s Jugoslávií, Norskem a Francií postoupili fotbalisté do finále proti domácí Belgii. Těžko objektivně soudit průběh zápasu z dobových svědectví, nicméně faktem zůstává, že zaujatý způsob vedení zápasu anglickým rozhodčím Lewisem vedl k tomu, že československé mužstvo za stavu 0:2 ve 37. minutě na protest odešlo předčasně do kabin. Tím bylo mužstvo diskvalifikováno a přišlo o medaili.⁷⁵

Za přelom v pevném uchycení olympijského hnutí lze považovat rok 1924. MOV se dohodl na konání Týdnu zimních sportů ve francouzské Chamonix a olympiáda připadla na Coubertinovo přání podruhé Paříži. Sportovní akce v Chamonix se setkala s odporem

⁷³ ERBEN, E., HAVRÁNKOVÁ, H.: *Český olympismus*. Praha 1999, s. 28–29.

⁷⁴ BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 18.

⁷⁵ ERBEN, E., HAVRÁNKOVÁ, H.: *Český olympismus*. Praha 1999, s. 39–40.

především v severských zemích, poněvadž se obávaly, že by zimní olympijské hry příliš konkurovaly populárním Nordickým hrám (ty se naposledy konaly v roce 1926). Týden zimních sportů byl hodnocen kladně a rok na to byl v Praze na VIII. mezinárodním olympijském kongresu zpětně uznán za I. zimní olympijské hry (ZOH). Československo na nich nezískalo jedinou medaili, když bronzoví hokejisti z Antverp utrpěli mj. debakl 0 : 30 s Kanadou a turnaj zakončili na 5.–7. místě.⁷⁶

VIII. olympiáda byla olympiádou finského vytrvalostního běžce Paava Nurmiho. Hry si podmanil ziskem pěti zlatých medailí v závodech na 1 500 m, 3 000 m, 5 000 m a přespolním během včetně závodu družstev. O šestou medaili ho pravděpodobně připravilo rozhodnutí dát přednost v závodě na 10 000 m kolegovi Ritolovi. V Helsinkách před stadionem na Nurmiho počest stojí jeho socha. Pro československou výpravu se staly hry v Paříži neúspěšnější v historii. Premiérovou zlatou medaili získal pro naši zemi gymnasta Bedřich Šupčík ve šplhu na laně. Postupně se dařilo vzpěračům, řeckořímským zápasníkům nebo sokolským gymnastům. Československo tak dosáhlo na jednu zlatou, čtyři stříbrné a pět bronzových medailí, což stačilo v hodnocení národů na 12. místo. Pro srovnání, suverénní Američané získali 45 zlatých a shodně 27 stříbrných a bronzových medailí.⁷⁷

⁷⁶ ERBEN, E., HAVRÁNKOVÁ, H.: *Český olympismus*. Praha 1999 s. 42–43.

⁷⁷ BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 20–21.

3 STŘET POLITIKY A SPORTU PŘED MOSKVOU A LOS ANGELES

3.1 Olympijské hry v Berlíně 1936

Německu byla XI. olympiáda přidělena ještě před nástupem nacismu v květnu 1931. Původně měla být olympiáda v Berlíně už roku 1916, zabránila tomu však světová válka. A přidělení olympiády 1936 Německu bylo chápáno jako akt znovu začlenění Německa do mezinárodního společenství.⁷⁸ Sám Hitler přitom sport nijak nemiloval. Byl pro něj jen způsobem, jak udržovat německý dorost v dobré fyzické kondici vhodné pro válku. Návrh stadionu za 1,4 či 1,1 milionu říšských marek však Hitler okamžitě zamítl. Stadion musel být něčím naprosto nevídaným. Projekt byl přidělen Werneru Marchovi, synovi architekta stadionu neuskutečněné olympiády 1916 Otto Marcha.⁷⁹ Hitlerův osobní architekt a pozdější ministr zbrojní výroby Albert Speer prosadil zásadní revizi Marchových plánů, výsledkem byla čirá megalomanie. Olympiastadion stál nakonec zadluženou státní pokladnu neskutečných 77 milionů říšských marek, byl největším na světě a pojal 110 000 diváků. Vedle hlavního stadionu pro účely OH vyrostlo ve městě dalších 150 staveb.

S nástupem nacismu okamžitě došlo v Německu k rasové čistce sportovních organizací. Židé a Cikáni byli vylučováni ze sportovních klubů. Byl jim znemožňován přístup na sportoviště, zejména na tenisové dvorce, do plaveckých bazénů a na dostihová závodiště. Pro židovskou mládež byl zrušen školní tělocvik. Mnozí sportovci, jako třeba slavný tenista Daniel Prenn, emigrovali.⁸⁰ Prezident národního výboru dr. Theodor Lewand nakonec odstoupil dobrovolně. Důvodem byla židovská babička z otcovy strany. Novým prezidentem olympijského výboru byl jmenován plukovník SA Hans von Tschammer und Osten.⁸¹

Svět přemýšlel, jak hry bojkotovat. Do katalánské Barcelony byla různými levicovými organizacemi svolána Lidová olympiáda (Olimpiada Popular), která měla začít pouhých šest dní před berlínskou. Kvůli občanské válce z ní však nakonec sešlo. Největší tlak na bojkot olympiády přicházel z USA. Šéf amerického olympijského výboru Allan Brundage navštívil Německo, a když mu byly předvedeny potěmkinovské tréninkové tábory židovských sportovců, vyslovil se pro americkou účast. Pořadatelé mu navíc slíbili, že němečtí Židé se budou moci her účastnit. A opravdu, olympijských her se tak mohla v šermu za Německo

⁷⁸ HILTON, C.: *Hitlerova olympiáda, olympijské hry 1936 v Berlíně*. Praha 2008, s. 17.

⁷⁹ WALTERS, G.: *Berlínské hry, olympijský sen ukradený Hitlerem*. Praha 2007, s. 39.

⁸⁰ Tamtéž, s. 48.

⁸¹ HILTON, C.: *Hitlerova olympiáda olympijské hry 1936 v Berlíně*. Praha 2008, s. 26–27.

zúčastnit i položidovka Helena Mayerová.⁸² Stejně jako ostatní němečtí sportovci potom na stupních vítězů dost kuriózně pozdravila tribuny nacistickým pozdravem. Během her alespoň z hlavních zábavních podniků zmizely nápisy *Židé nevítáni*. Také jazz byl dočasně povolen. Berličané v dopravních prostředcích dobrovolně uvolňovali ženám místa, a to „*dokonce, i když vypadaly jako Židovky*“. A nakonec i odstoupivšímu prezidentovi olympijského výboru dr. Lewandovi byla nabídnuta funkce advisora her. Na druhé straně berlínští Cikáni byli před zraky návštěvníků policejním ředitelem se svolením ministra vnitra „uklizeni“ do zvláštního provizorního lágru.

Olympijské hry v Berlíně zůstávají svou velkolepostí asi dodneška nepřekonané. Všude vlály vlajky s hákovými kříži. Všude se hajlovalo, při zahájení her hajlovala směrem k Hitlerově lóži dokonce i celá francouzská výprava. Zpívala se nacistická Horst Wessel Lied⁸³ a hrál se Richard Strauss. Nad stadionem visely vzducholodě. Filmové smyčky se záznamem sportovních soutěží byly letecky transportovány do několika evropských měst, aby je tam mohli v kinech okamžitě zhlédnout tamní diváci. Také televize v Berlíně poprvé v historii přenášela sportovní utkání, byť ještě pouze do uzavřených okruhů, televizní přenosy přesto zhlédlo na 150 000 diváků.

Německé diplomacii se díky hrám podařilo překonat předchozí mezinárodní ostrakizaci. To, že čtvrt roku před jejich konáním Německo protiprávně obsadilo demilitarizované Porýní, bylo zapomenuto. Syn autora nacistické geopolitiky Karla Haushoffera Albrecht Haushoffer se na hrách setkal s vlivným markýzem Douglasem Douglas-Hamiltonem (pozdějším vévodou a držitelem vznešeného úřadu královského číšníka) a seznámil jej s budoucími leteckými maršály Göringem a Milchem. Tento nacisty velmi přeceněný kontakt vedl na jaře 1941 k bláznivému letu Hitlerova zástupce Rudolfa Hesse do Skotska ve snaze ukončit válku. Sir Douglas-Hamilton měl sice krajně konzervativní politické názory, jako pilota jej určitě zaujala obě letecká esa první světové války, byl to však nepochybný britský vlastenec. Snahou německé diplomacie bylo pro svou politiku získat zejména Američany. Göring tak opět využil své pověsti jednoho z nejslavnějších letců první světové války a přijal prvního leteckého pokořitele Atlantiku Charlese Lindbergha.⁸⁴ Lindbergh potom ve Spojených státech zastával pro Německo výhodnou politiku izolacionismu, současně však předával americkým výzvědným službám hodnotné informace o stavu německé letecké výroby, které měl z první ruky. Sám Hitler přijímal Američany jak

⁸² HILTON, C.: *Hitlerova olympiáda olympijské hry 1936 v Berlíně*. Praha 2008., s. 52.

⁸³ HUGHES, M., MANN, C.: *Hitlerovo Německo, život v období Třetí říše*. Praha 2002, s. 53.

⁸⁴ WALTERS, G.: *Berlínské hry, olympijský sen ukradený Hitlerem*. Praha 2007, s. 209.

na běžícím pásu. Později si stěžoval, že mu prý odcizili 137 stříbrných lžiček a všechny kartáče, hřebeny apod., pokud měly jeho monogram. Vůdce si totiž nechal od prof. Gerty Troostové dodat přibory, na nichž byl vedle říšského znaku a jeho iniciál A. H. ležící meandr z obruby Pantheonu, aby tak veřejně symbolizoval své sepětí s antikou.

Množství amerických sportovců přesto berlínskou olympiádu bojkotovalo. Jindy favorizované Spojené státy tak v počtu medailí překvapivě skončily až druhé za Německem. Nic nepomohlo ani čtyřnásobné vítězství černého Jesse Owense.⁸⁵ Goebbels tak mohl po skončení olympiády mluvit o převaze nordické rasy. Nápisy *Juden Raus* se vrátily na svá místa.

Sportovci a sportovní funkcionáři tehdy řešili otázku, zda se her zúčastnit. Důvody či záminky pro účast na této vrcholné soutěži se pro někoho možná až překvapivě podobaly těm dnešním. O čtyři roky později však většina sportovců, teď už v uniformách, měla na své někdejší účinkování určitě jiný názor. Olympijské hry si tentokráte kvůli válce udělaly pauzu hned nadvakrát.

⁸⁵ HILTON, C.: *Hitlerova olympiáda, olympijské hry 1936 v Berlíně*. Praha 2008, s. 192.

4 OSUD SPORTU V KOMUNISTICKÉM ČESKOSLOVENSKU

4.1 Sjednocení tělovýchovy a sportu

Jestli chceme zkoumat proces sjednocení tělovýchovných a sportovních organizací v poválečném Československu, je třeba si připomenout ty nejdůležitější z nich. Je pravdou, že se vznikem československé republiky došlo k rozvoji tělovýchovného a kulturního života, nicméně jeho základy byly položeny již za Rakouska-Uherska. I když se nedařilo české reprezentaci prosadit výraznější politickou samostatnost v rámci mocnářství, tak se přes nelibost vídeňské vlády prosazovaly některé tělovýchovné organizace v českých zemích. Ty se později staly oporou při založení Českého olympijského výboru v roce 1899⁸⁶, který dokázal svoji nezávislost na mezinárodním sportovním fóru hájit až do začátku 1. světové války.

Nejdůležitější a nejznámější organizací byl Sokol, který se od svého založení v roce 1862 rozrostl do 52 žup, jež se v roce 1920 sdružily pod Československou obec sokolskou. Méně významný byl katolický Orel. Coby protiváha Dělnických tělocvičných jednot (*DTJ*) vznikla Federace proletářské tělovýchovy (*FPT*) kontrolovaná komunisty. Na českém území rovněž působily spolky a hnutí německé (*turnvereiny*) a židovské (*Makabi*). Pro celou řadu mladých lidí skýtalý tyto organizace společenský vzestup.⁸⁷

Politický pluralismus na československé scéně korespondoval s tělovýchovným. Pozornost byla rozprostřena mezi sokolské a orelské slety nebo mezi spartakiády a dělnické olympiády. To byl jeden z důvodů, proč se Československá obec sportovní (*ČOS*), která byla založena roku 1918, nikdy nemohla stát jednotícím a centrálním orgánem tělovýchovy u nás. Mnohem větší roli získal Československý olympijský výbor, když jeho předseda Jiří Guth-Jarkovský byl zároveň členem MOV. Na olympijských hrách a mezinárodních šampionátech sbírali úspěchy pro Československo především odchovanci Sokola v gymnastice, lehké i těžké atletice či vodních sportech.⁸⁸

Až s blížící se hrozbou fašismu začaly reálné snahy o sblížení všennárodního Sokola, socialistického Svazu DTJ a katolického Orla. Všechny zmíněné organizace byli přesvědčený zastánci parlamentní demokracie a československé státnosti. Výsledkem jejich spolupráce byl podíl na zákoně o branné výchově, přijatý v roce 1937. Prováděcí předpisy, jež měly přivést zákon v život, však vážly a dalším snahám československých

⁸⁶ PROCHÁZKA, K.: *Olympijská kronika 1894–1994*. Díl 1., Praha 1994, s. 79.

⁸⁷ BĚLINA, P. a kol.: *Dějiny země koruny české II*. Praha 1999, s. 199–200.

⁸⁸ Tamtéž, s. 200.

tělovýchovných organizací bránit vlast udělala definitivní přítrž Mnichovská dohoda čtyř mocností.⁸⁹

V období Protektorátu Čechy a Morava neměli Němci nejmenší zájem o sjednocenou tělovýchovu a sport v našich zemích. Postupně nacisté zakázali Junáka, Sokola a Orla (členové těchto organizací se aktivně zapojovali do odboje). Český olympijský výbor se „dobrovolně“ rozpustil v dubnu 1943. Jedinou nezakázanou sportovní organizací byl Svaz DTJ. Důvod byl nasnadě, dělníky potřeboval nacistický režim pro válečnou výrobu, navíc vystupovali jako představitelé socialismu.⁹⁰

Říšský sportovní vůdce Hans von Tschammer und Osten tuto toleranci komentoval následovně:

„[...] sportovní oblast se jistě stane ventilem české národní hrdosti a tím přispěje k uklidnění vzájemných vztahů. Především aktivistická část obyvatelstva se díky sportovní činnosti nebude věnovat jiným aktivitám, které nejsou tak žádány.“⁹¹

Sjednocení tělesné výchovy a sportu se podařilo až komunistům. Ti si uvědomovali důležitost společenských organizací, které jim mohly pomoci při uchvácení moci nebo se stát nezanedbatelnou překážkou. Největší Československá obec sokolská měla po skončení války 300 000 dospělých členů a v roce 1947 při sčítání vykazovala 280 747 mužů a 190 927 žen. Komunisté se právem obávali síly Sokola, který vedli přesvědčení demokraté. Členové Sokola předvedli svoji užitečnost na podzim 1918, pořád ještě v době politické nestability. Armáda neexistovala a četnictvo s policií bylo ochromeno, takže jejich úkoly dočasně převzali příslušníci sokolských jednot, polovojenské jednotky – Národní stráž. Svoje povinnosti si zodpovědně plnily do prosince 1918.⁹²

Samotný Klement Gottwald měl jasnou představu, jakou podobu měly mít organizace v poválečném Československu:

„Zároveň jsem toho názoru, že tzv. masové organizace, zejména odbory, družstva apod., mají být hned od začátku reorganizovány a budovány jako organizace jednotné a že dřívější roztržitosti musí být stůj co stůj zabráněno.“⁹³

Myšlenka sjednocení našla příznivou odezvu u většiny tělovýchovných organizací. Touha po jednotě byla v době po osvobození od nacistické okupace zcela pochopitelná.

⁸⁹ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 15.

⁹⁰ Tamtéž, s. 19.

⁹¹ TEICHLER, H. J.: *Internationale Sportpolitik im Dritten Reich*. Schorndorf 1991, s. 220.

⁹² KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 20–21.

⁹³ GOTTWALD, K. *Spisy. Sv. XI*. Praha: SNPL, 1954, s. 269. Cit. podle: Za socialistický systém tělesné výchovy. Dokumenty od národní a demokratické revoluce po XV. sjezd KSČ. K vydání připravil Jaroslav Marek. Olympia, Praha 1978, s. 11.

Představitelé jednotlivých organizací ještě před koncem války jednali o jednotě sportovních spolků a k tomu vydali provolání o *Sjednocení tělovýchovy k budování nového Československa*.⁹⁴

Příznivci sjednocení měli v plánu ukončení činnosti stávajících tělocvičných a sportovních spolků a založení jednotné organizace pod názvem Tělovýchovný svaz Sokol. Představitelé Sokola se mj. domnívali, že se nová jednotná organizace bude opírat o organizační síť ČOS a zároveň převezme její tělocvičnou soustavu a ideovou výchovu.⁹⁵

Vyskytly se ale i potíže. Dostatečné nadšení pro sjednocení neprojevoval skautský Junák (vyžadoval větší míru autority) a představitelé katolického Orla tuto myšlenku rozhodně zamítli, jelikož spojení s liberálním Sokolem a ateistickým Svazem DTJ by šlo přímo proti jejich přesvědčení. Jako větší problém procesu sjednocení se jevila situace na Slovensku. Pro většinu Slováků představoval Sokol symbol nenáviděného čechoslovakismu, a tak se proti obnovení sokolské organizace na Slovensku před volbami v květnu 1946 vyslovili demokratická strana i komunisté. Gustáv Husák na začátku května zveřejnil antisokolský článek *Neoživujte mrtvoly*.⁹⁶

Za pomoci České obce sokolské, Svazu dělnických tělocvičných jednot, Federace proletářské tělovýchovy a Všesportovního výboru se podařilo vytvořit Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV)⁹⁷, ale pro velkou míru autonomie, kterou vyžadoval Junák a fotbalový svaz, se centrální organizační řízení neprosadilo. Naopak, dočasně zvítězil princip federativní organizace.

Po uzurpaci moci v únoru 1948 komunisté získali neomezené prostředky ke sjednocení tělovýchovné výchovy a sportu. Politické strany a organizace, ctící systém parlamentní demokracie, puč dokonale zaskočil. Předsedové sokolské organizace sice vyslali na Hrad svou delegaci v čele se starostou, aby ujistili prezidenta o své neochvějně oddanosti, nicméně již bylo pozdě na to, aby sokolové zasáhli do politického dění. Edvard Beneš nakonec tuto delegaci nepřijal.⁹⁸

Hlavní postavou procesu sjednocené tělovýchovy v Československu se stal ministr spravedlnosti Alexej Čepička, jenž dostal na starost sport v letech 1948–1949. Veškeré dění v této oblasti přímo kontroloval a ovlivňoval. Dne 23. března 1948 pronesl zahajovací projev na ustavující se schůzi Ústředního akčního výboru Československé obce sokolské. Na tomto

⁹⁴ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 21.

⁹⁵ Tamtéž, s. 23.

⁹⁶ Tamtéž, s. 25.

⁹⁷ Tamtéž, s. 21–22.

⁹⁸ Tamtéž, s. 37.

zasedání bylo rovněž rozhodnuto o zásadách sjednocené tělesné výchovy a sportu. Všechny sportovní organizace a spolky měly vstoupit do ČOS, který upravil stanovy tak, aby mohl nové spolky přijmout. Dále ideovým základem sjednoceného Sokola se staly Tyršovy myšlenky a výchova k budování socialistického státu. Zůstal princip dobrovolného členství.⁹⁹

Koncem května byly zrušeny akční výbory sokolských jednot a místo nich byly vytvořeny komise pro sokolské otázky při Akčních výborech Národní fronty na všech úrovních. Tímto krokem se sokolská organizace dostala prostřednictvím tzv. sokolských komisí do mnohem větší závislosti na komunistické straně.¹⁰⁰

Z legislativního hlediska proces sjednocení tělesné výchovy a sportu ukončilo přijetí zákona o státní péči o tělesnou výchovu a sport ze 14. července 1949. Tento zákon se stal prvním krokem k přímému státnímu řízení tělovýchovy a sportu, které bylo komunisty zavedeno v roce 1952.¹⁰¹

Za symbolickou tečku lze považovat XI. všesokolský slet konaný na přelomu června a července 1948. Vedení KSC si od této akce slibovalo potvrzení skutečnosti, že neochvějně kontroluje společnost a komunisté jsou oblíbeni veřejností. Tím měl být dán jasný signál Moskvě. Omyl komunistických představitelů však nemohl být větší. Slet se oslavou nového režimu nestal, ba naopak. Tradiční sokolský průvod na závěr kultivovaně, leč rozhodně a otevřeně demonstroval nesouhlas s totalitní mocí, což rozzuřilo Klementa Gottwalda a jeho spolustraníky. Následovala vlna čistek a represí, ale na faktickém směru, kterým se politika Československa ubírala, to nic změnit nemohlo.¹⁰²

4.2 Zlatí hokejisté obětí politické zvůle

Bylo nemyslitelné, aby na konci čtyřicátých let minulého století bylo umožněno hokejistům jít hrát do ciziny, vždyť i o pouhý pobyt v zahraničí se muselo žádat na úřadech. To, co se později považovalo za záminku pro perzekuci národního týmu, byl zájezd nejúspěšnějšího československého hokejového týmu LTC Praha na Spenglerův pohár konaný v lednu 1948 ve Švýcarsku. Zástupce mužstva a kapitána v jedné osobě Vladimíra Zábrodského kontaktovali bývalí prezidenti LTC Praha, kteří již měli za sebou emigraci do „země helvétského kříže“. Zábrodského pověřili složitým úkolem přesvědčit zbytek mužstva LTC pro emigraci. Ideou bylo vytvořit mužstvo hrající pod názvem Československý národní

⁹⁹ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 38–39.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 40–41.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 42–43.

¹⁰² Tamtéž, s. 41.

tým v exilu. Hráči se rozhodli pro hlasování, které skončilo osm ku šesti ve prospěch návratu do Československa. Nakonec z hráčů v exilu zůstali dva – Miroslav Sláma a Oldřich Zábrodský. Státní bezpečnost se později o podrobnostech debaty a hlasování dozvěděla, není však známo, kdo byl oním donašečem.¹⁰³

Díky premiérovému československému vítězství nad Kanadou v roce 1949 získali naši hokejisté na mistrovství konaném ve Švédsku zlaté medaile.¹⁰⁴ Zpátky v Praze mistry vítaly davy lidí, mezi nimi i ministři tehdejší vlády i její předseda Antonín Zápotocký. Z dnešního pohledu se hokejisté stali sledovanými celebritami. Avšak s blížící se dobou obhajoby úžasného úspěchu přišlo rychlé, a především kruté vystřízlivění.

To nastalo těsně před odletem hokejové výpravy na mistrovství světa do Londýna v březnu 1950. Sešikovaní hráči na letišti se dozvěděli, že pro neudělení víz československým reportérům (Lauferovi a Procházkovi) nutných pro vycestování mimo republiku byl jejich let zrušen. Hráči to zatím nebrali dramaticky, čas si krátili v letním kině, nicméně vedení KSČ horečně jedná. Údajná solidarita týmu s reportéry měla být podpořena podpisovou akcí, kdy kapitán Zábrodský nechal na nátlak vedení kolovat list papíru s připraveným prohlášením o oficiálním zřeknutí se účasti v Londýně. Prohlášení se k pověřenému vedoucímu Matějkovi vrátilo bez jediného podpisu. Hráči kapitulovali až po výzvě k veřejnému hlasování. Nikdo neměl odvalu postavit se proti.¹⁰⁵

Teorie o neudělených vízech se zhroutila jako domeček z karet poté, kdy byly jejich kopie vystaveny ve výkladní skříni Britského informačního střediska v Praze.¹⁰⁶ Po předchozích zkušenostech s emigracemi sportovců, jako např. krasobruslařky Vrzáňové či tenisty Drobného, převládl ve vedení KSČ strach, že populární hokejisté budou následovat jejich příkladu. Pro spoustu obyčejných lidí představovali hrdiny a komunisté radši vítězný kolektiv rozprášili a přisoudili jim cejch zrádců, než by dopustili, že se hokejisté ze zahraničí nevrátí.

Co se na hráče valilo, o tom neměli tušení ani oni samotní. Svoje rozčarování, rozhořčenost a beznaděj se mladí hokejisté rozhodli ventilovat zapíjením v hospodě U Herclíků. Ještě než vůbec do ní vstoupili, čekali venku dva příslušníci StB, prozatím v utajení. Hokejisté měli rezervovanou zadní místnost, protože Jiří Macelis slavil narození syna. V průběhu večera s počtem vypitých piv stoupala i kuráž hokejistů, kteří cítili křivdu

¹⁰³ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 81.

¹⁰⁴ GUT, K.: *100 let českého hokeje*. Praha 2008, s. 81.

¹⁰⁵ MACKŮ, J.: *Kauza Zábrodský na oltáři komunismu*. Praha 2005, s. 113–114.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 117.

za neumožnění obhajoby světového prvenství. Začali vyvolávat hesla a zpívat upravené písničky určené nejvíce tehdejšímu ministrovi informací a osvěty Václavu Kopeckému. To vše bedlivě pozorovali a zaznamenávali oba příslušníci StB u výčepu. Halasnost mladíků nabývala na intenzitě a dokonce se několikrát v alkoholovém opojení nebáli vyběhnout před hospodu a křičet „smrt komunistům“.¹⁰⁷ To byl poslední impuls pro oba zmíněné příslušníky, a když jim dorazily posily, začali zatýkat členy zlatého týmu. Ten večer skončili v poutech Bubník, Konopásek, Roziňák, Jirka, Červený, Macelis, Španinger, Hajný a Stock. O den později byli zatčeni i Kobranov a hospodský Ujčík. Až po měsíci pak komunistická justice zatkla i Bohumila Modrého, který se už rok před tím vzdal reprezentace kvůli nesplnění slibu Václava Kopeckého. Ten spočíval v tom, že aby bylo povoleno Modrému hrát na Západě, musel se tento československý brankář účastnit mezistátních zápasů ve Stockholmu.¹⁰⁸

Policisté hráče rozvezli do různých částí Prahy do věznic na výslechy. Už během prvních dnů výslechů hokejisté pochopili, že byli sledováni delší dobu a zmíněná oslava byla jen záminkou pro exemplární potrestání. Ve věznicích byli zatčeni členové reprezentace vděčným cílem šikany dozorců. Gustav Bubník při procesu ztratil třicet kilo váhy. Pod nátlakem byli nuceni doznávat se k protistátní činnosti a styky se zahraničními špiony. Většina fyzicky i duševně nalomených hokejistů podepsala přiznání.¹⁰⁹

Problémem se pro vyšetřovatele stala nepřítomnost vůdčí osobnosti skupiny. Proto dodatečně, více než po měsíci, státní bezpečnost zatkla bývalého reprezentanta Bohumila Modrého. O vykonstruování jeho obvinění nemůže být pochyb, neboť se vůbec neúčastnil přípravy na zmíněné londýnské mistrovství, natožpak aby s ostatními hokejisty slavil U Herclíků. Ale byl slavnou a váženou osobností, což mu v tomto případě velice přitížilo.¹¹⁰

Státní prokuratura podala žalobu v Praze 29. září 1950. Bylo v ní uvedeno, že se sport a tělesná kultura v Československu před únorem 1948 vyvíjela stejně jako na Západě, tzn. podpora prospěchářství, sport byl byznys. Žalovaná skupina hokejistů údajně již neměla se sportem nic společného. Hnací silou měl být osobní prospěch a zisk, rozmařilost, hazardní hry a pitky. Dále měli mít spojení s černým obchodem a pašováním. Dle prokuratury se hokejisté odcizili pracujícímu lidu a vážně uvažovali o odchodu do ciziny (tedy spojení se zrádnou emigrací).¹¹¹

¹⁰⁷ MACKŮ, J.: *Zapřené generace, vyškrtnutí z historie, vymazání z paměti*. Praha 2004, s. 213–214.

¹⁰⁸ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 81–83.

¹⁰⁹ MACKŮ, J.: *Zapřené generace, vyškrtnutí z historie, vymazání z paměti*. Praha 2004, s. 218.

¹¹⁰ MACKŮ, J.: *Kauza Zábrodský na oltáři komunismu*. Praha 2005, s. 148–149.

¹¹¹ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 85.

Samotný soudní proces proběhl ve dnech 5. a 6. října. Státní soud v Praze vedl líčení jako neveřejné. Jednotliví hokejisté čelili nejrůznějším obviněním – pobuřování proti republice a jejímu lidově demokratickému zřízení, veřejné hanobení člena vlády, popouzení k nepřátelským činům proti KSČ nebo ublížení na cti prezidenta republiky, to vše zabaleno v obvinění ze špionáže a velezrady. Hráči dostali plné znění svých obvinění až těsně před jednáním, byli je tudíž donuceni podepsat, aniž by je pořádně přečetli. Dne 22. prosince stížnost reprezentantů odmítl odvolací soud a potvrdil jim výše trestů. Členům týmu, kteří dostali vyšší tresty, se tak na několik let staly domovem uranové doly v Příbrami, Jáchymově a dalších městech. Všem hokejistům byl kromě uložených trestů navíc zkonfiskován veškerý majetek.¹¹²

Prezident Antonín Zápotocký si dal s amnestií pro hokejisty s nejpřísnějšími tresty na čas, a to až 13. ledna 1955. Ve většině případů se bývalí mistři světa k hokeji nevrátili. Nejhůře dopadl zbožňovaný Bohumil Modrý, který dokonce v nejlepších letech dostal nabídku z NHL. Unikl sice oprátce, ale těžká léta práce v uranových dolech v Jáchymově mu nenávratně podlomila zdraví. Zemřel v roce 1963. Rehabilitace, která přišla pro odsouzené v létě roku 1968, se tedy nedočkal.¹¹³ Generace výborných hokejistů porážela ty nejlepší reprezentace na světě, avšak svůj nerovný souboj s neúprosnou politickou mocí prohrála. Nebylo tedy divu, že se československý hokej z této rány vzpamatovával dlouhá léta.

4.3 Případy Vrzáňová a Drobný

Jednou z největších sportovních nadějí poúnorového režimu a ministra Václava Kopeckého, zodpovědného za sjednocenou tělovýchovu, byla mladičká krasobruslařka Alena Vrzáňová. Oblíbená veřejností a důvěrně oslovovaná „Ája“ zanechala za sebou výborný dojem již na olympiádě ve Sv. Mořici coby sedmnáctiletá, kdy se umístila na pátém místě. Blízká budoucnost slibovala přední umístění v krasobruslařských soutěžích. Odpovědným ve vedení KSČ však současně i zatrne, jestli mladá sportovkyně bude následovat své slavné předchůdce a zůstane v zahraničí. Právě ve Sv. Mořici dostala Vrzáňová nabídku účastnit se profesionální revue, což neuniklo pozornosti ministra Kopeckého.¹¹⁴

Za naplno rozvinutý talent mohla Vrzáňová vděčit především Arnoldu Gerschwilerovi, Švýcarovi žijícímu v Anglii. Po únorovém převratu v roce 1948 tělovýchovné orgány a tisk

¹¹² KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 85–86.

¹¹³ GUT, K.: *100 let českého hokeje*. Praha 2008, s. 89.

¹¹⁴ MACKŮ, J.: *Kauza Zábrodský na oltáři komunismu*. Praha 2005, s. 120.

neustále kritizovaly krasobruslařku za její tréninkové cesty do Londýna.¹¹⁵ V Rudém právu v listopadu 1948 mj. čteme:

„I když Vrzáňové odpustíme, že nechápe nové poslání naší sjednocené tělovýchovy – chápat je nemůže, protože v době sjednocení již bruslila v Londýně, kam odjela bez povolení akčního výboru – nechápeme, proč nemohla jezdit u nás a bez nebezpečí, že to bude stát drahé valuty, které dnes naše republika potřebuje na mnohem důležitější věci, než je trénink v Londýně pro krasobruslařky...“¹¹⁶

Vrzáňová pod obětavým dohledem matky se stala mistryní republiky v roce 1947. Následoval triumf největší, a to v roce 1949 vítězství na MS v Paříži.¹¹⁷ Mladičká Češka jako první na světě předvedla ohromenému publiku i porotě dvojitého lutze. Bohužel nad její další sportovní kariérou se již začínala stahovat mračna – tehdejší komunistický režim jí „zařídil“ zkušební trenérskou stáž v Sovětském svazu, ale Ája chtěla především soutěžit a vyhrávat.

Komunistická strana měla však jiné plány, pařížské vítězství mělo být oficiálním povoleným vrcholem. Obdivovaná Vrzáňová se ocitla ve vlně napadání a omezování. Kádrovací příslušník KSČ Švadlena rozjel ostrou kampaň proti její účasti na turnaji vítězů. A nakonec se mu skutečně se mu podařilo dosáhnout odvolání jejího startu v zámoří.¹¹⁸ Rudé právo to komentovalo slovy, že *„jeden světový titul stačí, nyní by měla s. Vrzáňová odjet do SSSR pomoci s výchovou mládeže!“*

Další dva starty na Západě povolil KSČ jen díky úporné snaze matky, která argumentovala mezinárodními úspěchy své dcery. Ty měly svoji váhu, nicméně Vrzáňová byla nucena podepsat, že se vrátí zpět do vlasti a následně trénovat mládež do SSSR, což by jí de facto ukončilo kariéru. K obhajobě do Londýna se vydala sama bez rodičů, ti zůstali doma coby rukojmí úřadů. V Miláně získává poprvé evropský titul, a v Londýně v březnu 1950 se daří obhajoba toho světového.¹¹⁹

V anglické metropoli si následně Vrzáňová zažádala o politický azyl. V Československu se její čin dočkal všeobecného odsouzení. Domácí tisk krasobruslařku obvinil z požitkářství a touhy po přepychu. Otec byl předvolán k výslechu, kde měl ozřejmit, na kolik si byl vědom toho, co dcera chystá. Miloslav Vrzáň vyjádřil nesouhlas a podivení

¹¹⁵ FELDSTEIN, P.: *Utečenci*. Praha 2014, s. 66.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 66.

¹¹⁷ KOLÁŘ, F. a kol.: *Kdo byl kdo naši olympionici*. Praha 1999, s. 342.

¹¹⁸ MACKŮ, J.: *Kauza Zábrodský na oltáři komunismu*. Praha 2005, s. 121.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 123.

nad tím, co se stalo v Londýně. Tři dny po prvním výsledku emigrovala i jeho žena, což ho dostalo do ještě obtížnější situace.¹²⁰

Státní bezpečnost Miloslavu Vrzáňovi nevěřila, že nevěděl o úmyslech své dcery emigrovat na Západ. Coby člen KSČ a vysoký státní úředník s inženýrským titulem na ministerstvu financí byl propuštěn a nucen jít pracovat do dolů. Celá rodina se setkala až po dlouhých třinácti letech v USA, kde směl vycestovat. Manželka s dcerou ho přemlouvali, ať zůstane, ten však emigrovat odmítl. Když v roce 1977 zemřel, Aleně Vrzáňové, jakožto nežádoucí osobě, bylo odepřeno úřady zúčastnit se otcova pohřbu.¹²¹

Ocenění za její sportovní kariéru a úspěchy získala v březnu 2009 v podobě přijetí do Síně slávy světového krasobruslení v Colorado Springs ve Spojených státech amerických. Sama Vrzáňová prý litovala v kariéře jediného, a to že se nestala olympijskou vítězkou. V roce 1952 jako dvacetiletá neměla totiž možnost startovat v norském Oslu.¹²²

Dramatičnost nechybí ani osudům výborného tenisty Jaroslava Drobného. Jedna z největších sportovních osobností 20. století se narodila 12. října 1921 v Praze. Jeho otec, vyučený truhlář, se v polovině 20. let stal správcem tenisových kurtů na Štvanici. Malý Jaroslav rozvíjel svůj sportovní talent na ostrově rovnoměrně. Od jara do podzimu se věnoval tenisu, v zimě se hrál hokej.¹²³

Dnešními a ani tehdejšími měřítky nebyla hokejová kariéra dlouhá, avšak to neznamená, že by nebyla úspěšná. V domácí lize hrál za I. ČLTK a byl u zisku titulu s tímto klubem v sezoně 1940/1941. Přerušili tak nebyvalou hegemonii LTC Praha, kteří slavili mezi lety 1936 až 1949 celkem 10 titulů! Drobný se vyprofiloval ve vynikajícího střelce, když v domácí lize vstřelil 52 branek ve 39 utkáních. V letech 1942 a 1943 získal korunu krále střelců tuzemské soutěže.¹²⁴

O nic hůře si nevedl v reprezentaci, ba naopak. Debutoval v ní coby nejmladší hráč hokejové historie ve věku 15 let, 3 měsíců a 30 dnů v Praze 11. února proti Rumunsku. Nedlouho poté si připsal primáty jako nejmladší reprezentant na mistrovství světa ve Švýcarsku proti Jugoslávii a zároveň nejmladší střelec branky na mistrovství. V tomto utkání si připsal celkově pět branek! Československý národní tým se na tomto turnaji umístil celkově na 4. místě.¹²⁵

¹²⁰ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 118–121.

¹²¹ Tamtéž, s. 122.

¹²² FELDSTEIN, P.: *Utečenci*. Praha 2014, s. 73.

¹²³ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 165–166.

¹²⁴ GUT, K.: *100 let českého hokeje*. Praha 2008, s. 76.

¹²⁵ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 167.

Z domácího mistrovství světa v Praze v roce 1947 má Drobný zlatou medaili. Na olympiádě ve Sv. Mořici (která byla zároveň mistrovstvím světa) získal stříbro, náš národní tým se umístil za vítěznou Kanadou druhý jen o skóre. Bilance Drobného se v reprezentaci zastavila na 36 gólech ve 31 zápasech. Navíc nesmíme zapomenout na odehraných pět zápasů, kdy skóroval šestkrát za tým Čechy a Morava v době protektorátu.¹²⁶ Před ukončením hokejové kariéry se vydal s LTC Praha do Sovětského svazu změřit síly s tamějším výběrem. Na dálku tak zažili pounorové politické změny v Československu. Od jara 1948 se Jaroslav Drobný začíná naplno věnovat tenisu, byť sám sebe považoval za lepšího hokejistu.¹²⁷

Jak tedy vypadala Drobného tenisová kariéra? Na nejvyšší úrovni se sice věnoval hokeji, i tak ale dokázal v roce 1937 vyhrát pardubickou juniorku. V letech 1938 a 1939 se dokonce účastnil londýnského Wimbledonu, avšak sport obecně šel stranou po začátku války. Úspěchy na mezinárodním tenisovém poli tak začal sbírat po roce 1945. V pařížském French Open jako československý reprezentant zvítězil v čtyřhře a mixu v roce 1948. Na stejném turnaji v singlu prohrál až ve finále v letech 1946 a 1948. Československo reprezentoval v Davis Cupu v letech 1946–1949. Na jaře 1948 si stihl Drobný zahrát sérii turnajů většinou na Západě, jako například v Nice, Monte Carlu, Neapoli, Miláně, pařížské Roland Garros nebo ve švýcarském Gstaadu. V tomto roce nakonec zvítězil v pěti turnajích a v dalších třech odešel poražen ve finále.¹²⁸ Již tehdy orgány očekávaly jeho emigraci na Západ.

Změny politického a společenského rázu po únoru 1948 notně komplikovaly Drobného tenisovou kariéru. Žádosti o víza, nekonečná čekání na ministerstvu na výjezdní doložku, zdoluhavá školení o tom, co říkat a jak se chovat v zahraničí, nebo neuspokojivá technická podpora, to vše se stavělo do cesty sportovcům v Československu a Drobný nebyl výjimkou. Přestože dostával nabídky k přestupu mezi profesionální sportovce, odejít nechtěl. To se ale změnilo osudného července roku 1949.¹²⁹

Jeden z nejstarších tenisových turnajů v Gstaadu konající se od roku 1915 se stal svědkem dramatického odchodu Jaroslava Drobného a jeho kolegy Vladimíra Černíka do emigrace. Co k tomuto rozhodnutí vedlo? Před závěrečnými koly turnaje vytvářeli českoslovenští představitelé na oba tenisty tlak, aby odstoupili (důvodem byla účast hráčů z Německa Španělska). Vzhledem k tomu, že neuposlechli, se dostali do svízelné situace.¹³⁰

¹²⁶ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015 s. 166.

¹²⁷ Tamtéž, s. 168.

¹²⁸ Tamtéž, s. 168–169.

¹²⁹ Tamtéž, s. 174.

¹³⁰ Tamtéž, s. 186.

Do Švýcarska za nimi dorazili kulturní přidělenec Jan Zelenka a tiskový přidělenec Jaromír Němec. Měli za úkol dohlédnout, případně přesvědčit oba tenisty k odstoupení z turnaje a návratu do Československa. Vyslanci sice referovali do Prahy o odstoupení jako o hotové věci (dokonce se o tom objevily zmínky v tisku), avšak opak byl pravdou. Drobný s Černíkem vydávají prohlášení, že z turnaje neodstoupí a do Československa se nevrátí. Přidělenci se horlivě snažili spojit s tenisty, dokonce navštívili hotel, ve kterém tenisté pobývali, nicméně personál hotelu nebyl k jejich počínání vstřícný a znemožnil jim osobní setkání s oběma sportovci.¹³¹

Po emigraci logicky přišly nenávislné články v československém tisku točící se okolo ztráty loajality a odcizení. Zahraniční tisk stál spíše na straně tenistů. Drobný se na radu svého otce snažil situaci vysvětlit v dopise ministru Václavu Kopeckém. V upravené (pozměněné) podobě se následně objevil v denním tisku.¹³² Později na období po emigraci vzpomínal Drobný takto:

„Najednou jsme prostě nikam nepatřili, neměli jsme místo, kam bychom se mohli vracet. Byl to zvláštní pocit. Najednou jsem byl bez domova, třebaže jsem měl Prahu a v ní matku, stejně jako své největší kamarády. To město pro mě už najednou bylo zavřené. Nejvíce se mi stýskalo první rok. Byl jsem sám, bez přátel, bez maminky a bez táty, bez peněz. Moc veselo mi prostě nebylo.“¹³³

A skutečně situace moc nadějná nebyla. Drobný s Černíkem pobývali ve Švýcarsku bez pracovního povolení, prvně jmenovaný dokonce výměnou za nocleh a stravu nazul znovu brusle a hrál za místní hokejový klub v Gstaadu. Na jaře 1950 znovu začal objíždět tenisové turnaje, ale komplikace s vyřizováním víz mu nadále ztrpčovala život. Pro pořadatele tenisových soutěží byl zajímavým a zvučným jménem, ale jen po dobu jejich konání, poté se už o jeho osud nestarali. Ve Švýcarsku byla minimální doba pro udělení občanství dva až tři roky a za těchto okolností to nevypadalo na rozumné východisko.¹³⁴

To se změnilo až díky malému zázraku. Po turnaji v egyptské Káhiře si Jaroslava Drobného a Vladimíra Černíka oblíbil předseda místního tenisového klubu, který byl zároveň důvěrným přítelem egyptského krále Farúka I. Ten měl před sebou již jen krátké panování před svým svržením za revoluce v roce 1952, nicméně s jeho pomocí dokázal

¹³¹ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 185–186.

¹³² Tamtéž, s. 188.

¹³³ FELDSTEIN, P.: *Utečenci*. Praha 2014, s. 55.

¹³⁴ Tamtéž, s. 55.

čínorodý tenisový funkcionář zařídil oběma československým tenistům egyptské občanství, čímž odpadly potíže s udělováním víz.¹³⁵

Vladimír Černík emigroval ve 32 letech a jeho kariéra se chýlila ke konci. Následně se začal věnovat trénování a usadil se v USA, kde v roce 1960 získal občanství. Ještě předtím se podruhé oženil a měl tři děti. Po svém usazení na Floridě se s Jaroslavem Drobným už vůbec nestýkali.¹³⁶

„Egypt’an“ Drobný dělá coby tenista čest své nové vlasti. Vítězí na Roland Garros (1951 a 1952), v roce 1952 si zahraje svoje druhé wimbledonské finále, stává se i trojnásobným mezinárodním mistrem Itálie. Jeho dominance vrcholí v roce 1954 vítězstvím ve Wimbledonu. O jeho triumfech se lidé v Československu dozvídají jen kusé informace. Později proběhne neúspěšný pokus v Západním Berlíně přemluvit Drobného k návratu domů. Časem se usazuje v Londýně, ožení se a narodí se mu dcera Helen, otvírá si i obchod se sportovními potřebami.¹³⁷ Komunistický režim uznává Drobného existenci téměř až po čtyřiceti letech od jeho emigrace. Byl pozván jako čestný host na hokejové mistrovství světa v Praze v roce 1985.¹³⁸ Své dojmy popsal následujícími slovy:

„Když jsem v roce 1985 poprvé přijel do vlasti, mnozí lidé se ke mně vůbec nehlásili, ba někteří se dokonce báli odpovědět na pozdrav. Odvážnějších, jako Standa Konopásek nebo Gustav Bubník, bylo málo.“¹³⁹

V americkém Newportu je Drobný v roce 1983 přijat do tenisové Síně slávy a v roce 1997 se stal členem Síně slávy Mezinárodní hokejové federace. Těchto významných počinů dosáhl i přesto, že coby silně krátkozraký hrál hokej se skleněnými čočkami a tenis s brýlemi. Je jediným hokejovým mistrem světa a zároveň vítězem Wimbledonu, lze se tak úspěšně domnívat, že tento jeho primát zůstane nepřekonán. Pro úplnost připomeňme, že Drobný napsal o svých osudech knihu *Champion in Exile. The Autobiography of Jaroslav Drobny*, jež vyšla v Londýně v roce 1955.¹⁴⁰

¹³⁵ FELDSTEIN, P.: *Utečenci*. Praha 2014 s. 56.

¹³⁶ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 190.

¹³⁷ MACKŮ, J.: *Zapřené generace, vyškrtnutí z historie, vymazání z paměti*. Praha 2004, s. 99.

¹³⁸ Tamtéž, s. 99.

¹³⁹ Tamtéž, s. 99–100.

¹⁴⁰ KALOUS, J., KOLÁŘ, F.: *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha 2015, s. 192–193.

5 MNICHOVSKÁ TRAGÉDIE

Mezi nejčernější okamžiky moderních olympijských her patří bezesporu „Mnichovský masakr“. Německo, respektive Spolková republika Německo se olympiádou v Mnichově chtělo co nejvíce oprostít od nedávné historie a dát zapomenout na olympiádu v Berlíně, jež byla Adolfem Hitlerem zneužita k propagaci nacismu. Tato snaha se bohužel negativně podepsala na bezpečnostních opatřeních během samotné olympiády. Co tedy předcházelo únosu izraelských sportovců palestinskými teroristy?

Terorismus praktikovaný Palestinci jako způsob boje proti židovskému státu Izrael nabyl v roce 1972 vrcholu. Palestinská ofenziva přijala za své nejrůznější formy násilí. Únosy letadel, vraždy izraelských diplomatů či posílání bombových dopisů, to vše se dělo na celém evropském kontinentu. Boje palestinského národa se tak dostaly do celosvětového podvědomí.¹⁴¹

Pro ilustraci – v roce 1971 činil počet zahraničních operací Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) pouhá tři procenta veškeré vojenské aktivity. Následujícího roku toto číslo vzrostlo na 12 procent a v roce 1973 dosáhlo dokonce rekordních 30 procent. V tomto období se tak západní Evropa nedobrovolně stává namísto Středního východu hlavní arénou boje mezi Izraelem a Palestinou. Zanedlouho se pro tento boj vžilo označení „válka agentů“.¹⁴²

O organizaci Černé září, zodpovědné za Mnichovský masakr, se izraelské tajné služby začínají poprvé dovídat koncem roku 1971. Ta si své cíle vybírala s úmyslem pomstít se jordánskému králi Husajnovi za vyhnání OOP a tisíců palestinských militantů ze své země do Libanonu. V reakci na ochotu Jordánska spolupracovat s izraelskou bezpečností při potírání palestinských komand a jejich vůdců, byl 28. listopadu 1971 zavražděn v Káhiře jordánský předseda vlády. Následující měsíce došlo k neúspěšnému pokusu o atentát na jordánské velvyslance v Londýně a v německém Bonnu byla v jednom ze sklepů nalezena těla pěti zavražděných jordánských agentů.¹⁴³

V roce 1972 izraelsko-palestinský konflikt zesílil. Počátkem května bylo uneseno letadlo belgické společnosti Sabena na trase z Bruselu do Tel Avivu a posádka byla přinucena přistát na mezinárodním letišti v Lodu. Požadavkem únosců bylo propuštění 317 Palestinců vězněných v izraelských věznicích. Předsedkyně Golda Meierová neměla v úmyslu splnit přemrštěné požadavky teroristů, a tak v záchranné akci pod krycím názvem

¹⁴¹ KLEIN, A. J.: *Protiúder*. Praha 2006, s. 23.

¹⁴² BLACK, I., MORRIS, B.: *Mossad. Izraelské tajné války*. Brno 2011, s. 265.

¹⁴³ Tamtéž, s. 266.

„Izotop“ zaútočili příslušníci IDF (Israel Defence Forces) na odstavené letadlo, při které zabili dva ze čtyř únosců a jednoho civilistu. K únosu se přihlásili členové Černého září.¹⁴⁴

Tažení vedené palestinskými teroristy proti Izraeli nabíralo na intenzitě, což mělo vliv na rozšíření terorismu po celém světě. Palestinci se stali vzorem pro teroristické organizace jako japonská Rudá armáda, skupina Baader-Meinhofová z Německa nebo arménská ASALA. Všichni si moc dobře osvojili hlavní cíle terorismu – šíření propagandy a strachu. Organizace Černé září po neúspěchu s únosem letadla Sabeny hledala to správné dějiště, které by celému světu předvedlo svoji hlubokou nenávist vůči státu Izrael. Za divadlo hrůzy byly vybrány Mnichovské olympijské hry.¹⁴⁵

Ty započaly zahajovacím ceremoniálem na olympijském stadionu v Mnichově 26. srpna 1972. Organizátoři udělali vše pro optimistickou atmosféru, jež měla demonstrovat německé poselství rehabilitace odpoutávající se od nacistické minulosti. Pro tento teatrální akt měla účast izraelské delegace na olympijských hrách neobyčejnou důležitost. Sedmadvacetičlenná výprava byla největší v olympijské historii. Velikým úspěchem XX. olympijských her bylo živé vysílání, což z dnešního pohledu může znít triviálně. Avšak v roce 1972 šlo o technický zázrak, který chtěli Němci využít k co největší pozitivní publicitě. Tomu odpovídal i počet akreditovaných reportérů, zpravodajů a rozhlasových komentátorů, jenž dosáhl přes čtyři tisíce osob.¹⁴⁶

Zdůrazňováno bylo od počátku olympijské poselství světového míru. Němci nechtěli být spatřeni se zbraněmi v rukou, což mohlo vzbuzovat nepatřičné reminiscence. V olympijské vesnici nebylo možné spatřit ozbrojené policisty ani strážce. Jejich úkoly po dobu her měli vykonávat v počtu dva tisíce osob tzv. „Oly“, pořadatelé v bledě modrých uniformách. Do oplocené vesnice se člověk mohl dostat pouze s olympijským průkazem, nicméně s postupujícími hrami bdělost strážců upadala.¹⁴⁷

Co se později ukázalo jako osudové, byla bezpečnost, resp. výdaje na ni, které nepřesáhly dva miliony dolarů. Tato relativně nevelká suma nevycházela z nedostatku financí, ale z výše uvedené snahy prezentovat Německo světu jako zemi mírumilovnou, což by viditelní i tajní strážci poskvřňovali. To však nevědomky nahrávalo členům Černého září a jejich plánům. Olympijští organizátoři byli připraveni na svěhlové fanoušky, nikoliv na terorismus.¹⁴⁸

¹⁴⁴ BLACK, I., MORRIS, B.: *Mossad. Izraelské tajné války*. Brno 2011, s. 268.

¹⁴⁵ KLEIN, A. J.: *Protiúder*. Praha 2006, s. 27.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 34.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 35.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 35.

Nedostatečná bezpečnost neunikla pozornosti izraelské delegace. Kopelova tajná zpráva popsala obavy členů výpravy následovně:

*„Ze svědectví atletů, vedoucích delegace, žurnalistů i televizního štábu jasně vyplývá, že členové delegace, další představitelé i rodinní příslušníci mezi sebou často mluvili o zjevném nedostatku bezpečnostních opatření v olympijské vesnici týkajících se jejich ubytování. Nepříjemný pocit v nich ještě sílil, když se horlivost strážců bezpečnosti během olympiády snižovala. Všeobecný neklid ještě zvyšovala blízkost ubytovny súdánské delegace a ubikací palestinských dělníků pracujících ve vesnici. Většina sportovců se obávala, že by mohli být napadeni během své soutěžní disciplíny. Nikdo nepředpokládal možnost únosu a držení rukojmích.“*¹⁴⁹

Celé neslavné mnichovské drama začalo 4. září časně ráno, kdy skupina Palestinců nesoucích olympijské batohy a zbraně dobře ukryté pod oblečením bez větších potíží pronikla do olympijské vesnice. Šest německých zaměstnanců si Palestinců přeskakujících plot všimlo a hlásili průnik do vesnice, ale žádná akce nenásledovala.¹⁵⁰

Do rukou osmi palestinských teroristů padlo jedenáct izraelských sportovců. Další dva sportovci, kteří se pokusili klást odpor, byli bez milosti zastřeleni. Požadavek na propuštění 234 Palestinců zadržovaných v izraelských věznicích předsedkyně vlády Golda Meirová odmítla a německé úřady zavrhly přerušení olympijských her. Mezitím izraelská anti-terroristická jednotka byla uvedena ve stav pohotovosti, avšak Němci jednotce nepovolili operovat na svém území.¹⁵¹

Vyjednávání se vlekla a vůbec nepomohla nabídka mnichovského policejního ředitele na „neomezené množství peněz“. Velitel teroristů to považoval za urážku. Západní svět se v té době s pojmy jako „mučedník“ (*šuhada*) setkával zřídka a německé úřady netušily, že teroristé jsou ochotni za svoji věc zemřít. Krizi nepomohla ani absence speciálního vyjednávacího týmu, kterým prostě Německá spolková republika nedisponovala. Až na stupňující se izraelský nátlak skrze mezinárodní společenství v čele s Mezinárodním olympijským výborem Němci dočasně přerušili nakrátko hry.¹⁵²

To, co však izraelská vláda netušila, bylo, že kancléř Willy Brandt a ministr vnitra Genscher měli svázané ruce federálním právem, co se týkalo zásahu v Mnichově. Do bavorské metropole nemohli poslat jediného vojáka, podle ústavy byly všechny akce týkající

¹⁴⁹ KLEIN, A. J.: *Protiúder*, Praha 2006, s. 36.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 49.

¹⁵¹ BLACK, I., MORRIS, B.: *Mossad. Izraelské tajné války*. Brno 2011, s. 268.

¹⁵² KLEIN, A. J.: *Protiúder*. Praha 2006, s. 60–61.

se zásahu v olympijské vesnici v rukách jejího vlastníka – bavorské vlády. Ta odmítla jakoukoliv federální či mezinárodní intervenci. Nepřípravenost na krize tohoto typu dokládá i absence protiteroristické jednotky, která by stejně nemohla, dle výše uvedeného, zasáhnout v Mnichově.¹⁵³

Němci v době krize přicházeli s několika nedomyšlenými plány na záchranu rukojmích. Krizový tým navrhl, že při předávání těžkých táců s jídlem se převlečení policisté na vězňatele vrhnou a zneškodní je. To nevyšlo, jelikož velitel teroristů sám osobně odnesl každý tác. Další nápad počítal s dvanácti policisty, kteří měli vtrhnout ze střechy ubytovny skrze okna. Šlo o to využít moment překvapení a osvobodit rukojmí bez způsobení zranění. O moment překvapení přišli, protože celé drama bylo živě přenášeno do celého světa a teroristé pohodlně sledovali celé venkovní dění na pokoji ubytovny. Jakmile zjistili, co se chystá, pohrozili zabitím rukojmích, takže se celý záchranný tým musel stáhnout.¹⁵⁴

S prodlužujícím se vyjednáváním přicházeli Palestinci o trpělivost. Tu přišel jejich velitel s požadavkem na připravení letadla, které by je spolu s rukojmími přepravilo do Káhiry, kde měla vyjednávání pokračovat. Byl vypracován další plán, kdy mělo dojít ke zneškodnění teroristů na letišti. Naneštěstí nedostatečná příprava celé akce způsobila, že zahynula všechna rukojmí. Tři z teroristů přežili a byli zajati, později však byli propuštěni.¹⁵⁵

Mnichovská tragédie těžce poznamenala svátek sportu a přátelství. Cena za to, že se palestinská otázka dostala do všeobecného světového podvědomí, byla příliš vysoká. Místo toho, aby bylo na olympiádu v Mnichově vzpomínáno jako na oslavu sblížení, ulpělo na tyto hry stigma masakru, které je do dneška živé, zejména pro Izrael. Nikdy předtím a ani potom moderní olympijské hry podobné neštěstí nezažily.

¹⁵³ KLEIN, A, J.: *Protiúder*. Praha 2006, s. 64.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 71–72.

¹⁵⁵ BLACK, I., MORRIS, B.: *Mossad. Izraelské tajné války*. Brno 2011, s. 269.

6 HLAVNÍ AKTÉŘI STUDENÉ VÁLKY

6.1 Sovětský svaz

Po říjnové revoluci roku 1917 se bývalé carské Rusko ocitlo v chaosu. Již existovala prozatímní vláda v čele s Alexandrem Kerenským se snahou uspořádat demokratické volby, avšak v Petrohradu bolševici vytvořili první sovět (radu) a po dobrodružném návratu Lenina ze švýcarského exilu přešli k provádění reforem, čímž získali více reálné moci. Vydatné pomoci se bolševikům dostalo od Německa, jelikož Německé císařství si chtělo uvolnit ruce na východní frontě a zaútočit s plnou silou na západních bojištích, a tak poskytlo Leninovi a jeho soudruhům půjčku ve výši 50 milionů marek ve zlatě.¹⁵⁶

Po říjnovém útoku na Zimní palác, kde bolševici spolu s příslušníky Rudých gard a námořníky z Kronštadu zatklí všechny členy prozatímní vlády, kteří zde byli přítomni, stanul v čele ruské vlády nový triumvirát – předsedou nové vlády se stal Lenin, Trockij získal funkci komisaře zahraničních věcí (ten mj. založil Rudou armádu) a Josifu Stalinovi připadla funkce komisaře pro národnostní záležitosti. Bolševici neztráceli čas a vyhlásili revoluční program obsahující odmítnutí státního dluhu, znárodnění půdy, všech bank a podniků, povinné členství v odborech bez práva na stávkou. Zároveň proběhla konfiskace majetku církve a odluka od ní.¹⁵⁷

Bolševickou moc pomáhala bezohledně a brutálně udržovat tajná policie s těžkopádným názvem Všeruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotážemi, kterou nechal Lenin zřídit 20. prosince 1917. Později se tato organizace neblaze proslavila pod názvem Čeka, z té se později vyvinula ještě známější KGB. Tento orgán neváhal do svých řad naverbovat mnohé členy tzv. Ochranky, tajné politické policie z dob carského Ruska.¹⁵⁸

Leninův cíl ukončit co nejrychleji válku s Německem se podařil splnit až 3. března 1918 podepsáním mírové smlouvy v Brestlitevsku. Pro bolševickou vládu tato smlouva však znamenala těžkou pohromu jak z vojenského, tak z politického hlediska. Lenin sice získal čas pro upevnění výsledků své revoluce, ale cenou byla dočasná ztráta kontroly nad všemi bývalými západními a jižními součástmi bývalé carské říše včetně Ukrajiny a Pobaltí. Dále si Ústřední mocnosti vymínily demobilizaci ruské armády a válečným lodím bylo zakázáno opustit své přístavy.¹⁵⁹

¹⁵⁶ CROZIER, B.: *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha 2004, s. 25.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 27.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 27.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 32.

Záhy válku s Německem vystřídala válka občanská, která zuřila v Rusku v letech 1918–1920. Miliony lidí se staly obětí válečných zvěrstev a hladomorů. Tato válka je mimořádně složitým jevem, jelikož probíhala na obrovském území. Rudá armáda dokázala zvítězit i přes intervence vojsk Dohody. Navíc jejich odpůrci byli roztroušeni po celém území carské říše, Bílá armáda (bělogvardějci) k tomu ještě operovala na etnicky nepřátelských územích. Bolševici čerpali z řady výhod, které vedly k jejich nevyhnutelnému vítězství, například velení Bílých armád bylo nejednotné a roztržité, kdežto Rudou armádu vedl pevnou rukou Lev Trockij. Velký rozdíl byl i v početním stavu armád – bolševici disponovali téměř třemi miliony mužů ve zbrani, v různých armádách bílých stálo maximálně 250 000 mužů. Dále se Rudá armáda zmocnila velké části zbraní a zásob po carské armádě, navíc měla usnadněnou přepravu vojsk a proviantu, protože ovládala Moskvu, jež byla středem železničních tratí Ruska.¹⁶⁰

Válka otestovala sílu bolševických vůdců, ale zanechala za sebou zbídačenou zemi. Aby Lenin zmírnil následky války, vyhlásil na X. sjezdu KS Ruska Novou ekonomickou politiku (NEP). Ta spočívala v částečně povoleném soukromém podnikání. Namísto odebrání veškerých rolnických přebytků byly zavedeny pevné odvody obilí, což umožňovalo rolníkům ponechávat si zbytek. Dočasně byl povolen soukromý sektor v řadě odvětví. Byl přijat nový pozemkový zákon umožňující vznik malých soukromých farem s využitím placené pracovní síly. Občané nyní mohli podnikat, povoleny byly soukromé obchody a finanční systém byl reorganizován na polokapitalistickém základě.¹⁶¹

Leninovo zdraví se prudce zhoršovalo (jako důsledek atentátu), a tak byl zřízen úřad Generálního tajemníka ÚV KS Ruska. Původně tento úřad na rok zastával Molotov, ale již v roce 1922 na XI. sjezdu se do funkce prosazuje Stalin a neopustí ji až do své smrti.¹⁶²

Pro budoucí směřování Sovětského svazu měl zásadní význam vnitrostranický boj, který se naplno rozhořel po Leninově smrti v roce 1924. Stalin se nejprve spojil s Grigorijem Zinovjevem a Lvem Kameněvem proti Lvovi Trockému, kterému se později podařilo Zinovjeva a Kameněva přetáhnout na svou stranu. V roce 1927 však byl Trocký vyloučen ze strany a poslán do vyhnanství do Střední Asie a o dva roky později byl nucen natrvalo opustit Sovětský svaz. Stalin ale na Trockého nezapomněl, v roce 1940 v mexickém exilu byl

¹⁶⁰ CROZIER, B.: *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha 2004, s. 41.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 46.

¹⁶² VEBER, V.: *Stalinovo impérium (Rusko 1924–1953)*. Praha 2003, s. 17.

zakladatel Rudé armády zavražděn horolezeckým cepínem rukou španělského komunisty Mercadera.¹⁶³

O nic více slitování neměl Stalin s ostatními soudruhy ve straně. Provedl rozsáhlé čistky, které se měly vypořádat s potenciálními soupeři. Před popravčí četou v letech 1935–1938 šel původní Leninův tým – Zinovjev, Kameněv, Karl Radek a Nikolaj Bucharin. Stejnému osudu neunikl oblíbený maršál Michail Tuchačevskij a sedm dalších nejvýznamnějších generálů. Ještě předtím stihl Stalin z pozice generálního tajemníka zničit pětiletkami křehkou prosperitu země vyvolanou Leninovou Novou ekonomickou politikou.¹⁶⁴

Éra stalinismu se rozjela na plné obrátky. Stalin vyhlásil realizaci mnohých velkolepých plánů jako industrializace a kolektivizace. Ke vzdělání měly přístup širší masy obyvatelstva, rozšířila se lékařská péče. Dnes již víme, že tyto plány byly z velké části propagandou sovětské vlády. Řada odvětví nestíhala plnit normy – těžba uhlí a ropy, výroba elektřiny, traktorů, automobilů, minerálních hnojiv, tavba železa a oceli, to vše se promítalo do zpomaleného průmyslového rozvoje. O nic lepší nebyly pracovní podmínky. Dle novinových zpráv a pozdějších dopisů a pamětí byly doslova strašné. Někteří lidé žili v barácích po 80 lidech, spali na tři směny, často na jedné posteli. Zvláštností nebylo bydlení ve vagonech a zemljankách. Problémy prohluboval nedostatek jídla a špatné zásobování obecně. Levnou pracovní sílu získávali Stalinovi soudruzi jednoduše, z pracovních sibiřských táborů, pro které se vžil termín souostroví Gulag – shromaždiště moderních otroků.¹⁶⁵

Sovětský svaz se snažil dostat z mezinárodní izolace vyjednáváním s Francií a Velkou Británií, když se však ukázalo, že ani jedna ze zemí není nakloněna sovětské expanzi na bývalá carská území (Polsko, Pobaltí, Finsko), došlo k rozhovorům s nacistickým Německem, které vedly ke známému paktu o neútočení Ribbentrop-Molotov. Tato smlouva obsahovala tajná ujednání o rozdělení sfér vlivu v Polsku, Pobaltí a Finsku.¹⁶⁶

Po rozpoutání války Německem 1. září 1939 se Sovětský svaz chopil příležitosti a o šestnáct dní později zaútočila Rudá armáda na Polsko z východu. Stalin si zajistil kontrolu nad Baltským mořem vynucenými smlouvami s Estonskem, Litvou a Lotyšskem. Tyto státy se hned následující rok staly svazovými republikami. Povzbuzen těmito úspěchy se Stalin pokusil v listopadu podobně smluvně podřídit Finsko, které to však odmítlo. Rudá

¹⁶³ CROZIER, B.: *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha 2004, s. 53–54.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 53.

¹⁶⁵ VEBER, V.: *Stalinovo impérium (Rusko 1924–1953)*. Praha 2003, s. 37–38.

¹⁶⁶ CROZIER, B.: *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha 2004, s. 68.

armáda tak dostala rozkaz útoku na třech frontách – na Karelské šíji, středním Finsku a v Severním moři. Tažení proti Finsku se stalo zdlouhavým a neúspěšným kvůli nevybavenosti a nedostatečnému výcviku vojska. Negativně se rovněž projevíly Stalinovy čistky v důstojnickém sboru. Nepřesvědčivého vítězství dosáhla Rudá armáda až v polovině března 1940 po prolomení hlavní obranné Mannerheimovy linie.¹⁶⁷

Jednou z nejtemnějších epizod v dějinách Sovětského svazu je nechvalně proslulý tzv. Katyňský masakr. V dubnu 1940 Sověti zatkli 22 000 Poláků, rozvezli na několik míst a popravili je. Mezi oběťmi byli vojenští důstojníci, političtí činitelé, statkáři, policisté, příslušníci tajných služeb, četníci, řadoví vojáci. Bez soudu, bez obvinění si museli Poláci vykopat vlastní masový hrob. Celá akce na příkaz Stalina proběhla pod velením Beriji a jeho NKVD. Celá záležitost měla zůstat utajená. Když však Smolenskou oblast obsadil německý wehrmacht, objevil masové hroby Poláků a exhumoval celkem 4 000 mrtvých těl. Německá propaganda chtěla maximálně využít tento objev ve svůj prospěch. Nicméně v době války se Spojenci přiklonili k názoru, že jde o německou propagandu a spiknutí.¹⁶⁸

Německo porušilo pakt o neútočení 22. června 1941 a vinou nepřipravenosti Rudé armády postoupila německá vojska hluboko do vnitrozemí SSSR.¹⁶⁹ Až díky pomoci Spojenců se Stalinovi podařilo zvrátit nepříznivou situaci na frontě obklíčením 6. německé armády u Stalingradu. To je dodnes považováno za jeden z hlavních obrátů ve 2. světové válce. Wehrmacht byl vytlačen ze Sovětského svazu a východní Evropy až do Berlína. Stalin byl spolu s Rooseveltem a Churchillem oslavován jako vítěz a zachránce.

Po 2. světové válce Rudá armáda obsadila bývalá carská území, velkou část východní Evropy a Finska. Cenou bylo 26 miliónů mrtvých, poničená země a hospodářství. Stalin díky územním ziskům systematicky rozšiřoval vliv komunistů – Československo, Polsko, Jugoslávie, Bulharsko, Rumunsko a východní Německo (budoucí NDR). Marxistické režimy se s pomocí SSSR nerozšiřovaly jen po Evropě, ale i v Asii – Číně, Vietnamu, Severní Koreji. Pokusy o prosazení marxismu v Jižní Americe neuspěly kvůli intervencím USA.

Zmíněné země se staly v relativně krátkém čase závislé na Moskvě, to však neznamenovalo, že se všude sovětský vliv prosadil bez potíží. Armáda musela potlačovat povstání v Berlíně v roce 1953 a v Maďarsku v roce 1956. Narůst sovětské síly podpořený

¹⁶⁷ CROZIER, B.: *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha 2004 s. 69.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 72.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 73.

získáním nukleárních zbraní sloužil především k zastrašování bývalých spojenců, což vedlo k celosvětové eskalaci napětí a hrozbě nové světové konfliktu – studené války.¹⁷⁰

6.2 Spojené státy americké

Vznik USA nebyl o nic méně dramatický, než tomu bylo u Sovětského svazu. Americké kolonie si vybojovaly nezávislost na anglické koruně po osm a půl roku vleklé válce. Úkol Američanů bylo vytrvat v bojích a udržovat dostatečně silnou armádu, která by oslabilu vůli Britů bojovat. Američany hnala touha po vlastní svrchovanosti, britské vojáky podobný národní zájem do války netlačil. Hlavní postavou osvobozeneckých bojů byl pozdější prezident George Washington. Není bez zajímavosti, že z devíti klíčových bitev vyhrál pouze tři. Klíčovým se ukázalo mít vycvičenou a bojeschopnou armádu, která byla dostatečně zásobovaná a placená. Armáda dodávala čas a prostor pro fungování všem třinácti koloniálním vládám a Kongresu. Zákonomocná sbory fungovaly, soudy zasedaly a daně se vybíraly. Válka skončila v roce 1783, kdy Britové uznali americkou nezávislost.¹⁷¹

Původní Spojené státy americké čítaly třináct států mezi pobřežím Atlantského oceánu a Apalačským pohořím. USA se postupně rozšířily až ke břehům Tichého oceánu postupným osidlováním (a vytlačováním indiánů), vojenskými operacemi (mexicko-americká válka) nebo odkoupením území. Tak se stalo, že po válce s Mexikem se připojil k USA v roce 1848 Texas a další území, ze kterých vznikly státy Kalifornie, Nové Mexiko, Utah, Arizona a Nevada. Od Španělska koupili Američané v roce 1819 zbytek Floridy za pět milionů dolarů. Francouzský vojevůdce Napoleon potřeboval financovat svá nákladná tažení v Evropě, a tak nařídil svým ministrům sjednat dohodu o prodeji celého státu Louisiana. Američané ji v roce 1803 odkoupili za jedenáct milionů dolarů. Ruský car se rozhodl k prodeji Aljašky v roce 1867, Američany přišla na více než sedm milionu dolarů. Od této chvíle je celá Severní Amerika na sever od Mexika, s výjimkou Kanady, v rukou USA.¹⁷²

Poslední válkou probíhající na území Spojených států amerických byla válka občanská v letech 1861–1865. Proti sobě stály státy Unie a státy Konfederace kvůli rozporům v otázce otroctví. Za války si udělalo jméno mnoho generálů, na straně Severu Ulysses S. Grant (pozdější prezident USA), William Tecumseh Sherman a na straně Jihu Robert E. Lee nebo Thomas „Stonewall“ Jackson. Po krvavých bojích zvítězil průmyslově vyspělejší Sever, který měl na své straně i početnější stav vojsk. Občanská válka přinesla masivní rozvoj telegrafu, železnice a kulometů. Stav obětí je dodnes předmětem dohadů, jelikož nejsou

¹⁷⁰ CROZIER, B.: *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha 2004 s. 82.

¹⁷¹ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 149.

¹⁷² BRIGGS, A.: *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*. Praha 1997, s. 204–205.

zaznamenány celkové válečné ztráty Jihu. Jeden z obecně uváděných údajů o celkových válečných ztrátách je 3 % populace, což převyšuje ztráty amerických vojsk ve všech ostatních konfliktech dohromady. Celkem dramaticky působí fakt, že úmrtnost na následky nemocí byla dvakrát větší než samotné bojové ztráty. Nejčastější nemoci, které kosily vojáky, byly úplavice, tyfus nebo malárie. Tyto choroby se šířily kvůli nehygienickým a povětrnostním podmínkám a nedostatku lékařských znalostí a zdravotnického materiálu. Vítězství utužilo centrální vládu, zrušilo otroctví a zbídačilo jižanské státy. Americký prezident Abraham Lincoln se z ukončení války radoval pouze pět dní, než byl na něho spáchán atentát, který ukončil jeho život.¹⁷³

Důležitou kapitolou v dějinách USA je přistěhovalectví. V 19. století je Evropa světařílem nepokojů, který vedl ke společenským a politickým změnám. Průmysl se rozšiřoval a vyčerpával venkov nejdříve na bohatším severu Evropy a následně i na venkovském chudším jihu. Zemědělství utěšeně narůstalo a spolu se zlepšenou zdravotní péčí lidí na kontinentě přibývalo. Z původních 190 milionů až na 423 milionů obyvatel. Mnoho lidí začalo hledat své štěstí a uplatnění i mimo Evropu – v Jižní Americe, na Novém Zélandu, v Austrálii, Kanadě nebo USA.¹⁷⁴

Co vedlo přistěhovalce ke strastiplnému putování s nejistým výsledkem? Jedním z důvodů byla neustále se zlevňující cesta přes oceán. Dále zkraje 19. století postihlo Evropou několik krutých zim. To mělo za následek nedostatky potravin, což vedlo ke hladomorům. Zásadním problémem byla i daňová břemena uvrhnutá na obyvatelstvo. Nekonečné napoleonské války vedly k tomu, že celá Evropa úpěla pod tíhou tyranských daní. A moc na tom nezměnila britská parlamentní vzpoura v roce 1816 vedoucí ke zrušení daní z příjmu a následně i snížení cel, která se platila prakticky ze všeho. Amerika ve srovnání s tím byla zemí neomezených možností. Vládní výdaje na hlavu představovaly pouhou desetinu těch britských, neplatil se žádný církevní poplatek, protože neexistovala žádná oficiální státní církev. Nevyplácely se ani chudinské dávky, jelikož chudoba byla v USA řídkým jevem. Americkému občanovi zůstávala většinu výdělku pro rodinné výdaje. Co lákalo přistěhovalce, byla rovněž absence branné povinnosti, politické policie, nebyla zde žádná cenzura ani žádné uzákoněné třídní rozdíly.¹⁷⁵ Spojené státy se tak staly „národem národů“. Přineslo to sice některé problémy, avšak díky silné základně obyvatel podpořené expanzí na americkém kontinentu, vstupovaly USA do 20. století jako nový světový hráč.

¹⁷³ BRIGGS, A.: *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*. Praha 1997, s. 260–261.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 276.

¹⁷⁵ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 235–236.

Před 1. světovou válkou USA předstihly v průmyslové výrobě celý svět. V roce 1913 vyráběly nejvíce litiny a oceli a těžily více uhlí než Anglie, Francie a Německo dohromady. Rok poté však americkou ekonomiku postihla krize – výroba poklesla o polovinu. Do toho začala válka v Evropě, což umožnilo USA zvýšit ekonomickou aktivitu díky spolupráci se zeměmi Dohody, které se nacházely ve válečném stavu.

Politika izolacionismu prosazovaná prezidentem Woodrowem Wilsonem držela USA od přímého zapojení do války na evropském kontinentu. Ve své soukromé korespondenci ale jasně projevoval své demokratické a pacifistické názory, které nebyly slučitelné s německým militarismem. USA se však v minulosti k Německu antagonicky nestavěly. Již v roce 1785 byla dojednána obchodní smlouva s Pruskem, takže němečtí přistěhovalci představovali devět procent americké populace. Za občanské války stáli Prusové na straně Unie a Spojené státy nic nenamítaly proti sjednocení Německa. Rozkol v německo-amerických vztazích nastal v sedmdesátých letech 19. století, kdy v oblasti hospodářské, obchodní, koloniální a námořní se tyto dvě mocnosti střetávaly zejména v oblasti Tichého oceánu.¹⁷⁶

Po vypuknutí 1. světové války prezident Wilson deklaroval neutralitu Spojených států, avšak i přesto byly postupně vtahovány do konfliktu na starém kontinentu. Británie vyhlásila námořní blokádu německého obchodu, což mělo vliv i na USA, jelikož do roku 1916 klesl americký obchod s Německem na jedno procento předválečného objemu. Tuto ztrátu Američané kompenzovali obchodem s Británií a Francií, který se více než ztrojnásobil. Němci si ponorkovou válkou zhoršili reputaci v USA, zvláště poté, co potopili americký zaoceánský parník *Lusitani*, kdy utonulo 1 200 pasažérů, z toho 128 Američanů.¹⁷⁷

Německo se dostávalo pod čím dál větší tlak, a tak 21. ledna 1917 vyhlásilo neomezenou ponorkovou válku vůči všem lodím, ať už neutrálním, nebo lodím nepříteli. Wilson přerušil diplomatické styky s Berlínem, ale ještě nechtěl žádat Kongres o vyhlášení války, dokud se situace nestane neudržitelnou. Již v únoru a březnu německé ponorky potopily řadu amerických lodí.¹⁷⁸

V srpnu 1917 se tak na území Francie formuje americká 1. armáda, která hned zaujala postavení na západní frontě u Verdunu. Poté, co si Německo uvolnilo ruce na východní frontě po příměří s Ruskem a vrhlo nové divize na západ při rozsáhlé ofenzivě na řece Marně

¹⁷⁶ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 514.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 515.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 516.

v březnu 1918, se až po několika měsících podařilo tuto ofenzivu zastavit, nicméně před podepsáním příměří 11. listopadu 1918 padlo více než 112 000 amerických vojáků.¹⁷⁹

Program prezidenta Wilsona, tzv. „Čtrnáct bodů“, vyřčený v lednu 1918 před americkým Kongresem se týkal nového mezinárodního uspořádání ve světě po 1. světové válce a ve svém posledním bodě představuje vznik Společnosti národů, která měla dohlížet na dodržování mezinárodního práva, územní nedotknutelnosti a politické nezávislosti každého členského státu. Paradoxně se USA nestaly členem poté, co Senát odmítl ratifikovat Versaillskou mírovou smlouvu, jež tuto organizaci zakládala.¹⁸⁰

Meziválečné období přineslo USA, zejména ve dvacátých letech, nebývalou prosperitu. Ta přinesla desítkám milionů rodin mimořádné hospodářské zabezpečení. Charakteristickým rysem byla nejdelší stavební konjunktura, vždyť již do roku 1924 získalo vlastní dům jedenáct milionů rodin, a to teprve celý proces začínal. Rozmach automobilismu poskytoval mobilitu obyčejným dělníkům a farmářům. Běžné pracující obyvatelstvo začalo uzavírat pojistky, ukládat si úspory nebo investovat do akcií. Akcionáři se stali z placených hospodyní, úředníků, továrenských dělníků, obchodníků, šoférů, elektrikářů nebo mechaniků. Realizovala se tak koncepce demokracie, jejímž pilířem bylo majetkové vlastnictví.¹⁸¹

Doba blahobytu měla již brzy narazit na své limity. Rozhodující podíl na hospodářském zhroucení a světové hospodářské krizi, která trvala po celá třicátá léta, měli dva prezidenti – Calvin Cilidge a jeho nástupce Herbert Hoover. Neschopnost prvně zmiňovaného zastavit spekulativní konjunkturu na trhu akcií a omezení snadných půjček vedla ke krachu na burze Wall Street, který nastal sedm měsíců poté, co skončil v úřadě prezidenta. Jeho nástupce Hoover tak čelil hospodářské krizi, s jejíž následky si nedovedl poradit. Tvrdě postižen byl ocelářský a automobilový průmysl, nákladní doprava drasticky poklesla a došlo k umrtvení výstavby rodinných domů. Není divu, že v prezidentských volbách v roce 1933 prohrál s Franklinem D. Rooseveltem.¹⁸²

Spojené státy se stavěly krajně zdráhavě k vypuknutí druhé světové války v Evropě, ještě mnohem více než tomu bylo v případě první světové války. Amerika by sama od sebe do války proti mocnostem Osy (Berlín-Řím) a proti Japonsku nevstoupila. Do války je dotlačil až japonský útok na námořní tichomořskou základnu Pearl Harbor 7. prosince 1941.

¹⁷⁹ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 518.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 519–520.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 569.

¹⁸² BRIGGS, A.: *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*. Praha 1997, s. 332.

Hned čtyři dny nato vyhlásilo Spojeným státům válku nacistické Německo a fašistická Itálie. Pro všechny členy Rooseveltovy vlády, prezidentem počínaje, znamenaly tyto události děsivý a nefalšovaný šok.¹⁸³

Překvapení záhy vystřídala rozhodnost. Spojené státy začaly mobilizovat lidské, fyzické i finanční zdroje pro válečnou výrobu. Zklamání a překážky, které přinesla krize ve třicátých letech, byly zapomenuty. Za jediný rok se počet tanků vyrobený v Americe vyšplhal na více než 24 000 a počet letadel na 48 000. Už rok od nuceného vstupu do války Američané vyráběli tolik zbraní jako všechny tři nepřátelské mocnosti dohromady, a to se ještě celková americká výroba v roce 1944 zdvojnásobila. Impozantní byl i počet zmobilizovaných vojáků – v roce 1943 překročil hranici sedmi milionů mužů.¹⁸⁴

Tato převaha se záhy začala projevat ve válce. Od bitvy o Midway v červnu 1942 tlačili Američané nepřítele zpět k japonským ostrovům. Spojené státy zasahovaly významně i do bojů v Evropě. Postupně se s jejich pomocí podařilo vytlačit německý Afrikakorps ze severní Afriky, obsadit Sicílii a jižní Itálii v létě 1943 a vše vyvrcholilo vyloděním ve francouzské Normandii v rámci operace Overlord v červnu 1944. „Velká trojka“ Roosevelt, Churchill a Stalin vedla své země k nevyhnutelnému vítězství na všech frontách. Pro poválečné uspořádání světa se ukázala jako klíčová slabost a naivita amerického prezidenta vůči politice sovětského diktátora. Roosevelt o Stalinovi prohlásil:

*„Pokud mu dám vše, co je v mých silách, a nebudu oplátkou nic žádat, nepokusí se o žádnou anexi a přesně podle zásady, že výsadní postavení zavazuje k ušlechtilému chování, se mnou bude usilovat o prosazení demokracie a míru ve světě.“*¹⁸⁵

Přesně v intencích takovéhoto prohlášení Roosevelt jednal i přes nesouhlas ministerského předsedy Winstona Churchilla. Americký prezident takřka bez námitek souhlasil se Stalinovými teritoriálními požadavky na Dálném východě na úkor Japonska a Číny výměnou za slib, že Sovětský svaz vstoupí do války proti Japonsku. Rooseveltova povolnost dále způsobila, že Stalin v rekordně krátkém čase vytvořil v Evropě satelitní impérium, které vydrželo až do konce osmdesátých let. Churchillovi se podařilo od komunistického vlivu zachránit jen Řecko, cenou byl celý zbytek Balkánu.¹⁸⁶

Kdoví, kam by dosáhly Rooseveltovy ústupky, nebýt jeho úmrtí na jaře 1945. V úřadě ho vystřídal veterán 1. světové války Harry S. Truman. Ten si na rozdíl od svého předchůdce

¹⁸³ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 614.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 622.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 629.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 629.

nedělal žádné iluze o sovětském režimu a komunismu. Podle jeho názoru byly Sovětský svaz i nacistické Německo odporné totalitní systémy. V dopise své ženě dokonce označil Stalina za stejně nedůvěryhodného jako je Hitler či Al Capone.¹⁸⁷ Truman svoji rozhodnost potvrdil velice jasně podepsáním příkazu na shození atomových bomb na japonská města Hirošimu a Nagasaki. To nejen uspíšilo konec 2. světové války, ale předznamenávalo počátek konfliktu mezi Západem a Východem, který měl trvat téměř půl století.

¹⁸⁷ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 639.

7 OLYMPIJSKÉ HRY RUKOJMÍMI ZÁPADU A VÝCHODU

7.1 Olympiády po 2. světové válce

Válečné běsnění 2. světové války přervalo konání olympijských her dokonce ve dvou případech, a to v letech 1940 (původně Tokio, to se však konání her vzdalo, a tak připadly Helsinkám) a 1944 (Londýn). Přestože se v těchto letech hry nekonaly, MOV rozhodlo o jejich zanesení do historie. Na jaře 1946 bylo písemným hlasováním nejvyššího olympijského orgánu rozhodnuto o prodloužení mandátu pro Londýn na rok 1948.

Kvůli následkům války si museli pořadatelé olympiády vystačit se skromným rozpočtem 600 000 liber. Město neslo stále hluboké šrámy německých bomb, a tak jako olympijská vesnice posloužily místní vojenské tábory. Na dodávkách potravin pro účastníky olympiády se podílel doslova celý svět. Na mnoha místech se závodilo v provizorních podmínkách, jelikož výstavba nových sportovišť nepřicházela v úvahu. Opakovala se situace z 1. světové války, kdy nebyly pozváni Německo a Japonsko. Premiérově se her účastnily výpravy Barmy, Cejlonu, Jamajky, Kolumbie, Libanonu, Sýrie, Portorika, Trinidadu a Venezuely. Olympijské hry se tak stávaly vskutku celosvětovou sportovní akcí. Politické napětí se projevovalo s čím dál větší intenzitou, vždyť kvůli občanské válce v Řecku, kolébce idey olympismu, museli být běžci nesoucí pochodeň doprovázeni vojenskou hlídkou.¹⁸⁸

Svět se pomalu měnil na bipolární pod taktovkou Spojených států amerických a Sovětského svazu. Změny bylo cítit i v Československu, kde se po únorovém převratu dostali k moci komunisté. Na pokyn z Moskvy potlačili svobodnou pluralitu politických stran.

Je paradoxní, že SSSR na hry v Londýně ještě svoji výpravu nevyslal, jelikož dosud neměl vlastní národní olympijský výbor. MOV k této otázce přistupoval se smíšenými dojmy. Jednak negativně, kdy se MOV obával, že Sovětský svaz bude chtít konkurovat olympiádě organizováním světových spartakiád, čímž by byly satelity SSSR vyjmuty z pole působnosti MOV, a jednak pozitivně, kdy příchod světové vítězné velmoci na olympijská sportoviště by přinesl logicky větší prestiž mezinárodního olympismu a pomohl by šířit olympijskou myšlenku v dalších státech světa. V červnu 1948 se v Budapešti konalo setkání představitelů olympijských výborů nově vytvořeného sovětského bloku řešící účast na hrách v Londýně. Moskva viděla problém v případné účasti sportovců bývalých fašistických států a sovětské satelity rovněž zajímal postup v případě neúčasti Sovětského svazu na hrách.

¹⁸⁸ BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 32.

Nakonec bylo rozhodnuto, že sovětští představitelé nebudou žádat od svých satelitů, aby se zřekly účasti na hrách v případě startu sportovců z bývalých fašistických států a také nežádali, aby lidové demokracie činily svoji účast závislou na účasti Sovětského svazu.¹⁸⁹

Pro československé barvy byla londýnská olympiáda mimořádně úspěšná, sportovci získali šest zlatých medailí. Svoji hvězdnou kariéru zde mj. začal běžec Emil Zátopek. Výprava sbírala ocenění kromě běhu i v boxerských soutěžích, kanoistice nebo gymnastice.¹⁹⁰

Bohužel posledně zmiňovaný sport doprovázela tragédie. Jedna ze členek zlatého družstva sportovních gymnastek – Eliška Misáková – krátce po příletu do Londýna začala pociťovat bolesti hlavy a nevolnost, ke kterým se záhy přidala teplota a bolesti zad. Angličtí lékaři diagnostikovali dětskou obrnu, vůči které tenkrát nebylo léku. Svůj boj se zákeřnou chorobou mladá Misáková prohrála, zrovna když československé gymnastky nastupovaly k poslední disciplíně, ve které se jim podařilo předstihnout soupeřky z Maďarska. Elišce Misákové byla zlatá olympijská medaile udělena in memoriam.¹⁹¹

Za počátek soupeření Západu a Východu na sportovních kolbištích lze považovat první start Sovětského svazu na olympijských hrách v Helsinkách v roce 1952. Mírové soupeření mezi státy se začalo pomalu vytrácet. Organizátoři her se museli vypořádat s existencí dvou německých a dvou čínských států. Německá demokratická republika (NDR) v té době většinou států ještě nebyla uznávána, takže pozváni byli jen sportovci západního Německa a kuriózně Sársko (polonezávislý stát pod správou Francie), které startovalo na hrách coby samostatná výprava poprvé a naposledy v historii. Čína obdržela dvě pozvánky. Jedna připadla Čínské lidové republice, druhá Čínské republice sídlící na ostrově Tchaj-wanu. Po zjištění, že se pevninská Čína účastní her, opustili Tchajwanci olympiádu, aniž by zasáhli do soutěží.¹⁹²

Středobodem her byla však stále premiérová účast Sovětského svazu. Ten původně zamýšlel, že jeho sportovci budou na jakoukoli soutěž vysíláni každý den ze svého území a po skončení soutěže hned stahováni zpět. Nakonec se sovětští představitelé spokojili s ubytováním své výpravy mimo olympijskou vesnici. Na helsinských hrách započal bodovací boj mezi sovětskou a americkou výpravou. Sověti velice pečlivě zaznamenávali umístění svých sportovců a neváhali je prezentovat na tabuli ve svém rezidenčním areálu.¹⁹³

¹⁸⁹ ERBEN, E., HAVRÁNKOVÁ, H.: *Český olympismus*. Praha 1999, s. 73.

¹⁹⁰ BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 32.

¹⁹¹ ERBEN, E., HAVRÁNKOVÁ, H.: *Český olympismus*. Praha 1999, s. 74.

¹⁹² BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 32.

¹⁹³ SENN, A. E.: *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign 2011, s. 102.

Každá ze stran po olympiádě prohlašovala něco jiného (dle SSSR soupeření skončilo remízou, Američané se prohlašovali za vítěze), avšak prvotní účast Sovětského svazu byla hodnocena kladně jak po stránce sportovní, tak i po stránce ekonomické.

MOV nicméně nerad viděl počínající rivalitu mezi světovými velmocemi. Již v meziválečném období MOV odmítl vytvoření oficiálních bodovacích tabulek. Nešlo však efektivně zamezit vytváření těch neoficiálních. Znamý odpůrce profesionalismu předseda MOV Avery Brundage marně poukazoval na to, že takové bodování „*je v rozporu s pravidly a duchem olympijských her, jež jsou soutěží jednotlivců, kde se žádné týmové body nepočítají*“.¹⁹⁴

V roce 1956 byla studená válka už dávno v plném proudu. Pod dohledem Chruščova navíc v SSSR probíhala destalinizace. Sovětské síly rovněž v této době potlačily nepokoje v Maďarsku, zato v Polsku bylo povstání potlačeno místními ozbrojenými složkami. Nejvíce byla mezinárodní situace vyhrocená kvůli Suezské krizi. K Izraeli se připojila Velká Británie a Francie, naproti tomu Sovětský svaz se přidal na stranu Egypta. Spojené státy odmítly podpořit akce svých atlantických spojenců, takže celá akce pro Velkou Británii a Francii skončila fiaskem.¹⁹⁵

Výše zmíněné události měly vliv na průběh olympijských her konaných netradičně na konci roku 1956 v australském Melbourne. Svoji účast na hrách odřekla Čína kvůli přítomnosti Tchaj-wanu, zatímco Egypt a Libanon se odmítly zúčastnit kvůli egyptsko-izraelské válce a obsazení Suezú britsko-francouzskou koalici. Řada států protestovala proti sovětské invazi do Maďarska a nezůstalo jen u slov, jako protest proti tomuto násilnému aktu se her nezúčastnily Lichtenštejnsko, Nizozemsko, Švýcarsko a Španělsko.¹⁹⁶ I tak se MOV celkem naivně pokoušel o depolitizaci her a vyzval k respektování olympiády jako soutěže jednotlivců, nikoliv jednotlivých států.¹⁹⁷

Jeho slova se však mýjela účinkem. Nejvýmluvnější ilustrací politického napětí byl finálový zápas ve vodním pólu mezi reprezentacemi Sovětského svazu a Maďarska. Olympijský bazén zbarvila po násilnostech obou týmů krev a rozhodčí museli zápas přerušit. Maďaři však nakonec získali zlaté medaile a aspoň tímto způsobem se pomstili nenáviděným okupantům. Navzdory všem politickým krizím byly hry úspěšně. Sovětská výprava bydlela v olympijské vesnici spolu s ostatními, což umožňovalo prohloubení kontaktů

¹⁹⁴ SENN, A. E.: *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign 2011, s. 102.

¹⁹⁵ DOCKRILL, M. L., HOPKINS, M. F.: *The Cold War, 1945–1991*. London 2005, s. 68.

¹⁹⁶ KOLEČKO, J.: *Kronika olympijských her 1896–1996*. Praha 1996, s. 93.

¹⁹⁷ SENN, A. E.: *Power, politics and the Olympic Games*. London 2005, s. 108.

se znesvářenými stranami. Zajímavým dokladem tohoto sblížení byla zlatá československá diskářka Olga Fikotová s rovněž zlatým kladivářem Američanem Haroldem Connollym.¹⁹⁸ Jejich vztah skončil manželstvím a později na hrách v roce 1972 nesla Olga Fikotová-Connollyová vlajku Spojených států amerických při slavnostním zahájení her v Mnichově.

Olympiády v letech 1952 a 1956 tak předznamenávaly, jakým směrem se budou ubírat olympijská sportovní klání dvou supervelmocí. Hry se tak staly jedním z mnoha míst střetávání Západu a Východu v rámci studené války. I přes snahu MOV olympijské ideály ustoupily politickým tlakům. Zpolitizované soupeření vrcholilo v osmdesátých letech, kdy dochází ke vzájemnému bojkotu po sobě jdoucích her v Moskvě 1980 a Los Angeles 1984.

7.2 Cesta k Moskvě 1980

Střet USA a SSSR o vliv a ideologii kvůli nahromaděnému jadernému arzenálu nikdy nepřerostl v přímý vojenský konflikt. To však neznamená, že by toto střetávání bylo bez několika dramatických momentů.

Začátek studené války a jeho časové vymezení se může lišit. Většina historiků se kloní k názoru, že vypuknutí studené války započalo krátce po skončení 2. světové války. Někteří (např. Melvyn Leffler¹⁹⁹) spojují studenou válku se vznikem komunistického státu a nalézají jeho kořeny v období po říjnové revoluci v roce 1917. Pokud se ale přikloníme k většině badatelů, tak počátek studené války můžeme spojovat s událostmi jako americké vyhlášení Trumanovy doktríny nebo sovětské odmítnutí Marshallova plánu v roce 1947, případně nástup komunistů k moci v Československu v roce 1948 či sovětská blokáda Západního Berlína o rok později.²⁰⁰

Neméně dohadů panuje i o jejím konci. Podle některých skončila studená válka vyřešením karibské krize v roce 1962. To zahájilo období mezinárodního uvolňování trvající až do konce sedmdesátých let. Následující období po sovětské invazi do Afghánistánu v roce 1979 tito historici považují za druhou studenou válku končící až pádem Berlínské zdi o deset let později. Jiní termínem studená válka označují celé období, ať už po první, nebo druhé světové válce, až do roku 1989.

Jestli můžeme o časovém vymezení studené války polemizovat, tak o její povaze panuje shoda. Studená válka byla především soubojem totálním, ať už se bavíme o rozsahu nebo cílech jejích účastníků. To byly hlavní prvky výrazně odlišující se od podobných situací

¹⁹⁸ BENDL, V. a kol.: *Knihy olympijských her*. Praha 1994, s. 38.

¹⁹⁹ DRULÁK, P.: *Metafory studené války*. Praha 2009, s. 8.

²⁰⁰ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 645.

v minulosti. To, co zpočátku začalo jako konflikt o Evropu, přerostlo do globálního rozměru. Obě strany, Západ a Východ, se snažily v dlouhodobém horizontu úplně porazit svého soupeře, neboť nic jiného by konflikt neukončilo. Střetávání demokratických států na jedné straně s totalitními státy, na straně druhé bylo doprovázeno i soubojem ideologickým. Velice důležitým momentem studené války byl prostý fakt, že šlo i o hospodářskou soutěž mezi kapitalistickou tržní ekonomikou a socialistickým plánovaným hospodářstvím.

Jaké hlavní události a procesy formovaly vztahy mezi Západem a Východem od konce 2. světové války po osmdesátá léta? Za deklaraci studené války může být považován projev prezidenta Harry S. Trumana pronesený před Kongresem v roce 1947. Tato řeč formulovala to, co se později stalo známé pod termínem „Trumanova doktrína“. Od porážky Japonska v srpnu 1945 až po onen projev v březnu 1947 se americko-sovětské vztahy zhoršily. Napětí panovalo ohledně vytváření sovětských satelitů ve východní Evropě, íránské ropy, spojenecké okupace Německa, Řecka a Turecka.²⁰¹

Doktrína si vytyčila za cíl zadržování komunismu a jeho agrese v zájmu národní bezpečnosti USA kdekoliv na světě. Tato politika zadržování měla být použita hlavně v Řecku (zmítaného občanskou válkou) a Turecku. Ačkoliv byl Západ přesvědčen o opaku, Stalin nepomohl řeckým komunistům v podnícení revoluce, ačkoliv by jistě uvítal oslabení pozic Západu v Řecku. Větší zájem měla Moskva o kontrolu nad Černomořskými úžinami a vybudování základny v tomto regionu, avšak USA zareagovaly vysláním loďstva do východního Středomoří, což dalo Stalinovi patřičný signál.²⁰²

Kongres vyčlenil 400 milionů dolarů na vybudování amerických námořních základen ve Středozemním moři a k vyzbrojení řecké a turecké armády, což mělo stabilizovat situaci před případnou sovětskou expanzí. Pro státy, které však již podléhaly sovětskému vlivu, doktrína moc možností nenabízela. USA se zachovaly odlišně na rozdíl od období po 1. světové válce, kdy měla navrch politika izolacionismu. Tentokrát jasně demonstrovaly ochotu převzít odpovědnost za osud svobodného demokratického světa.²⁰³

Trumanova doktrína vedla ke zvýšenému zapojení do evropských záležitostí. Její důležitou součástí se stal Marshallův plán²⁰⁴, spočívající v nabídnutí finanční pomoci evropským státům k oživení a nastartování jejich hospodářství. Tato americká pomoc ve formě

²⁰¹ SANDER, V.: *The Cold war and the Americas 1945–1981*. Cambridge 2012, s. 22.

²⁰² LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997, s. 72.

²⁰³ Tamtéž, s. 73.

²⁰⁴ JOHNSON, P.: *Dějiny amerického národa*. Voznice 2014, s. 644.

darů, půjček a úvěrů dosáhla téměř 17 miliard dolarů. Nejvíce z ní profitovaly Velká Británie, Francie, Itálie a Německo.

Marshallův plán byl nabídnut, respektive čerpání z něj, i Československu²⁰⁵, ale na nátlak Sovětského svazu ho českoslovenští představitelé odmítli. Tento americký projekt přispěl významně k urychlení konsolidace západoevropských ekonomik a rovněž pozitivně zapůsobil na sociální a politickou situaci především v západní Evropě. Sovětský svaz v reakci na to vytvořil Radu vzájemné hospodářské pomoci (RHVP) v roce 1949, což se ukázalo být mocenským nástrojem Moskvy pro centrální ovládání ekonomik socialistických států.

7.3 NATO a první berlínská krize

Sovětský svaz s nelibostí přihlížel, jak se britská a americká německá zóna spojila a vytvořila bizonii v roce 1947. Francie se zprvu zdráhala s připojením své k německé zóně, ale o rok později se připojila i ona a vznikla trizonie. Na těchto základech se zformovalo západní Německo (NSR), vypracovala se ústava a připravovala měnová reforma. Není bez zajímavosti, že ve zdejší nově vytvářející se samosprávě měly komunistické strany malou roli. Západ se na konci roku 1947 setkal se sovětskými zahraničními ministry, avšak tato jednání o budoucnosti Německa nepřinesla žádnou dohodu. Stalin se tedy rozhodl k přímé akci přinutit Západ ke změně jeho politiky v Německu.²⁰⁶

Sovětský svaz trval na pokračování mezinárodní kontroly Porúří a dokončení demilitarizace. Mezitím proběhla v západních okupačních pásmech Německa měnová reforma. Stalin na to reagoval vzápětí vlastní měnovou reformou a zároveň nechal uzavřít všechny pozemní cesty a přístupy, včetně těch zásobovacích do západního Berlína. Započala první berlínská krize, kdy byl Berlín odříznut od okolního světa téměř rok.

O zásobování odříznutého Západního Berlína se postaral letecký most vojenských letectev západních velmocí. Zanedlouho američtí a britští piloti přepravovali 2 250 tun zásob denně. Rusové si postupně uvědomili, že pokračující blokádu nic nezískají a ani Spojenci neměli zájem na protahování leteckého mostu. Několikaměsíční jednání vyústila v dohodu a pozemní cesty do západního Berlína byly konečně otevřeny 12. května 1949.²⁰⁷

První berlínská krize byla jedním z důvodů založení Severoatlantické aliance (NATO) v roce 1949 ve Washingtonu.²⁰⁸ Tímto obranným společenstvím bylo upevněno politické

²⁰⁵ KAPLAN, K.: *Proměny české společnosti*. Praha 2007, s. 29.

²⁰⁶ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997, s. 99.

²⁰⁷ BRIGGS, A.: *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*. Praha 1997, s. 379.

²⁰⁸ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997, s. 105.

a ekonomické spojení mezi USA a západními evropskými státy. Stalin na to odpověděl v roce 1955 vytvořením Varšavské smlouvy (oficiální název byl „Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci“) sdružující státy východní bloku do vojenského paktu, který existoval až do roku 1991.²⁰⁹

7.4 Berlínská zeď a karibská krize

Jestli byl Západ překvapen první berlínskou krizí, tak uzavření hranice mezi východním a Západním Berlínem mu přinesl doslova šok. K tomu došlo v srpnu 1961. Než k němu došlo, tak více než 2 500 000 východoněmeckých občanů prchlo před komunistickým režimem. Bylo mezi nimi mnoho lékařů, zubařů, lékárníků nebo soudců a prokurátorů. Z dnešního pohledu nám může připadat podivné, že komunisté takový exodus možkú nezastavili dříve. To lze vysvětlit tím, že se v odlivu lidí snadno infiltrovali tajní agenti STASI (východoněmecká tajná policie). Rovněž s trochou nadsázky lze tvrdit, že odchod oponentů vůči režimu snižoval zároveň počet odpůrců v samotném východním Německu.²¹⁰

Sovětský vůdce Nikita Chruščov správně předvídal, že Západ nebude ochoten riskovat válku kvůli rozdělení Berlína. Tak se fakticky potvrdil status quo a napětí studené války přetrvávalo. Churchillova železná opona tak získala v Berlínské zdi svoji reálnou podobu, kdy se státy NATO a Varšavské smlouvy přes ni nadále navzájem ostražitě sledovaly.²¹¹

Do další hazardní akce se Chruščov pustil v roce 1962. Svých politických cílů se snažil dosáhnout rozmístěním jaderných zbraní na Kubě. Sovětský svaz obhajoval tento krok údajným zajištěním bezpečnosti ostrova, ve skutečnosti však šlo o otázky Berlína, mezinárodního uznání Německé demokratické republiky (NDR) a nastolení geopolitické rovnováhy. USA totiž měly své operační základny v Turecku, poblíž hranice se Sovětským svazem, zatímco samotný Sovětský svaz podobnými předsunutými pozicemi nedisponoval.²¹²

Při berlínských krizích USA nebyly ochotny riskovat vojenský konflikt, ale u karibské krize Washington byl ochoten riziko konfrontace podstoupit, což Chruščova zaskočilo. Americký postoj přinesl očekávané výsledky. Aby si Chruščov zachoval tvář, navrhl demontování raket na Kubě pod podmínkou, že USA učiní totéž v případě svých raket v Turecku a zároveň se zaváží nenapadnout Kubu. Američané na tyto požadavky

²⁰⁹ DOCKRILL, M. L., HOPKINS, M. F.: *The Cold War, 1945–1991*. London 2005, s. 71.

²¹⁰ CROZIER, B.: *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha 2004, s. 156.

²¹¹ BRIGGS, A.: *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*. Praha 1997, s. 381.

²¹² LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997, s. 217.

přistoupili, avšak v průběhu této krize se svět ocitl na pokraji jaderné války. Pro podobné případy v budoucnu byla zřízena tzv. „horká“ linka mezi Washingtonem a Moskvou.²¹³

Obě mocnosti si uvědomovaly rizika jaderných zbraní, a tak pro příště se soupeření mělo přesunout na pole strategických zbraní. V důsledku toho byly podepsány smlouvy o kontrole zbrojení. V roce 1963 byla podepsána Smlouva o zákazu jaderných zkoušek v atmosféře, na zemském povrchu a pod mořskou hladinou (*Test Ban Treaty*). O pět let později následovala Smlouva o nerozšiřování jaderných zbraní (*Non-Proliferation Treaty*). Tyto dohody byly uzavřeny pod taktovkou USA a SSSR, což se ne všem státům zamlouvalo. De Gaullova Francie se k těmto ujednáním vůbec nepřipojila, poněvadž vyvíjela snahu o vlastní jadernou nezávislost.²¹⁴

7.5 Olympiáda v Moskvě

Sovětští reprezentanti, jak již bylo uvedeno dříve, si odbyli svoji premiéru na olympiádě v Helsinkách. I když Sovětský svaz nestartoval na všech olympijských hrách, patří k neúspěšnějším sběratelům medailí v historii.

V dějinách sovětského sportu bylo zásadním přelomem udělení pořádání letních olympijských her Moskvě pro rok 1980. Nicméně Sovětský svaz nebyl první socialistický stát usilující o pořádání her. V padesátých letech se ucházela o pořadatelství maďarská Budapešť a v sedmdesátých letech se dokonce zvažovala kandidatura Prahy. Moskva projevila zájem pořádat hry již v roce 1976, avšak musela se sklonit před kanadským Montrealem, který vybral MOV na svém 69. zasedání v Amsterdamu v květnu 1970.

Moskva se znovu přihlásila se svojí kandidaturou pořádání her v roce 1980, kdy jejím konkurentem bylo americké Los Angeles. Zásadní pro udělení XXII. letní olympiády bylo 75. zasedání MOV v říjnu 1974 ve Vídni. Za přítomnosti 64 delegátů byla za dalšího pořadatele her jednomyslně zvolena Moskva.²¹⁵ Hlavní město Sovětského svazu se tak stalo sedmnáctým pořadatelským městem v historii moderních olympiád.²¹⁶ Některá sportovní klání se však konala i v dalších městech ruské říše. Estonský Tallin hostil olympijskou fregatu a kvalifikační část fotbalového turnaje si rozdělily mezi sebe stadiony v Minsku, Kyjevě a Leningradu. Rudé právo v reakci na to přineslo tento pochvalný článek:

“[...] Sedmimilionové hlavní město SSSR má pro uspořádání letních olympijských her podmínky, jako málokteré jiné město na světě. Ať už jde o sportoviště, ubytovací kapacity

²¹³ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997 Tamtéž, s. 219.

²¹⁴ Tamtéž, s. 220.

²¹⁵ Prezentace Moskvy jako kandidátského města Srv.: 75 th season, Wien 1974, *Olympic Review*, 1974 October No. 82, s. 496–499.

²¹⁶ POPOV, S. SREBNICKIJ, A.: *Moskva, město olympiády*, Moskva 1978, s. 4.

*nebo široké zázemí zkušených tělovýchovných funkcionářů. A to je nutno říci, že do začátku her organizátorům zbývá bezmála šest let, kterých nepochybně využijí k výstavbě dalších zařízení, aby se před celým sportovním světem prezentovali v tom nejlepším světle, aby dokázali, že jim byla kandidatura přiznána právem. [...]*²¹⁷

Příprava moskevských her se kryla s obdobím tzv. politiky deténte (uvolňování) mezi USA a SSSR. V ní se pokoušela hrát zásadní roli Francie, kdy de Gaulle dokonce v roce 1966 navštívil Moskvu a odsoudil americkou intervenci ve Vietnamu, nicméně nemohl přijmout nekompromisní sovětské stanovisko ohledně legitimity východoněmeckého režimu. Ve stejném roce americký prezident Johnson vyhlásil politiku budování mostů (*bridge-building*) pro posílení politických, hospodářských a kulturních kontaktů s východoevropskými státy a Sovětským svazem. Avšak americká ani francouzská deténte neobstála proti agresivnímu prosazování tzv. Brežněvovy doktríny, které padlo za oběť mj. Československo v roce 1968.²¹⁸

Soumračným dnem pro politiku deténte byla sovětská invaze do Afghánistánu v roce 1979, která měla zabránit pádu místního komunistického režimu. Na rozkaz Leonida Brežněva bylo mobilizováno 50 000 branců, a to hlavně z oblastí Střední Asie, takže v první vojenské vlně stáli především sovětsí muslimové. Šlo o největší mobilizaci od dob 2. světové války. Jak se později ukázalo, šlo o poslední válku, co sovětská armáda vedla.²¹⁹

Ačkoliv je sovětská invaze v souvislosti s olympijskými hrami v Moskvě pokládána za hlavní příčinu jejich bojkotu USA a dalšími západními státy, není tomu tak. Faktem je, že Američané nebyli nadšení z přidělení her Moskvě. Plně si uvědomovali, že akce těchto rozměrů a publicity nabízí Sovětskému svazu unikátní platformu pro propagování jeho společenského zřízení. Jak již bylo uvedeno, MOV se v celé své historii pokoušel hrát usmiřovací a apolitickou roli, ale ne vždy se mu jí podařilo dostát. Velké akce typu olympiád se v této době již dávno etablovaly coby zástupné bojiště v rámci studené války a Spojené státy americké se do jisté míry právem obávaly sportovní porážky a okázalé prezentace úhlavního nepřítele, což by se jistě projevilo na světovém mínění.

Invaze do Afghánistánu tak byla překvapivou, ale o to více vítanou záminkou pro USA ospravedlnit zamýšlený bojkot moskevské olympiády. Administrativa prezidenta Cartera vydala jasné prohlášení, že pokud nedojde k úplnému stažení sovětských jednotek

²¹⁷ *Poprvé v historii socialistický stát pořadatelem OH – Moskva zvítězila.* Rudé právo, ročník 55, číslo 252, 24. 10. 1974, s. 1.

²¹⁸ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce.* Praha 1997, s. 222–223.

²¹⁹ NOVÁK, M.: *Džihád proti Kremlu. Sovětská válka v Afghánistánu a zrod Al-Káidy.* Praha 2008, s. 55–56.

z Afghánistánu, tak se Spojené státy nezúčastní letních olympijských her 1980 konaných v Moskvě. Carter následně americkému obyvatelstvu předložil sovětskou invazi jako „největší ohrožení míru od dob 2. světové války“²²⁰ a většině Američanů toto sdělení stačilo k obhájení záměru bojkotovat hry.

Předseda MOV Lord Kilanin na výhrůžky Washingtonu bojkotovat hry vzpomínal takto:

„[...] V prvních dvou lednových týdnech se začala rýsovat skupina organizující bojkot. Zpočátku připomínala zastrašující tah a mnohá prohlášení Bílého domu mě vedla k tomu, abych si myslel, že Washington není správně obeznámen s olympijskou strukturou. Naivní myšlenky přemístit hry do jiného města nebyly politicky možné a návrh na jejich odložení o rok nebral v úvahu komplexní charakter mezinárodního sportovního programu a striktních pravidel MOV, která stanovují, že hry se konají vždy v posledním roce olympiády. [...]“²²¹

Prezident Carter vyvinul tlak na americký olympijský výbor a dal mu jasně najevo, že je mimo veškerou debatu, aby se američtí sportovci účastnili olympijských her v Moskvě. Přesto zástupci amerického výboru nechali uspořádat sjezd sportovních svazů, aby o takto závažném rozhodnutí proběhlo hlasování. Dle regulí MOV rozhodnutí o účasti na hrách je pouze věcí příslušného národního výboru, nikoliv vlády. Jakékoliv politické vměšování vlády mohlo vést k vyloučení z olympiády.²²² Spolupráce amerického olympijského výboru tak nebyla zdaleka jistou věcí.

Vypjatá jednání a následná hlasování neunikla pozornosti československého Rudého práva, článek s titulkem „Carter znovu zakazuje“ je více než výmluvný:

„[...] Spojené státy oficiálně oznámily, bez ohledu na konečné rozhodnutí národního Olympijského výboru USA, že se nezúčastní olympijských her v Moskvě. Oznámil to mluvčí amerického ministerstva zahraničí Hodding Carter v Bonnu, kde doprovázel ministra C. Vance na jeho cestě západoevropskými zeměmi. USA ospravedlňuje svůj krok datem 20. února, které 4. ledna prezident Carter jednostranně stanovil jako ultimátum ke stažení sovětských vojsk z Afghánistánu. Tato záminka má manévru Washingtonu dodat zdání korektnosti a morálnosti. [...]“²²³

²²⁰ CARACIOLLI, T., CARACIOLLI, J.: *Stolen Dreams of the 1980 Moscow Olympic Games*. Chicago 2008, s. 81.

²²¹ IVANOV, A.: *Antikomunismus a olympijská hnutí*. Praha 1987, s. 34.

²²² CARACIOLLI, T., CARACIOLLI, J.: *Stolen Dreams of the 1980 Moscow Olympic Games*. Chicago 2008, s. 84.

²²³ *Carter znovu zakazuje*. Československý sport, ročník 37, leden 1980, s. 1.

Hlasování se uskutečnilo v dubnu 1980 v Colorado Springs. Americký výbor zastrašen Carterovými pohrůzkami o finančních a právních důsledcích v případě „nesprávného“ hlasování, se podvolil konečnému zákazu zúčastnit se moskevských her. Carterovi navíc hrála do karet silná podpora Kongresu. Výbor byl přitlačen ke zdi i tím, že celá řada sponzorů a televizních společností odpírala vyplacení příspěvků olympijskému výboru, dokud nerozhodne o bojkotu her.²²⁴ K jeho odvrácení nepomohlo ani osobní setkání Lorda Kilanina s prezidentem Carterem.

USA se snažily přimět svoje politické spojence k připojení bojkotu. Rudé právo hned přispěchalo se svým náhledem na věc:

*[...] Carterovi poradci se znovu rozjždějí za hranice, nátlak má možná poněkud diplomatictější charakter než vůči delegátům amerického sportu, smysl však zůstává stejný: z pozice síly, z pozice „světového četníka“ nutit ostatní k poslušnosti. Není tedy žádným překvapením, že poté, co se Carterově administrativě podařilo surovým způsobem potlačit vroucí touhu sportovní mládeže své země po olympijských vavřínech, zdvihli znovu hlavu všichni odpůrci olympijské Moskvy v západní Evropě. [...]*²²⁵

Bojkot byl podpořen řadou států NATO, nicméně většina se nakonec her zúčastnila. Ke Carterově bojkotu se přidali jeho spojenci jako Chile, Jižní Korea nebo Izrael. Řada islámských států se rovněž připojila k bojkotu, avšak paradoxně Afghánistán svoji výpravu na hry vyslal. Celkem na 65 zemí se her v Moskvě nezúčastnilo, ale některé uváděly jiné příčiny než americký bojkot. Her se tak zúčastnilo 81 států, což bylo nejméně od olympiády v Melbourne v roce 1956. Výpravy Francie, Španělska, Velké Británie a Itálie na hrách startovaly, ale svůj nesouhlas s invazí do Afghánistánu dávali najevo tím, že nastupovaly pod olympijskou vlajkou, nikoliv tedy vlajkou své země.

7.5.1 Bojkot jako prostředek zahraniční politiky USA

Zahraničněpolitické zájmy USA nezahrnovaly pouze Afghánistán, ale celý Perský záliv. Pro Spojené státy byl sovětský vpád do Afghánistánu jasným důkazem agresivního chování Sovětského svazu na mezinárodní scéně. Navíc se sovětské jednotky ocitly o 1500 kilometrů blíže k Hormuzským úžinám, kterými vyplouvaly veškeré ropné tankery z Perského zálivu. Když se k tomu přidala neklidná situace v Íránu, kdy na počátku roku 1979 byl sesazen proamerický šáh Rezá Pahlaví, tak Američané se začali obávat o vliv v této oblasti. Panovaly

²²⁴ CARACIOLLI, T., CARACIOLLI, J.: *Stolen Dreams of the 1980 Moscow Olympic Games*. Chicago 2008, s. 88.

²²⁵ USA vynucují poslušnost. Československý sport, ročník 37, duben 1980, s. 1.

tak obavy, že Sovětský svaz se pokusí nahradit v tomto regionu USA, což se sice nepotvrdilo, ale americká politika se řídila tímto předpokladem.²²⁶

V době sovětské invaze neměli Američané kapacitu na razantní protiopatření. Prezident Carter však cítil, že je nutné udělat aspoň některé kroky, které by potvrdily rozhodnost USA vůči postupu Sovětského svazu. Takovým krokem se jevil bojkot olympijských her jako zajímavý donucovací prostředek. Později tento čin Carter hájil jako nejostřejší možný.²²⁷ V amerických kruzích panovalo přesvědčení o správnosti tohoto postupu, který měl za cíl otupit agresivní postoj Sovětského svazu. Později se ale naděje vkládané do bojkotu jevily jako přehnané, navíc prohloubení politizace her neprospělo ani Spojeným státům a ani olympijskému hnutí.

Vzdálenost mezi kontinenty tak byla potvrzena celkovou bilancí afghánské krize. Je pravda, že invazi odsoudila řada států, avšak kromě Velké Británie a Spolkové republiky Německo vyslaly všechny západoevropské země své výpravy na letní olympijské hry v Moskvě. USA paradoxně nevyšla ani politika hospodářských sankcí vůči SSSR, jelikož západní Evropa využila těchto uvolněných trhů pro odbyt vlastního zboží. Za rok 1980 západoněmecký vývoz vzrostl o 31 % do Sovětského svazu a o 33 % do Francie.²²⁸

Americký politicky motivovaný bojkot barvitě hodnotilo ve své zprávě československé předsednictvo ÚV KSČ, zde je z ní výňatek:

„[...] Licoměrnost a zákeřnost buržoazní ideologie nezná mezí. Jak daleko jdou ve svém farizejství, ukazuje také kampaň proti olympijským hrám v Moskvě. Je známo, že už řadu let se v buržoazním tisku ozývají hlasy proti mezinárodním setkáním sportovců, na nichž se demonstruje přátelství mezi národy, jejich touha po míru a kde se stále více projevují i úspěchy socialistických zemí. Tím více je reakčním silám proti myslí, že by se olympiáda měla uskutečnit v první socialistické zemi, v Sovětském svazu. Spoléhají na krátkou paměť lidí. Celé roky zdůrazňovaly, že politika do sportu nepatří. Ale dnes všechny jejich činy dosvědčují, že se snaží zneužít sportu pro tu nejreakčnější politiku, a aby znemožnily konání olympijských her v Moskvě, jsou ochotny pohřbit samu olympijskou myšlenku. [...]“²²⁹

Není sporu o tom, že vysoký počet absentujících zemí se projevil na kvalitativním propadu startovního pole sportovců, ale jinak samotné hry se uskutečnily bez výraznějších problémů. Výsledky bojkotu tak byly rozpačité, Sovětský svaz jím nebyl donucen k odchodu

²²⁶ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997, s. 222–293.

²²⁷ SENN, A. E.: *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign 2011, s. 186.

²²⁸ The New York Times, 12. 12. 1980.

²²⁹ Národní archiv Praha, fond ÚV KSČ – předsednictvo ÚV KSČ 1976–1981 (02/1)

z Afghánistánu, naopak sovětská armáda operovala na jeho území dlouhých deset let. Avšak předpovědi o rychlé vojenské akci vzaly za své. Vždyť za dobu afghánského dobrodružství se v čele SSSR vystřídali čtyři tajemníci a ne nadarmo, vzhledem k vysokým ztrátám a celkovému výsledku, konflikt získal označení „sovětský Vietnam“.

7.6 Olympiáda v Los Angeles

Neúčastí států východního bloku na hrách v Los Angeles vyvrcholila série bojkotů, která započala již v roce 1976 na hrách v Montrealu, kdy dvacet sedm afrických států odvolalo své výpravy na protest proti účasti Nového Zélandu. Ten i přes četné rezoluce OSN nadále udržoval styky s rasistickou Jihoafrickou republikou. Afriku tenkrát reprezentovaly pouze Senegal a Pobřeží Slonoviny.²³⁰

Jediným kandidátem pro pořádání XXIII. olympijských her v roce 1984 bylo americké Los Angeles, které hry již hostilo v roce 1932. Do pořádání her se po finančním fiasku v Montrealu nikdo nehrnul. MOV měl mít na první pohled jednoduchou úlohu.

V prvé řadě tady byla zkušenost s americkým Denverem, který měl pořádat zimní olympijské hry v roce 1976, kdy se město na poslední chvíli rozhodlo z pořadatelství vycouvat, a tak situaci musel zachraňovat rakouský Innsbruck. Důvodem byla neochota denverských obyvatel financovat hry „ze svého“. Aby se něco takové neopakovalo, přispěchala skupina podnikatelů z Los Angeles s ujištěním, že dokážou uspořádat hry i bez státní finanční podpory. Dokonce zde byl příslib podílu pro MOV z předpokládaného výtěžku z her. I tak zde panovala řada nevyjasněných otázek a pořadatelství bylo definitivně přiděleno Los Angeles až v korespondenčním hlasování na podzim v roce 1984.

Kde se tedy měly získávat peníze při pořádání olympijských her? Byl to především prodej televizních práv, prodej reklamy a sponzorské dary od více než třiceti společností jako například Coca-Cola, Lewis Strauss, General Motors či McDonald's, dohromady skoro 400 milionů dolarů. Jen televizní společnost ABC stála exkluzivní televizní práva 225 milionů dolarů, což bylo třikrát více, než zaplatila společnost NBC na předchozích hrách.²³¹ Komeracionalizace her se stala záhy terčem ostré kritiky Sovětského svazu a jeho satelitů. Mnoho odsuzujících článků se vyrojilo k přebujelé komercializaci her, po bojkotu moskevské olympiády nabyly na intenzitě. Zde je jak tento problém viděl časopis Stadion:

„[...] Oděvní firma Levi Strauss vložila do přípravy her 8 milionů dolarů. Obleče celý tým USA, činovníky a personál her do oficiálních olympijských úborů. Návrhy stejnokrojů

²³⁰ BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 52–53.

²³¹ IVANOV, A.: *Hry na prodej*. Praha 1986, s. 25.

*jsou vystaveny ve výkladech prodejen po celých USA a po OH si je bude moci kdokoli koupit. Firma počítá se 100 miliony dolarů zisku, přestože vložila do reklamy 50 milionů dolarů. Pivovary Anheuser-Bush vložily 10 milionů dolarů. Zaplavily Ameriku krabicemi s pivem Budeweiser-Olympic se znakem pěti kruhů. Počítají s desítkami milionů zisku. Firma Fudži vložila 5 milionů a pronajala si m. j. bývalé olympijské vítěze Dona Scholandera, Jima Ryuna a Wilmu Rudolphovou, kteří, oblečení v olympijských úborech, propagují její výrobky pro film a foto v televizi a na plakátech. Mezinárodní potravinářský koncern McDonald's „podpořil“ OH devíti miliony dolarů a má právo nazývat se „oficiálním olympijským kuchařem“. Řetězec obchodních domů Southland Corp. postavil za 3 miliony dolarů cyklistický stadion. Za to je „olympijským stavitelem“. [...]*²³²

Podobných útoků se na organizaci „kapitalistických her valila“ celá řada. Proměňovaly se ale důvody, proč odsuzovat konání her v Los Angeles. Kupříkladu tu byly zprávy o špatném ovzduší a smogu, který svíral město andělů. Švédský žurnalista tato tvrzení dokazoval tím, že si na pravidelné běhání po městě bral plynovou masku.²³³ Pak tu bylo poukazování na „čistotu“ amerických sportovců, kdy při Panamerických hrách vyšlo najevo, že si někteří těžcí i lehcí atleti pomáhali k lepším výkonům dávkami syntetických anabolik nebo rovnou testosteronem, podporujícím svalový růst. Na to konto se volalo po zásahu MOV.²³⁴

Zajímavé změny proběhly na politické scéně. Do úřadu prezidenta USA byl zvolen Ronald Reagan, který deklaroval „uzbrojení“ Sovětského svazu a „přehřátí“ ekonomického potenciálu sovětského socialistického tábora. Na podzim 1982 zemřel po dlouhé nemoci jeden z hlavních představitelů neostalinismu Leonid Brežněv. Do čela SSSR se dostal umírněný Jurij Andropov vzbuzující naděje na změny v sovětské mezinárodní politice. V čele Národního olympijského výboru provedl změny ve vedení, díky čemuž se zmírnila kritika XXIII. olympijských her v Los Angeles. To však nemělo dlouhého trvání, když v únoru 1984 umírá Andropov a nahrazuje ho Konstantin Černěnko, zastánce brežněvovské politiky. Opět se vztahy mezi Sovětským svazem a USA staly více konfrontační. Mezitím tisk přinášel zprávy o vysoké zločinnosti v Los Angeles:

„[...] Los Angeles je světoznámé šokující mírou kriminality. Jen ve vnitřním okruhu města je ročně 2 000 vražd, šest mrtvol denně. Dr. Edwards však vychází ve své kritice z výbušného sociologicko-etnografického napětí v mnohamilionovém aglomerátu, které je

²³² BUREŠ, K. Stadion, 1984.

²³³ Stadion 1984, s. 1.

²³⁴ BUREŠ, K. Kočka Běhá dokola. Stadion, 1984.

*živným zdrojem zločinnosti. Převážná většina států, které připravují účast svých olympioniků na XXIII. letních hrách, žádá jejich organizátory o záruky bezpečnosti. Náčelník městské policie v Los Angeles šerif Sherman Block: „Bezpečnostní problémy přesahují možnosti policie.“ Většina Američanů je toho názoru, že hry jsou soukromou věcí, a při té se nedá nic garantovat. Hlavním problémem podle šerifa Blocka je příliv a pohyb obyvatelstva, které od roku 1978, kdy hry byly přiděleny „Andělům“, proměnilo toto město v obrovské mravenišťe. [...]*²³⁵

O účasti sportovců socialistického bloku se rozhodovalo v březnu a dubnu 1984. Smog a vysokou kriminalitu vystřídala obava o bezpečnost sportovců. Byla svolána schůzka socialistických států do Moskvy. Zde národní olympijský výbor SSSR ostatním představitelům oznámil úmysl protestovat proti zneužití olympijských her ke komerčním účelům a politickým cílům. Sovětský výbor vyzval ostatní, aby se připojili k jeho výzvě exekutivě MOV svolat mimořádné zasedání do Lausanne. Předseda MOV Juan Antonio Samaranch se snažil v kritické situaci vyjít vstříc SSSR a setkání svolal. Za přítomnosti obou stran, zástupců Organizačního výboru olympijských her v Los Angeles a Národního olympijského výboru SSSR. Samaranch uznal obavy sovětských zástupců a Američané na oplátku ujišťovali, že hry proběhnou v souladu s Olympijskou chartou a že sportovcům, budou zajištěny optimální podmínky včetně bezpečnosti.²³⁶

Jak se zanedlouho ukázalo, jednání v Lausanne byla jen zástěrkou toho, co se připravovalo již řadu měsíců, ne-li let. V prohlášení NOV Sovětského svazu mj. čteme:

„[...] Úřady USA však stanovisko MOV nevzaly na vědomí a nadále se hrubě vměšují do záležitostí, jež jsou výlučně v kompetenci organizačního výboru letních olympijských her v Los Angeles. Je známo, že od prvních dnů příprav na nynější olympiádu začala americká vláda uskutečňovat politiku zaměřenou na využití her ke svým politickým cílům. V zemi jsou rozněčovány šovinistické nálady a stupňuje se protisovětská hysterie.

*Za přímé podpory amerických úřadů se prudce aktivizovaly různé extremistické organizace a skupiny, jež si za svůj cíl otevřeně kladou vytvoření „nesnesitelných podmínek“ pro pobyt delegace SSSR a pro vystoupení sovětských sportovců. Připravují politické demonstrace proti SSSR a na adresu NOV SSSR, sovětských sportovců a oficiálních osobností se ozývají nezastírané výhrůžky fyzické likvidace. [...]*²³⁷

²³⁵ BUREŠ, K. *Šest vražd denně*. Stadion, 1984.

²³⁶ KOLÁŘ, F.: *Odveta za Moskvu. Bojkot XXIII. Olympijských her 1984 v Los Angeles*. Dějiny a současnost. 2006, č. 6.

²³⁷ Prohlášení NOV Sovětského svazu. *Stadion*, 1984.

Symbolicky byla neúčast Sovětského svazu a jeho satelitů vyhlášena v ten samý den (8. května), kdy do USA dorazil olympijský oheň, aby pokračoval ve své štafetě napříč zemí.²³⁸ Tak se stal bojkot Sovětského svazu a východního bloku realitou, s výjimkou rebelujícího Rumunska. Bojkot nepodpořila Čínská lidová republika, takže se poprvé stalo, že se her zúčastnilo ČLR i výprava Čínské republiky (Tchaj-wan). Celkový počet zemí, který se odmítl her zúčastnit, dosáhl na číslo devatenáct. Některé státy se neúčastnily z jiných důvodů (Burkina Faso například na protest proti JAR). Hry v Los Angeles proběhly sice úspěšně, nicméně absence sportovců východního bloku byla co do kvality znát v soutěžích jako kanoistika, šerm, gymnastika, vzpírání nebo zápase.

²³⁸ BENDL, V. a kol.: *Kniha olympijských her*. Praha 1994, s. 60.

8 OLYMPISMUS NA KŘÍŽOVATCE DĚJIN

8.1 Politické důsledky bojkotů

Studená válka za celou dobu své existence byla bojována různými lidmi a rozdílnými prostředky. Vřelá diplomatická jednání, hrozby, válečné konflikty, ultimáta. Západ a Východ ve svém konfliktu neváhaly využít zažitých nástrojů, ale zároveň objevovaly i nové možnosti jak zahnat protivníka do úzkých. Olympijské hry si tradicí a zvukem svého jména získaly zástupy obdivovatelů, a ne náhodou od svého znovuzrození získaly statut jedné z největších akcí vůbec. Byly ale oním účinným nástrojem politiky?

Ať už jako donucovací prostředek v případě USA nebo jako symbol odvety v případě SSSR, olympijské hry fungovaly spíše na papíře než reálně. Sovětské představitele bojkot nejenže od invaze do Afghánistánu neodradil, on jej spíše utvrdil ve správnosti jejich postupu. A organizátoři her v Los Angeles si mnuli ruce po vysokém zisku, které hry přinesly, nikterak zarmoucení faktem, že část nejlepších sportovců světa jim v jejich profitu nepomohla.

Souboj Západu a Východu se rozhodoval jinde než na olympijských sportovištích, a to za stoly politiků, kteří svými rozhodnutími ovlivnili osudy milionů lidí. Tak se stalo, že americký prezident Ronald Reagan v březnu 1983 oznámil v televizním projevu Američanům začátek rozsáhlého výzkumné programu se zaměřením na konstrukci obranných zařízení, které pokud by se je podařilo rozmístit do kosmu, mohly sestřelovat mezikontinentální balistické rakety. To by znamenalo totální ochranu celého území Spojených států. Projekt byl nazván Strategická obranná iniciativa (Strategic Defense Initiative – SDI), ale do obecného podvědomí se dostal pod označením „Hvězdné války“.²³⁹

Projekt SDI měl velice pochybnou technickou proveditelnost, avšak stačilo to k tomu, aby Sovětský svaz znovu usedl k jednacímu stolu k odzbrojovacím jednáním, která byla sovětskými představiteli opuštěna po rozmístění raket středního doletu v západní Evropě na sklonku roku 1983.²⁴⁰

Michail Gorbačov si uvědomoval neúčinnost gest typu bojkotování her, a rozhodl se raději sledovat reálnou politiku podloženou výsledky. Situaci mu neusnadnilo Reaganovo prohlášení označující Sovětský svaz „za říši zla“. Poté v září 1983 sovětská protivzdušná obrana sestřelila civilní jihokorejské letadlo odchýlené ze své pravidelné trasy. Zahynuly tři stovky cestujících včetně několika Američanů. Následoval úspěšný zásah USA proti

²³⁹ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997, s. 305.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 308.

levicovým silám v Grenadě a instalování prvních Pershingů II v západní Evropě, což ochladilo americko-sovětské vztahy a sovětští vyjednavací opustili odzbrojovací rozhovory v Ženevě a Vídni.²⁴¹

Již od dob Chruščova zastávala sovětská politika stanovisko, že i státy s rozdílným společenským zřízením jsou schopny „mírového soužití“. To však mělo být jen dočasným jevem, neboť konečnému konfliktu obou politických systémů se nelze v budoucnosti vyhnout. Gorbačov však utvářel politiku po svém, nezátíženou neustálým třídním bojem. Zahraniční politika Sovětského svazu se pro příště měla řídit zájmem všelidským na místo třídního.²⁴² Oním všelidským zájmem bylo jistě udržení míru a bezpečnosti. Státy se měly ve světě jaderné hrozby zaměřit na zmírnění napětí a ne naopak.

8.2 Olympijské hnutí po bojkotech

Zlomový bod pro olympijské hnutí přinesly hry v Los Angeles. Poprvé se ukázalo, že je možné i bez výrazné státní pomoci financovat tak rozsáhlou akci jako olympijské hry jen ze soukromých zdrojů a nadto ještě dosáhnout zisku. Američané, obávající se bojkotu, vycházeli vstříc sovětským požadavkům, vědomi si možných finančních ztrát a poklesu prestiže her v případě neúčasti SSSR a jeho satelitů. Zlom přišel s nástupem Konstantina Černěnka k moci.

Po ohlášení bojkotu se americká média předháněla se zprávami, že hry budou bez SSSR poloviční. Ozývali se i sponzoři jako televizní společnost ABC, která dala za vysílací práva horentní sumu, žádala ještě před zahájením her finanční kompenzaci. Americký organizační výbor ale na tento požadavek nepřistoupil a dobře udělal. Hry skončily ve vysokém zisku díky nebývalému diváckému zájmu, a tak ABC svůj požadavek stáhla. Olympiáda v Los Angeles přinesla slušný zisk i pro Mezinárodní olympijský výbor, takže i přes bojkot mohl být MOV spokojen. Sovětskou neúčast si bral osobně předseda MOV Juan Antonio Samaranch. Jeho úkolem bylo mít po bojkotu Moskvy rozhodující vliv na SSSR. Ale jasně se ukázalo, že sovětští představitelé jsou více než vzdáleni představám předsedy MOV.

Samaranch po této zkušenosti ihned po hrách v Los Angeles rozjel kampaň, jejímž úkolem bylo zajistit účast Sovětského svazu na následujících hrách v jihokorejském Soulu v roce 1988. V tu ale ne každý věřil jako americký magnát Ted Turner. Pod jeho vedením s vidinou zisku, ne nepodobnému tomu, jenž přineslo Los Angeles, se zasadil za organizování „Her dobré vůle“. Mělo jít o jakousi alternativu olympijských her, ale soupeři

²⁴¹ LUŇÁK, P.: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha 1997, s. 314.

²⁴² Tamtéž, s. 318.

měli být pouze američtí a sovětsí sportovci. Akce byla po souhlasu obou stran konána v Moskvě v roce 1986. Z hlediska zisku podnik nesplnil Turnerova očekávání, ale z hlediska diváckého zájmu šlo o nadprůměr. Každopádně nemohlo být řeči o nějaké konkurenci pro olympijské hry. Zvláště poté co do čela SSSR nastoupil Gorbačov, konfliktní politika vedoucí k olympijským bojkotům byla u konce.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem představil počátky olympijských her a olympijský myšlenek, z čeho vznikly a jak se vyvíjely v antickém světě. Jejich forma si prošla více než tisíciletou genezí a olympiády a sporty z ní vycházející nabývaly důležitého významu pro široké masy obyvatelstva, ať už to bylo pod vedením Řeků nebo Římanů. Z dnešního pohledu se nám může zdát neuvěřitelné, že antické sportovní svátky měly takový význam a prestiž, že málokdy se stalo, aby tyto oblíbené akce k uctění bohů ustoupily vojenským konfliktům a politickým zájmům jednotlivých států.

Myšlenky a principy olympismu byly svým způsobem nadčasové. To jim paradoxně uškodilo v konfrontaci s křesťanstvím, kvůli čemuž tyto ideje vymizely z povědomí většiny lidí, a jen díky několika učencům neskončily v úplném propadlišti dějin. Tento okamžik je o to důležitější, když si uvědomíme, že bez olympijských ideálů by se sportovní zápolení na nejvyšší úrovni stalo omezenou kratochvílí bez výraznějšího pozitivního dopadu na společnost jako takovou.

Výrazný prostor jsem musel věnovat Pierre de Coubertinovi, bez něhož by novodobé olympijské hnutí nevzniklo, a pokud ano, tak určitě v diametrálně odlišné podobě než ho známe dnes. Principy přátelství, míru a sblížení národů dominovaly v Coubertinových plánech při obnově olympijských her. Podobně důležitou roli viděl ve sportu, coby tělovýchovného prvku formujícího mladé lidi. Není tedy náhodou, že ho velice zaujala slavná tělovýchovná organizace Sokol, která vznikla na území českých zemí společnými silami Tyrše a Fügnera. Coubertin díky tomu navázal kontakt, a později přátelství s Jiřím Guthem, jemuž se dostalo cti být mezi prvními členy Mezinárodního olympijského výboru. Političtí představitelé rakouského mocnářství kvůli tomu skřípali zuby, jelikož postrádali podobně rozvětvenou tělovýchovu po vzoru Sokola a na své místo v olympijském výboru si museli dlouhé roky počkat.

Období starověku a novověku nemohla být od sebe rozdílnější. Rozepře jednotlivých států často přebily ušlechtilou touhu po férovém sportovním zápolení. MOV se vždy snažil tyto třenice mezi zeměmi utlumovat, avšak vztahy jednotlivých aktérů byly často spleť a s rostoucím významem her se stávaly čím dál složitější. A co měl dělat MOV, jestliže se olympijské hry staly na místo oslavou sportu propagací politických režimů, jejich síly a nadřazenosti?

Považoval jsem za důležité demonstrovat politickou zvláštnost na několika osudech československých sportovců. Jejich hlavním zájmem nebylo bourat, rozvracet a zrazovat

komunistické zřízení, ale „pouze“ co nejlépe reprezentovat svojí vlast. Oblíbení sportovci a sportovkyně byli velebeni za svoje sportovní umění, ale běda, pokud jejich chování a vystupování zavdávaly k domněnkám o jejich odlišném politickém smýšlení. Československo tak v důsledku emigrací a perzekucí přišlo o řadu sportovců, kteří často sbírali vítězné vavříny v barvách jiných zemí. Doba po roce 1948 byla neúprosná a nejedna lidská tragédie ukončila slibně rozjetou sportovní kariéru, přetrhala rodinné vazby, anebo byla příčinou vymazání z historie a upadnutí v zapomnění.

Myšlenky olympismu sjednocovaly národy, avšak 20. století nebylo vždy bezvýhradně nakloněno těmto ideálům. Vždyť obě světové války paralyzovaly olympijské hnutí a připravily celé generace sportovců o možnost se ucházet o medaile s těmi nejlepšími. Nebylo vůbec jisté, jak se s těmito nesnázemi MOV vyrovná. Ještě problematičtější bylo období studené války, kdy se olympijská sportoviště stala bojištěm Sovětského svazu a Spojených států amerických. Ideologický souboj těchto supervelmocí se stupňoval, a naneštěstí se představitelé obou zemí neštíteli použít olympijské hry ke svým zájmům. Bojkoty vážně narušily význam a integritu olympijského hnutí a MOV. Z politického hlediska přinesly jen velice pramalé výsledky.

Jaký byl tedy význam bojkotů pro sportovce? Můj původní záměr oslovit řadu sportovců osmdesátých let nedopadl úplně podle představ. Vybraným sportovcům a sportovkyním, na které se mi podařilo získat kontakt, jsem zaslal sérii tří otázek, ve kterých se měli vyjádřit na bojkoty olympiád s odstupem času. Zajímal mě jejich názor, zdali se bojkot her může znovu v podobném měřítku opakovat, jak vnímali svoji neúčast na hrách v Los Angeles a jak to ovlivnilo jejich kariéry, a jestli vidí v olympijských hrách pořád především oslavu sportu nebo zda mají pocit, že sportovní ideály jsou příliš upozaděny politickými a komerčními vlivy. Tímto chci poděkovat paní Jarmile Kratochvílové, která si jako jediná našla čas a byla ochotná mi tyto otázky zodpovědět. Dle jejích slov bojkot moskevských her nenarušil jejich průběh, a i když vidí, že stav ve světě dnes není ideální, tak si nemyslí, že by se bojkot mohl v podobném měřítku opakovat. Neúčast na hrách byla pro paní Kratochvílovou nepříjemná, ale na druhou stranu jí zase prodloužila kariéru. Nakonec potvrzuje, že pro sportovce samotné je zajímavé hlavně soutěžení a politické či komerční vlivy nevnímají, nebo se o to aspoň snaží.

Proč ostatní mnou oslovení olympionici nereagovali, je mi neznámé. Možná se o svoje zkušenosti a názory z dob minulého režimu nechtěli podělit pro lhostejnost, která po těch třiceti letech mohla vzniknout. Nebo svůj příspěvek k této problematice nepovažovali za důležitý. Je to samozřejmě jejich volba a právo.

V jaké pozici je současné olympijské hnutí? Doby podvodů a využívání dopingu již nejsou tak časté jako za dob studené války, to však neznamená, že by různé nečestné triky vymizely. Vždyť ať se nám to líbí, nebo ne, tak velké akce jakéhokoliv typu jsou velice nákladnou záležitostí, olympijské hry nevyjímaje. Přidejte k tomu prestiž a fakt, že na jednotlivé sportovce se upírají zraky diváků z celého světa a o enormní tlak je postaráno. Křiklavé dopingové případy typu Bena Johnsona jsou našťastí minulostí i díky zřízení Světové antidopingové agentury a Sportovního arbitrážního dvora. Opustilo se od zkosnatělého a pokryteckého lpění na amatérismu sportovců a uznal se statut profesionálů. Relativně nedávno MOV rozumně přesunul konání zimních olympijských her do mezidobí konání letních olympijských her, takže si tyto akce vzájemně nekonkurují. Pro zájemce bylo vybudováno Olympijské studijní centrum a otevřeno Olympijské muzeum v Lausanne.

Moderní olympismus si prošel bouřlivými dobami 20. století, přesto si udržel svoji nezastupitelnou pozici i v dnešní době. Je fenoménem a atraktivním obchodním artiklem. Hry jsou díky medializaci a komercializaci čím dál sledovanější událostí. MOV má pořád limitované možnosti zasahovat do politického dění, ale alespoň se mu daří hájit principy, na kterých stojí. Soukromý podnik několika podivínských nadšenců přerostl v průběhu sta let do něčeho mimořádného. Je prostým faktem, bez komercializace, bez všech obchodníků, sponzorů a televizních společností, by byla jeho role mnohonásobně menší. Takto má olympismus svoji roli, i přes deklarovanou apolitičnost, v mezinárodních vztazích. Už si nelze namlouvat, že sport a politika na sebe nemají dopad. Doba nelitostné konfrontace skončila, to však neznamená, že by olympijské hnutí a sport neměly k sobě hledat cesty soužití se světem politiky. Stejného názoru by pravděpodobně byl i obnovitel olympijské myšlenky Pierre de Coubertin.

RESUMÉ

Ideas and Principles of Olympism were timeless in a way. This paradoxically harmed them in confrontation with Christianity, which is why these ideas have disappeared from the consciousness of most people, and thanks to a few scholars did not end in full the dustbin of history. This moment is all the more important when you realize that without the Olympic ideals would sport competitions at the highest level has become a limited pastime without a significant positive impact on society as a whole.

Ideas Olympism can unite nations, but the 20th century was not always wholeheartedly favor these ideals. For both World War paralyzed the Olympic Movement and to prepare a generation of athletes the opportunity to compete for medals with the best. It was not at all clear how these difficulties IOC equalized. Even more problematic was the Cold War, when the Olympic venues has become a battleground for the Soviet Union and the United States. The ideological battle of the superpowers escalated, and unfortunately, leaders of both countries will not hesitate to use the Olympics to their interests. Boycotts seriously disrupted the importance and integrity of the Olympic Movement and the IOC. From a political perspective brought only very scant results.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

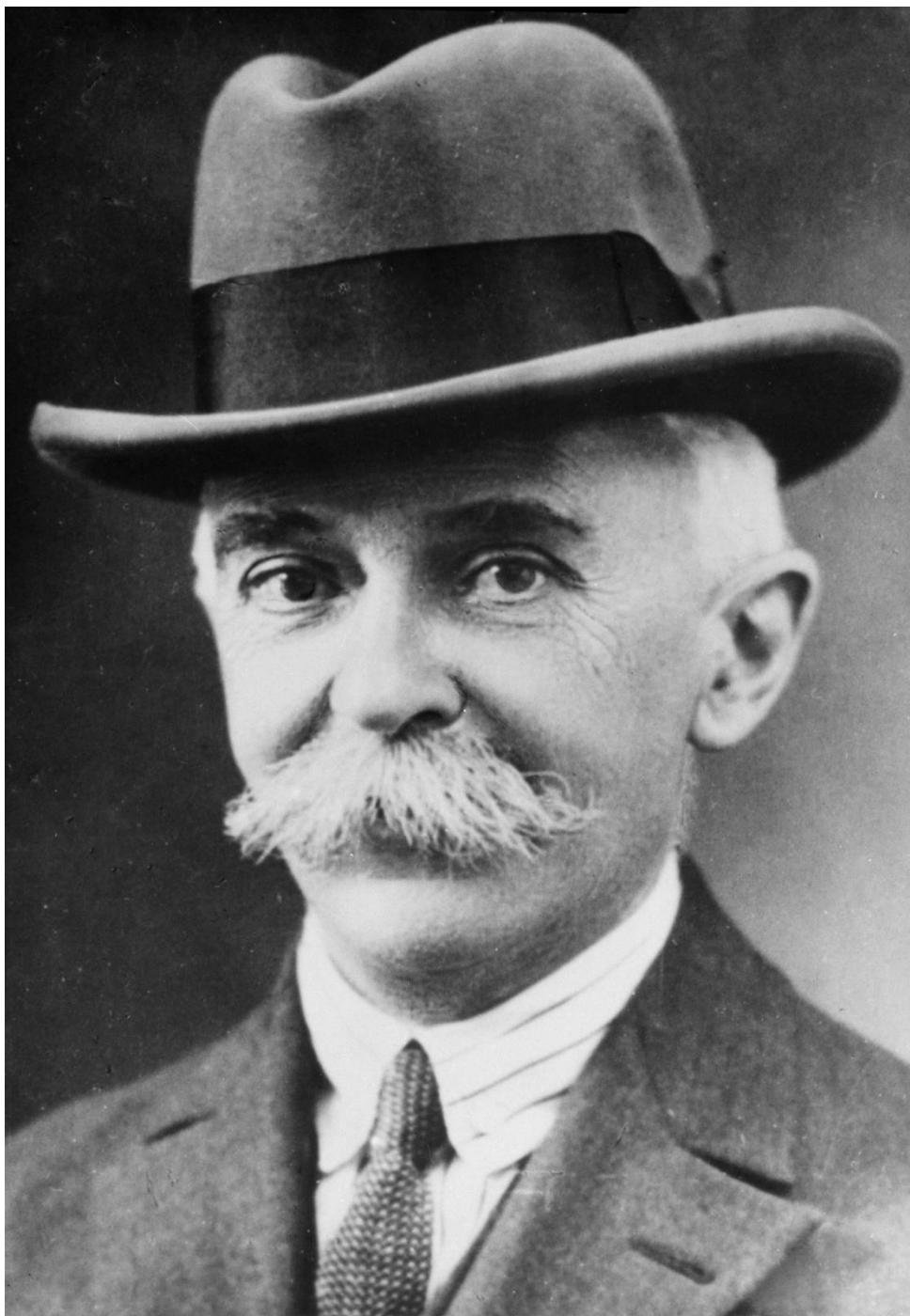
- BĚLINA, P. a kol. *Dějiny zemí koruny české II*. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-85192-30-6.
- BENDL, V. a kol. *Knihy olympijských her*. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0382-X.
- BLACK, I., MORRIS, B. *Mossad. Izraelské tajné války*. Brno: JOTA, 2011. ISBN 978-80-7217-953-4.
- BRIGGS, A. *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*. Praha: Readers Digest, 1997. ISBN 80-902069-6-4.
- BUREŠ, K. Kočka Běhá dokola. *Stadion*, 1984.
- BUREŠ, K. Šest vražd denně. *Stadion*, 1984
- CARACIOLLI, T., CARACIOLLI, J. *Stolen Dreams of the 1980 Moscow Olympic Games*. Chicago: New Chapter Press, 2008. ISBN 978-0942257403.
- CARTER ZNOVU ZAKAZUJE. *Československý sport*, ročník 37, leden 1980, s. 1.
- COUBERTIN DE, P. *Olympijské paměti*. Praha: Olympia, 1977.
- CROZIER, B. *Vzestup a pád Sovětské říše*. Praha: BB/art, 2004. ISBN 80-7341-349-3.
- DOCKRILL, M. L., HOPKINS, M. F. *The Cold War, 1945–1991*. London: Palgrave MacMillan, 2005. ISBN 978-1-4039-3338-6.
- DRULÁK, P. *Metafory studené války*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-594-3.
- ERBEN, E., HAVRÁNKOVÁ, H. *Český olympismus*. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-7033-579-3.
- FELDSTEIN, P. *Utečenci. 25 příběhů sportovců, kteří odešli za svobodou*. Praha: PRÁH, 2014. ISBN 978-88-7252-548-9.
- GOTTWALD, K. *Spisy. Sv. XI*. Praha: SNPL, 1954, s. 269. Cit. podle: Za socialistický systém tělesné výchovy. Dokumenty od národní a demokratické revoluce po XV. sjezd KSČ. K vydání připravil Jaroslav Marek. Olympia, Praha 1978, s. 11.
- GUT, K. *100 let českého hokeje*. Praha: AS Press, 2008. ISBN 978-80-903552-4-8.
- HILTON, C. *Hitlerova olympiáda, olympijské hry 1936 v Berlíně*. Praha: PRÁH. ISBN 978-80-7252-212-5.
- HUGHES, M., MANN, C. *Hitlerovo Německo, život v období Třetí říše*. Praha: Columbus, 2002. ISBN 80-7249-123-7.
- IVANOV, A. *Antikomunismus a olympijské hnutí*. Praha: Olympia, 1987.
- JOHNSON, P. *Dějiny amerického národa*. Voznice: LEDA, 2014. ISBN 978-80-7335-361-2.

- KALOUS, J.; KOLÁŘ, F. *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. ISBN 978-80-87912-38-6.
- KAPLAN, K. *Proměny české společnosti. Část první*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-079-2.
- KLEIN, A. J. *Protiúder*. Praha: PRÁH, 2006. ISBN 80-7252-147-0.
- KOLÁŘ, F. a kolektiv. *Kdo byl kdo – naši olympionici*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-77-X.
- KOLÁŘ, F. Odveta za Moskvu. Bojkot XXIII. Olympijských her 1984 v Los Angeles. *Dějiny a současnost*. 2006, č. 6. Dostupné také z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/6/odveta-za-mosku/> ISSN 0418-5129.
- KOLEČKO, J. *Kronika olympijských her 1896–1996*. Praha: Fortuna Print – Knižní klub, 1996. ISBN 80-85873-53-2.
- KOSÍK, M. *Olympismus*. Brno: Tribun, 2010. ISBN 978-80-7399-975-9.
- KRÁLÍK, M. *Právo ve sportu*. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-532-1.
- KROUTIL, F., SOKOL, A. *Olympijské hnutí ve světě a u nás*. Praha: Olympia, 1970.
- KRŠÁK, P. *Novoveké olympiády – olympijské hry a ich hrdinovia od Athén po Moskvu*. Bratislava: Šport, 1979.
- LUŇÁK, P. *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-29-X.
- MACKŮ, J. *Kauza Zábrodský na oltáři komunismu*. Praha: Jindřich Procházka – TYPO JP, 2005. ISBN 80-903425-1-5.
- MACKŮ, J. *Zapřené generace, vyškrtnutí z historie, vymazání z paměti*. Praha: Jindřich Procházka – TYPO JP, 2004. ISBN 80-9034425-0-7.
- NÁRODNÍ ARCHIV PRAHA, Fond ÚV KSČ – Předsednictvo ÚV KSČ 1976–1981 (02/1).
- NOVÁK, M. *Džihád proti Kremlu. Sovětská válka v Afghánistánu a zrod Al-Káidy*. Praha: Epoque, 2008. ISBN 978-80-87027-63-9.
- OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha: ARTIA, 1988.
- OLYMPIJSKÁ CHARTA. *Olympic.cz* [online], © 2012 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.olympic.cz/text/26--olympijska-charta>
- POPOV, S. SREBNICKIJ, A., *Moskva, město olympiády*. Moskva: Novosti, 1978.
- PREZENTACE MOSKVVY JAKO KANDIDÁTSKÉHO MĚSTA Srv.: 75 th Season, Wien 1974, *Olympic Review*, 1974, October No. 82, s. 496–499.
- PROHLÁŠENÍ NOV SOVĚTSKÉHO SVAZU. *Stadion*, č. 5, 1984.

- POPRVÉ V HISTORII SOCIALISTICKÝ STÁT POŘADATELEM OH – MOSKVA ZVÍTĚZILA. *Rudé právo*, ročník 55, číslo 252, 24. 10. 1974, s. 1.
- PROCHÁZKA, K. *Olympijská kronika*. Brno: KAPKA, 1994. ISBN 80-85435-28-4.
- SANDER, V. *The Cold war and the Americas 1945–1981*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978 1444 156591.
- SENN, A. E. *Power, politics and the Olympic Games*. Champaign: Human Kinetics, 2011. ISBN 0-88011-958-6.
- SOMMER, J. *Malé dějiny sportu aneb sporty našich předků*. Olomouc: Fontána, 2003. ISBN 80-7336-116-7.
- SUCHÝ, P. *Reagan a říše zla, vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-046-2.
- TEICHLER, H. J. *Internationale Sportpolitik im Dritten Reich*. Schorndorf: Hofmann Verlag, 1991. ISBN 978-3778076910.
- The New York Times*. New York: The New York Times Company, 12. 12. 1980. ISSN 0362-4331.
- USA VYNUCUJÍ POSLUŠNOST. *Československý sport*, ročník 37, duben 1980, s. 1.
- VEBER, V. *Stalinovo impérium (Rusko 1924–1953)*. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-391-1.
- VYKOUKAL, J.; LITERA, B.; TEJCHMAN, M. *Východ. Vznik, vývoj a zánik sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-85983-82-6.
- WAIC, M. *Byli jsme a budem – 150 let Sokola*. Praha: Leman, 2012. ISBN 978-80-260-1625-0.
- WALTERS, G. *Berlínské hry, olympijský sen ukradený Hitlerem*. Praha: BB/art, 2007. ISBN 978-80-7381-207-2.
- ZAMAROVSKÝ, V. *Vzkříšení Olympie*. Praha: Erika – Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-0932-2.

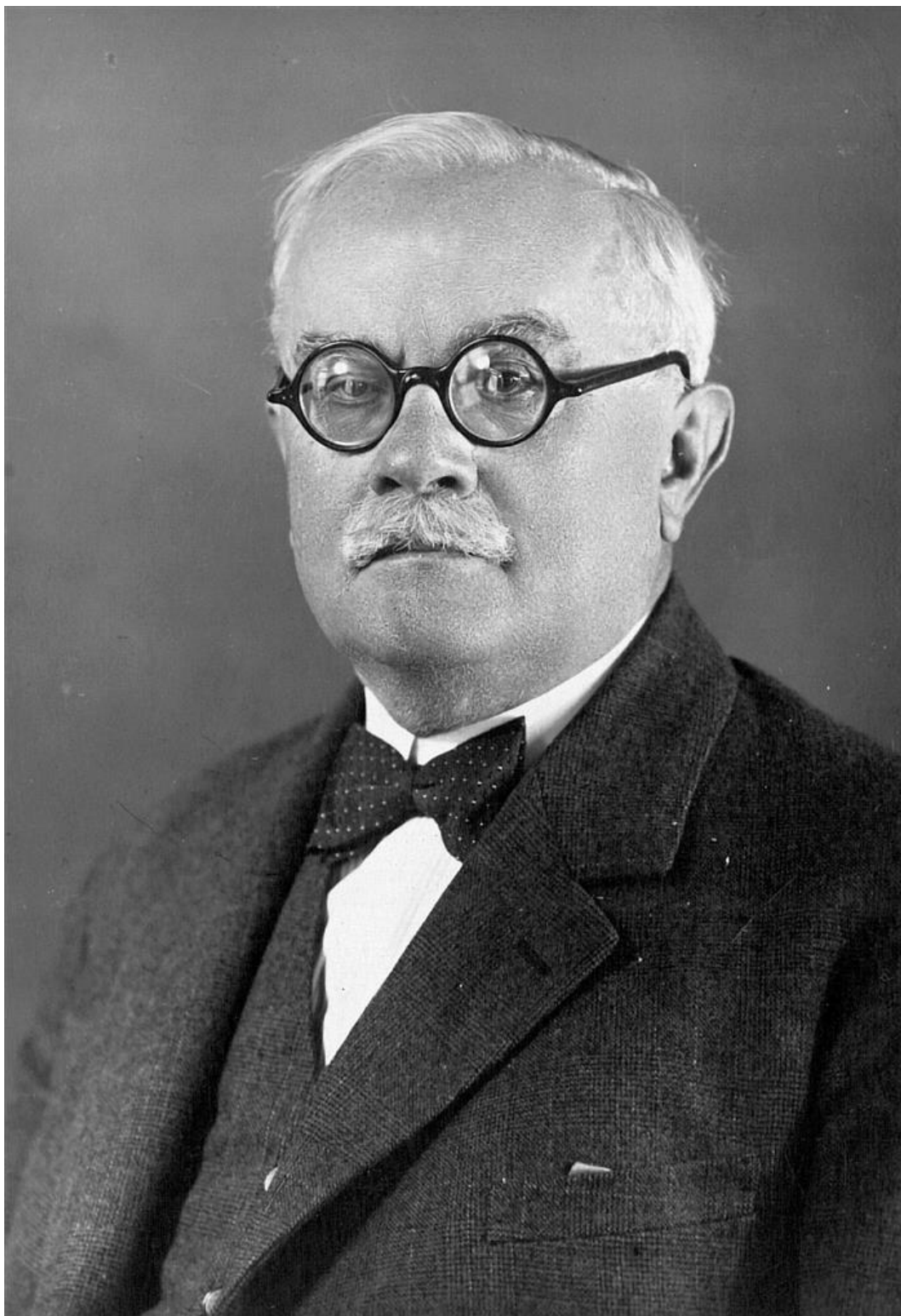
SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 Zakladatel moderních olympijských her Pierre de Coubertin
- Příloha č. 2 PhDr. Jiří Stanislav Guth-Jarkovský – generální tajemník MOV
- Příloha č. 3 Jaroslav Drobný – československý hokejista a tenista
- Příloha č. 4 Jarmila Kratochvílová – československá běžkyně
- Příloha č. 5 Vstupenky z olympiády v Moskvě 1980
- Příloha č. 6 Upomínkový předmět s maskotem Míšou – Moskva 1980
- Příloha č. 7 Upomínkový předmět s maskotem Míšou – Moskva 1980
- Příloha č. 8 Sam – olympijský orel – maskot olympiády Los Angeles 1984

Zakladatel moderních olympijských her Pierre de Coubertin

Zdroj: PIERRE DE COUBERTIN. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 11. 12. 2006, [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/06/Pierre_de_Coubertin_Anefo.jpg

PhDr. Jiří Stanislav Guth-Jarkovský – generální tajemník MOV

Zdroj: KOSTELEČ NAD ORLICÍ. *Kostelecno.cz*. [online]. ©2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné také z: http://www.kostelecno.cz/VismoOnline_ActionScripts/Image.ashx?id_org=7019&id_obrazky=3092

Jaroslav Drobný – československý hokejista a tenista

Zdroj: TC ROT WEISS. *Chronik*. [online] ©2015 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: http://www.tc-rot-weiss.de/chronik/40er_50er/picture-0020.jpg

Jarmila Kratochvílová – československá běžkyně

Zdroj: ATLETICKÝ KLUB EMILA ZÁTOPKA KOPŘIVNICE. *Atletikakoprivnice.cz* [online] ©2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: http://www.atletikakoprivnice.cz/wp-content/uploads/blogger/_Ug4pXP5hZjI/TIjULh85WXI/AAAAAAAAAXs/wbnCNm_eHrs/s1600/519876.jpg

Пříloha č. 5

Vstupenky z olympiády v Moskvě 1980

Zdroj: Sbírkya Muzea Bojkovska

Upomínkový předmět s maskotem Míšou – Moskva 1980

Zdroj: Sbirky Muzea Bojkovska

Upomínkový předmět s maskotem Míšou – Moskva 1980

Zdroj: Sbirky Muzea Bojkovska

Sam – olympijský orel – maskot olympiády Los Angeles 1984

Zdroj: CARDCOW. [online] ©2001–2006 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z:
https://www.cardcow.com/images/set317/card00662_fr.jpg